

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2024

Marie Padevětová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Kritická média ve střeoevropském
post-socialistickém prostoru**

Diplomová práce

Autorka práce: Bc. Marie Padevětová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: Mgr. Miloš Hroch, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.
4. Při přípravě této práce autorka použila online nástroj Taguette za účelem kvalitativního kódování, nástroj Google Translate za účelem překladu webových stránek zahraničních redakcí, a funkci Diktovat v programu Word za účelem přepisu rozhovorů. Po použití těchto nástrojů autorka obsah podle potřeby zkontrolovala a upravila a přebírá plnou odpovědnost za obsah publikace.

V Praze dne

Marie Padevětová

31. 7. 2024

Bibliografický záznam

PADEVĚTOVÁ, Marie. *Kritická média ve středoevropském post-socialistickém prostoru*. Praha, 2024. 105 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Miloš Hroch, Ph.D.

Rozsah práce: 176 714 znaků

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na povahu, praktiky a postavení kritických médií ve Střední Evropě, konkrétně na periodika Deník Alarm, Kapitál, Krytyka Polityczna a Mércé. Tato média, která definoval Christian Fuchs, vytvářejí kritický obsah poukazující na chyby a problémy aktuálního společenského i mediálního systému, čímž posilují jejich demokratickou kondici. Cílem této práce je poskytnout vhled do redakcí kritických médií pomocí kvalitativního výzkumu. Užívám metody etnografického pozorování a hloubkových polostrukturovaných rozhovorů, které mi umožní poznat a následně popsat fungování, pozice a identity kritických médií a také to, jak se redaktoři a redaktorky cítí v novinářských komunitách daných zemích. Hypotézou práce je, že kritická média Visegrádské čtyřky mohou mít kvůli své geografické pozici a socialistické minulosti tohoto prostoru unikátní charakter. U médií se budu snažit zachytit jejich podobné rysy nebo naopak rozdíly a zároveň přihlédnou k tomu, jaká je jejich společenská funkce, a zda vůbec odpovídají teorii kritických médií. Práce vyplňuje mezeru ve výzkumu alternativních médií post-socialistického bloku a přenáší koncept kritických médií do středoevropského regionu, ve kterém tato média mohou čelit většímu množství překážek právě kvůli již uvedeným důvodům – zejména pak v době, kdy sousední země čelí neliberálnímu obratu, který se zásadně promítá i do mediální sféry.

Abstract

The thesis focuses on the nature, practices and position of critical media in Central Europe, specifically on the periodicals *Deník Alarm*, *Kapitál*, *Krytyka Polityczna* and *Mérce*. These media, as defined by Christian Fuchs, produce critical content pointing out the flaws and problems of the current social and media systems, thus strengthening their democratic condition. The aim of this paper is to provide insight into the editorial offices of critical media through qualitative research. I am using the methods of ethnographic observation and in-depth semi-structured interviews to learn about and then also describe the functioning, positions and identities of critical media outlets, as well as how the editors feel within the journalistic communities of the countries in question. The hypothesis of this thesis is that the critical media of the Visegrad Four may have a unique character due to their geographical position and the socialist past of this area. I will try to capture the similarities or, conversely, the differences of the media, while taking into account what their social function is and whether they fit the theory of critical media at all. The thesis fills a gap in research on alternative media of the post-socialist bloc and brings the concept of critical media to the Central European region, where these media may face more obstacles precisely for the reasons already mentioned - especially at a time when neighbouring countries are facing an illiberal turn that is fundamentally affecting the media sphere, as well.

Klíčová slova

Kritická média, post-socialismus, střední Evropa, levice, alternativní média, Visegrádská čtyřka, kapitalismus

Keywords

Critical media, post-socialism, Central Europe, the Left, alternative media, Visegrad Four, capitalism

Title/název práce

Critical Media in Post-Socialist Space of Central Europe

Kritická média ve středoevropském post-socialistickém prostoru

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Miloši Hrochovi Ph.D., který se mnou měl mnoho trpělivosti a byl vždy ochoten vyjít mi vstříc jak nejlépe mohl. Dále bych chtěla ze srdce poděkovat všem zúčastněným redakcím za jejich neskutečně vřelý, ochotný a přátelský přístup, kterého jsem si nesmírně vážila. V poslední řadě děkuji přátelům a rodině taktéž za jejich trpělivost a zejména pak mé sestře, od které se mi dostávalo upřímné podpory.

Obsah

Obsah	1
Úvod	3
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Střední Evropa a média.....	6
1.1 Politika a média, mediální komparace	8
1.2 Kategorizace zemí a jejich mediálních systémů	9
1.3 Od demokratizace k oligarchizaci.....	11
1.3.1 Česká republika	12
1.3.2 Slovensko	14
1.3.3 Maďarsko.....	15
1.3.4 Polsko	16
2 Alternativní a kritická média	17
2.1 Pojetí alternativních médií v této práci	18
2.2 Čtyři přístupy k alternativním médiím.....	20
2.3 Východiska kritických médií	22
2.3.1 Definování kritických médií.....	24
2.3.2 Problémy alternativních a kritických médií	26
2.3.3 Lokální ukotvení.....	27
3 Metodologie.....	30
3.1 Výzkumné cíle a otázky	30
3.2 Představení vzorku.....	32
3.2.1 Alarm	32
3.2.2 Kapitál	34
3.2.3 Krytyka Polityczna	35

3.2.4	Mérce	36
3.3	Sběr dat, představení metod	37
3.4	Interpretace dat	39
EMPIRICKÁ ČÁST		41
4	Analýza	41
4.1	Redakce jako zhmotnění identity	41
4.1.1	Materiální zázemí a finanční kapitál	56
4.1.2	Zpolitizovaná grantová podpora	59
4.1.3	Podstatný crowdfunding	60
4.1.4	Komerční rádi, ale eticky	61
4.1.5	Na periferii z donucení	63
4.1.6	Kritickým obsahem ke společenské změně	65
4.2	Silná přeshraniční solidarita, silnější tuzemské předsudky	67
4.2.1	Husté sítě a přeshraniční solidarita	67
4.2.2	Absence respektu ve vlastní zemi	69
4.2.3	Nerovná výměna mezi mainstreamem a okrajem	72
4.2.4	Levicové: naivní nebo komunistické	76
4.3	Limity výzkumu	78
4.4	Možnosti dalšího výzkumu	79
Závěr		80
Summary		86
Bibliografie a elektronické zdroje		93
Seznam příloh		105

Úvod

Tato práce se zabývá tzv. kritickými médii – konceptem, který popsal rakouský sociolog Christian Fuchs (2011). Akademik jejich označení odvozuje od kritických teorií, které se snaží poukazovat na existenci hegemonie nebo mocenských vztahů zapříčiněných kapitalismem a identifikovat související formy útlaku či přímo exkluze. Přesně to si pokládají za cíl i kritická média, ovšem s dvěma přidanými hodnotami; první z nich je ukazování odlišných cest, kterými se dnešní neoliberalistické společnosti mohou vydávat – tedy cest inkluzivnějších, demokratičtějších a empatictějších či etičtějších. Oproti radikálním či extremistickým médiím, které např. jen šíří dezinformace nebo podněcují nenávist, nabízejí kritická média kontra-hegemonní alternativy, které poukazují na chyby aktuálního systému a na možnosti, jak jej zlepšit.

Druhou přidanou hodnotou, vyplývající z té první, je jejich snaha se do určité míry začlenit do kapitalistického trhu a neodmítat jej. Jen tak mohou kritická média dle Fuchse prezentovat své myšlenky s dostatečnou efektivitou a znatelným společenským dopadem.

Jak může být ze zmíněné perspektivy kritické teorie patrné, jedná se o levicově zaměřená média. Jejich výběr a ani ukotvení ve středoevropském prostoru, který v minulosti postihl socialistický režim, není v této diplomové práci nahodilý. Autorku práce zajímá provázanost těchto dvou jevů, tedy: jaký má post-socialistická oblast střední Evropy a její aktuální neoliberální nastavení vliv na kritická (levicová) média.

Proměnou politického řádu a jejím dopadem na evropská média se zabývalo již několik autorů a autorek (Jakubowicz, 2016; Peruško, Vozab, & Čuvalo, 2021; Dobek-Ostrowska, 2015) – jednalo se ale spíše o zkoumání mediálních systémů. Stejně tak jsou poměrně rozsáhle zkoumaná alternativní média jako celek (Atton, 2002; Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007). Z těchto dvou oblastí si tato práce bere potřebný teoretický podklad. Výzkum alternativních médií v rámci střední Evropy je v akademickém poli zatím velmi strohý – zpravidla se jedná o zkoumání konkrétních odnoží a často např. o menší,

undergroundové nebo DIY média.¹ Tato práce proto bude usilovat o popis střeoevropských kritických médií, a zejména o zachycení toho, jak se cítí v novinářské komunitě v dané oblasti, a zda se příslušní redaktori domnívají, že na tom má podíl socialistická minulost jednotlivých států Visegrádské čtyřky.

Teoretická část pak osvětlí koncept kritických médií na poli alternativních médií a přiblíží, z jakých úhlů je možné nahlížet alternativní média obecněji. To mi dopomůže k tomu, abych si stanovila aspekty jednotlivých médií, které je vhodné sledovat v analytické části – dle Carpentiera et al. (2007) je potřebné, abychom u alternativních médií vždy hledali všechny čtyři následující kategorie toho, jak je můžeme vnímat: jako službu komunitě, jako součást občanské společnosti, jako alternativu k mainstreamu nebo jako rizom. Tento postup Carpentier et al. prosazuje proto, abychom dané médium neredukovali jen na jednu z těchto složek a všímali si i jeho jiných vlastností, které nemusí být ihned zjevné, a které se mohou s těmi ostatními překrývat. Při analýze zároveň hodlám přihlížet k definici kritických médií a sledovat, jak se do vybraných médií otiskuje či nikoliv. To se projeví zejména v tom, že hodlám sledovat, jakými způsoby se média zapojují do trhu, jestli stojí spíše na mediální periferii nebo se cítí součástí mainstreamu, a jaké mají postoje k užívání současných tržních mechanismů.

Kvalitativní výzkum učiním prostřednictvím hloubkových polostrukturovaných rozhovorů, ve kterých budou respondenti zodpovídat mj. otázky nastolené v předchozím odstavci. Etnografie redakcí mi pomůže dokreslit celistvější obraz vnitřního fungování jednotlivých médií a získat představu o jejich pozici v mediálních krajinách.

Práce si udává za cíl vybraná kritická média představit, nahlédnout do jejich fungování a upozornit na jejich aktuální situaci, která není dle mého názoru tak úplně oprávněná. Tím,

¹ Z českého prostředí viz mj. knihu o fanzinech *Křičím: „To jsem já.“ Příběhy českého fanzinu od 80. let po současnost* (Hroch, 2017), dále knihu o počítačových hrách v Československu před pádem železné opony: *Gaming the Iron Curtain: How Teenagers and Amateurs in Communist Czechoslovakia Claimed the Medium of Computer Games* (Švelch, 2018) nebo zahraniční článek o pirátských a komunitních rádiích v Polsku, Rakousku a Maďarsku: *Pirate Radio and its Role in the Establishment of Community Radio. Poland, Austria and Hungary – A Comparison* (Doliwa, Purkarthofer, & Gosztonyi, 2023).

že se pokusím přiblížit jejich záměry a světonázory bych ráda poukázala na to, že existují společenské i mediální alternativy, které by mohly dopomoci k pozitivní změně rámců, ve kterých většinová společnost přemýšlí o současných problémech Evropy, nebo alespoň toho, že si určitých problémů začne všímat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Střední Evropa a média

Aby bylo možné hovořit o regionu Střední Evropy, je potřeba si jej nejdříve nadefinovat. Karol Jakubowicz (2016) upozorňuje na to, že bychom při zkoumání mediálních krajin neměli region, o jehož základní části pojednává tato práce, zjednodušovat. Neměli bychom ani zobecňovat charakter jeho jednotlivých států pouze na to, co lze chápat pod pojmem „střední Evropa“, a spíše se zabývat tím, co činí ten či onen stát jedinečným (str. 15).

Ani přes toto tvrzení ovšem nelze vyvrátit, že státy v daném regionu mají mnoho společného – ostatně tentýž autor hovoří ve své dřívější publikaci o tom, že vývoj post-socialistických států je nutné „studovat jako výsledek souhry transformace, integrace a globalizace“ (Jakubowicz, 2007, str. 61), která v porevolučním období v rámci Visegrádské čtyřky nutně probíhala v souběžném nebo alespoň podobném tempu. Předtím, než se začneme touto problematikou zabývat hlouběji, přistoupíme k samotnému slovnímu spojení ‚střední Evropa‘ a to za účelem osvětlení, co tato definice vůbec obnáší, jak jej pojímá tato práce a zároveň, jaké rozdíly v jejím chápání mohou vyvstávat.

„Existuje střední Evropa?“ ptá se Timothy Garton Ash v názvu jedné z kapitol své knihy *Středoevropan volbou* (1992). Na tuto otázku narazilo již mnoho historiků i teoretiků z dalších oborů. Rakouský politolog Erhard Busek ji v osmdesátých letech zodpověděl záporně, ovšem s tím, že neexistuje až od roku 1945 (Busek, 2009, str. 32). Toto konstatování má však spíše naznačit, jak nejasný může pojem střední Evropy být a nakolik se jedná pouze o imaginární, a proto do jisté míry i geograficky neuchopitelný konstrukt (Busek, 2009, str. 41). Dle stejného autora je tmelem střední Evropy hlavně obyvatelstvo, které sdílí nadnárodní kolektivní vědomí, založené na historické, politické a kulturní propojenosti jednotlivých evropských zemí. To však neznamená, že si každá z těchto zemí nezachovala svou unikátní národní identitu a její etnická, jazyková, kulturně-politická nebo jiná specifika (Busek, 2009, str. 32).

Na unikátnost regionu nejen v pozitivním smyslu poukazoval také uznávaný maďarský myslitel István Bibó. Již v roce 1946 hovořil o zpožděném vývoji společenských hodnot středoevropského prostoru oproti západní nebo severní Evropě, a to kvůli jeho geografické i ideové rozpolcenosti (Bibó, 2009, str. 17), čímž jako by viděl do budoucnosti a předpovídal i pozdější události, které vývoj středoevropských zemí opět zbrzdily a narušily jejich sebeidentifikaci. Jak Bibó dále píše, „pod tíhou historických otřesů“ je oproti jiným oblastem Evropy ta střední stále dokola testována co do své existence a pospolitosti stejně jako národní identita každého jednoho státu, který do střední Evropy můžeme zahrnovat. Ony historické otřesy rovněž vedly k nedostatečně hluboko zakořeněným institucím a sociálním strukturám, které by nastolovaly a podporovaly představu o tom, co je to svoboda, a co je to národní uvědomění – tedy, co znamenají tyto pilíře identity, které jsou pro ostatní oblasti evropského kontinentu tak samozřejmé, a které jsou pro zde diskutovaný region naopak tolik křehké (Bibó, 2009, str. 20).

I přes starší dataci jeho eseje lze najít jen stěží výstižnější popis toho, co to znamená být součástí střední Evropy. V tuzemském prostředí se pak myšlení o regionu ubíralo podobným směrem. Můžeme zde hovořit o osobnostech disentu, jakými byli Václav Havel nebo Milan Kundera, a kteří kvůli tehdejší komunistické totalitě toužili po tom, čím by se měla hodnotově vyznačovat střední Evropa. Tedy po „otevřené“, a tudíž demokratické, občanské a liberální společnosti s „evropskou identitou“ (Rupnik, 2018, str. 390).

Po událostech na přelomu osmdesátých a devadesátých let, o kterých se také často hovoří jako o mezníku, jenž reprezentuje „návrat střední Evropy“ (Rupnik, 2018, str. 32), nastaly turbulentní politické, ale i kulturní a sociální změny, prostřednictvím nichž měly post-komunistické země k vizím výše zmíněných myslitelů nakročeno. Po pár dekádách svobodné existence demokratických států však podle některých autorů začíná docházet k neliberálnímu obratu a krizi demokracie. Francouzský politolog Jacques Rupnik si tuto tendenci vysvětluje zejména nástupem silného nacionalismu (úzce spojeného s nárůstem populismu) vyvolaného především migrační krizí, dále pak tzv. kulturními válkami a v poslední řadě čím dál silnějším zpochybňováním funkčnosti nastoleného právního státu nebo rovnou jeho postupnou dekonstrukcí a destrukcí, která může vyústit až v autoritářský

režim (Rupnik, 2018, str. 391).² Autorky Zrinjka Peruško, Dina Vozab a Antonija Čuvali poukazují v tomto ohledu konkrétně na případ Maďarska po roce 2010 a Polska po roce 2015, kdy podle nich dochází ke stále silnější „koncentraci politické a ekonomické moci skrze eliminaci nebo oslabování [demokratických] institucí [...]“ (Peruško, Vozab, & Čuvalo, 2021, str. 146).

Pro výraznější specifikaci prostoru, ve kterém lze najít více podobností, než by bylo možné při širším pojetí, byly pro tuto práci za objekt zkoumání zvoleny pouze státy patřící do uskupení tzv. Visegrádské čtyřky. Visegrádská čtyřka, politicko-obchodní svazek čtyř evropských států – a to České republiky, Maďarska, Slovenska a Polska, byla zformována po rozpadu Československé federativní republiky v roce 1992 jako nástupce Visegrádské trojky, která vznikla záhy po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Soudobá podoba aliance si udává za cíl navázat na dlouhou tradici společenství, jehož hlavní ideou bylo utužování politické a obchodní spolupráce zúčastněných zemí (Schreier, 2015, str. 190).

Jak již bylo řečeno výše, státy vybrané pro tuto práci prošly výraznými a zásadními proměnami politického, ideového i ekonomického uspořádání. Po upřesnění pojmu „střední Evropa“ můžeme konstatovat, že přes nepopiratelnou kulturní a národní jedinečnost každé ze zemí se stále jedná o region, jehož části vycházejí z poměrně nedávné sdílené historické zkušenosti. Ta nese za následek podobný politický a ideologický vývoj regionu, mezi jehož hlavní ukazatele patří vystavení se vlivům mimo rozpadající se Sovětský svaz, otevření se tak mezinárodní spolupráci a přeměna dominantního dogmatu, které nově určovala především idea (osobní) svobody (a zejména pak právo na svobodu slova, hovoříme-li o médiích) a víra v demokratický volební proces a sílu volného trhu.

1.1 Politika a média, mediální komparace

Jak již bylo předesláno, několik autorů se shoduje, že příchod demokracie do bývalých států tzv. východního bloku zapříčinil alespoň minimální mezinárodní shodu také ve formování

² Pro rozvedení pěti hypotéz, kterými si Rupnik vysvětluje neliberální obrat ve střední a východní Evropě a pro další příspěvky na toto téma viz knihu *Update Liberalism* (Fücks & Manthe, 2023).

jejich mediálních systémů. Tato teze není nikterak novátorská – korelaci mezi politikou a médií ostatně spatřovali (s notnou dávkou zkreslení podmíněného tehdejší politickou situací a původem autorů) již klasikové mediálních studií jakými byli Wilbur Schramm, Fredrick S. Siebert a Theodore Peterson (Four Theories of the Press, 1963). Stejně tomu bylo u průkopníků respektovanějšího principu mediálních systémů a jejich komparací Daniela C. Hallina a Paola Manciniho (Comparing Media Systems, 2004), o které se opírají další autoři citovaní v této práci. Dále se tématem mediální komparace hojně zabýval např. Denis McQuail (Úvod do teorie masové komunikace, 2009). Extenzivní kapitolu o vývoji myšlení nad vztahem médií a politiky, ale i společenské změny věnuje Jakubowicz (Rude Awakening. Social and Media Change in Central and Eastern Europe, 2007) ve své knize Rude Awakening.

Níže uvedený popis hlavních milníků a trendů v mediálních vývoji jednotlivých států si ukládá za cíl zmapovat základní podobnosti mezi vybranými mediálními krajinami. Záměrem této kapitoly tudíž není odprezentovat ucelenou komparaci mediálních systémů, nýbrž spíše přehled, na základě kterého bude možné zorientovat se v porevolučních mediálních událostech a tendencích celého regionu. Na poli střední potažmo jihovýchodní Evropy se komparaci mediálních krajin, politickému paralelismu v každé z nich a jejich dalším znakům věnuje rozsáhleji již zmiňovaný Jakubowicz, trojice autorek Zrijnka Peruško, Dina Vozab a Antonija Čuvalo se zaměřením na Balkán (Comparing Post-Socialist Media Systems. The Case of Southeast Europe, 2021), dvojice autorů Sabina Mihelj a John Downey (Central and Eastern European Media in Comparative Perspective, 2016) nebo Boguslawa Dobek-Ostrowska (25 years after communism: four models of media and politics in Central and Eastern Europe., 2015). S pomocí nejen těchto textů bude nejprve uvedena stručná kategorizace v rámci Evropy od poslední z uvedených autorek a nato bude nastíněna charakteristika mediálních trendů v naší vymezené oblasti.

1.2 Kategorizace zemí a jejich mediálních systémů

Podstatnou součástí komparativního přístupu některých výše zmíněných autorů je určitá kategorizace zkoumaných zemí a příslušných mediálních systémů. Ta nám může přiblížit jejich vzájemné podobnosti a naopak lépe spatřovat rozdíly. Pro základní orientaci

v rozlišení států spadajících do Visegrádské čtyřky budou představeny kategorie, se kterými pracuje Dobek-Ostrowska (2015). Autorka totiž vychází z indexů měřících míru demokracie a svobody tisku, a toto rozdělení je tak podloženo „tvrdými“ daty.

Dobek-Ostrowska (2015, str. 25) svou analýzu uskutečnila jejími vlastními slovy na základě „úrovně demokratizace jednotlivých zemí, a zároveň kde si dané země stojí na cestě od komunismu ke konsolidované demokracii“. Činí tak dle dat Indexu demokracie z roku 2014,³ ve kterém byly všechny zde vybrané státy kromě Maďarska charakterizovány jako „demokracie s nedostatky“ (*flawed democracy*), přičemž postavení všech z nich se na žebříčku od té doby stále zhoršuje. Maďarsko bylo zařazeno do „částečně svobodných“ států (*partly free*), tedy počínající si v žebříčku demokracie hůře. Z hlediska ekonomické situace hovoří Dobek-Ostrowska o Polsku, České republice, Slovensku a dalších čtyřech zemích, Maďarsko nepočítaje, jako o nejbohatších státech v rámci centrální, východní a jižní Evropy (Dobek-Ostrowska, 2015, str. 26).

Na mediální rovině pak pracuje tatáž autorka s terminologií čtyř typů evropských mediálních systémů, kterou přebírá od tvůrců Indexu demokracie. Mediální systémy jsou děleny následovně:

- a) hybridní liberální model,
- b) model zpolitizovaných médií,
- c) model médií v tranzici
- d) a autoritářský model.

Ve skupině Visegrádské čtyřky, do které v tomto ohledu opět nezapadá pouze Maďarsko, dominuje na základě analyzovaných dat hybridní liberální model. Tato skupina, která je i na mediální úrovni tou nejbohatší v rámci střední a východní Evropy, se vyznačuje „vysoko nastavenými demokratickými standardy“. Zároveň zde oproti ostatním zemím v regionu panuje poměrně slabá politizace médií (Dobek-Ostrowska, 2015, str. 26). Dále poukazuje na

³ Srov. *How Media and Politics Shape Each Other in the New Europe* (Mungiu-Pippidi, 2008, stránky 87-100).

výrazný podíl zahraničních vlastníků a nově příchozích zahraničních společností, kteří se straní politických témat, a v regionu setrvávají zejména kvůli zisku. Přítomnost zahraničních investorů v brzkém porevolučním období byla dle Dobek-Ostrowske (2015, str. 27) dvousečná – zapříčila sice výraznou komercializaci a bulvarizaci trhu, nicméně však přispěla k jeho rozvoji, a to díky finančním výhodám, které ze zahraničních zásahů na trh pramenily.

Maďarsko pak v rámci těchto kategorií spadá pod model zpolitizovaných médií spolu s Bulharskem, Chorvatskem, Rumunskem a Srbskem. Tato kategorie si na ekonomické úrovni vede oproti předchozímu modelu o něco hůře a nese prvky malých demokratických očekávání, nestabilně nastolené politické kultury, vysoké politizace veřejnoprávního vysílání, malé transparentnosti a silného vlivu politických aktérů zejména na radiové a televizní vysílání. Stejně jako u předchozího modelu je patrný velký podíl zahraničních vlastníků soukromých médií, kteří se straní politiky, neboť by to mohlo ohrozit jejich zisky. Naopak v případě lokálních investorů, ale i přímo novinářů je obvyklé, že se v rámci své práce viditelně realizují ve svých politických názorech (Dobek-Ostrowska, 2015, stránky 28-30).

1.3 Od demokratizace k oligarchizaci

Procesy, které se odehrávaly na mediální scéně středoevropského regionu ovlivněného komunistickou minulostí, pak definuje hned několik dalších autorů. V jejich textech se opakují následující pojmy: demokratizace, liberalizace mediálních subjektů i slova diverzifikace a pluralizace zastoupených názorů, demonopolizace (a částečná remonopolizace), vznik veřejnoprávních médií, internacionalizace a globalizace, zavedení principů volného trhu, komercializace, oligarchizace a v některých zemích i bulvarizace (Jakubowicz, 2007, stránky 294-296; Štětka, 2014, str. 40).

Zejména demokratizace se ukazuje jako jeden z hlavních vlivů na podobu, ale i na pouhé vnímání médií v evropském kontextu. Právě silný společenský apel na demokratický charakter médií zmiňují také akademičky Peruško, Vozab a Čuvalo (2021, str. 133), které v tomto kontextu hovoří dokonce o unikátnosti středoevropského regionu, a to ve smyslu

převládajícího pojetí mediální transformace jakožto podstatného nástroje ke zřízení fungující demokracie.

Přestože Dobek-Ostrowska (2015, str. 21) hovoří o několika nesporných pozitivích komercializace, např. v podobě větší ekonomické stimulace mediálního trhu, vzápětí dodává, že v rámci středo- a východoevropského regionu dominují spíše negativa. Nejenže může vysoká kompetitivnost a snaha o co největší zisk snadno vyřadit z mediálního trhu ty méně profitující aktéry, ale také dochází k formování povahy mediálního odvětví jako celku – celku, ve kterém je upřednostňován právě zisk nad obsahem, kvalitou, formou, nebo férově nastavenými pracovními podmínkami pro novináře.

Několik autorů se dále shoduje na tom, že vystavení regionu mezinárodním a zahraničním vlivům společně s tržní ekonomikou vede i přes původní směřování médií spíše k menší diverzitě trhu, větší závislosti na vnějších aktérech, snížení kvality mediálních výstupů či omezování specifičnosti jednotlivých národů. Tyto tendence jsou také možným, ba dokonce pravděpodobným vedlejším důsledkem skupování lokálních mediálních řetězců zahraničními investory (Jakubowicz, 2007, str. 319; Splichal, 2001, str. 47).

1.3.1 Česká republika

Jako o zásadním přelomu, který určil nový charakter porevolučních médií, hovoří Jiráková a Köpplová (2008, str. 7) v českém (potažmo československém) kontextu pochopitelně o konci roku 1989. Autoři poznamenávají, že v tomto roce docházelo k proměně médií z informačního a propagandistického nástroje, podmíněného politikou vládnoucího režimu, na nezávislý a denacionalizovaný prostor, ve kterém bylo možné vést demokratickou debatu a plně uplatňovat svobodu slova, což je tvrzení, uplatnitelné do různé míry na všechny post-komunistické státy.

Urbániková a Volek (2017, stránky 25-26) začínají s popisem transformace českého mediálního systému již v druhé polovině osmdesátých let, kdy se pomalu ustanovovala tzv. politika *glasnosti*, která zapříčinila postupnou demokratizaci (nejen) mediálního trhu a umožňovala rozvíjení plurality jak přítomného mediálního obsahu, tak názorů ve veřejném prostoru.

Tehdejší Československá federativní republika byla prvním z post-komunistických států střední Evropy, který přijal legislativní opatření (a zavedení), týkající se komerčních vysílacích médií (Ondrášik, 2010, str. 117) – již v roce 1991 byl Federálním shromážděním schválen zákon, který umožňoval provozovatelům vysílat „nezávislé, svobodné programy, [a poskytovat] objektivní a vyvážené informace nezbytné pro svobodné vytváření názorů“ (1991). Tento zákon vedl i ke vzniku duálního systému vysílání, tedy k souběžné existenci veřejnoprávního a soukromého vysílání.

Jiráček a Köpplová (2008, stránky 14-15) uvádějí jako jeden z dalších hlavních vlivů na podobu médií v devadesátých letech majoritní převzetí českého mediálního trhu zahraničními vlastníky a jeho s tím spojenou denacionalizaci. Urbániková a Volek (2017) dodávají, že jedním z klíčových mechanismů této doby byla taktéž liberalizace, tedy vymanění se z vnějších vlivů a osamostatnění mediálního pole, které mohlo nově fungovat jako svébytný prvek svobodné společnosti – již o dekádu později lze ale podle autorů hovořit spíše o mediálně-politickém klientelismu, kdy se politika, častokrát propletená s ekonomickými zájmy, promítá do mediální sféry a notně ji ovlivňuje.

S honbou za ziskem souvisí také velká míra oligarchizace, kdy podnikatelé skupují mediální domy na úkor pluralistického a svobodného fungování médií. Jak již bylo předesláno výše, po revoluci docházelo k převzetí kontroly nad českým mediálním trhem zahraničními aktéry, a to zejména kvůli jeho atraktivní nezasvěcenosti do praktik volného trhu, kvůli čemuž bylo možné si jej lehce podmanit. Již zmíněný nezáměr takových investorů o politická témata vedl ke komercializaci a dále bulvarizaci a snížení profesionality české žurnalistiky, ke které začala česká společnost tím pádem ztrácet důvěru (Dobek-Ostrowska, 2015, stránky 26-27).

Urbániková a Volek (2017, str. 26) se dále věnují dnešním veřejnoprávním médiím, u kterých popisují tendenci k pokusům o částečnou kontrolu z politických řad a zároveň k obranářství takového počínání namísto toho, aby byl preferován veřejný zájem – tedy protichůdný trend oproti tomu, co se odehrávalo po sametové revoluci a na začátku nového milénia během takzvané „televizní krize“, kdy většinová veřejnost i pracovníci České televize zamezili přímým zásahům politiky do podoby veřejnoprávního média.

Dobek-Ostrowska (2015, str. 22) dále upozorňuje na novější trend, který označuje za re-nacionalizaci. Tímto pojmem se rozumí odkoupení firem tuzemskými podnikateli, a tudíž jejich navrácení zpět do českých rukou, ke kterému došlo v případě největších mediálních domů v roce 2013. Tento proces však vede k výše zmíněné oligarchizaci trhu, jelikož dochází ke stále větší koncentraci mediálních subjektů a majetku do vlastnictví hrstky mediálních magnátů.

1.3.2 Slovensko

Raná léta porevolučního vývoje se přirozeně odvíjela pod taktovkou celého Československa (viz předchozí podkapitulu o České republice). V první porevoluční dekádě ale byla slovenská média oproti českých v krizi, a to až do roku 1998, kdy Vladimír Mečiar opustil premiérský post a skončila jím vedená vláda. Období Mečiarovy vlády se vyznačovalo politickým tlakem na novináře a zneužíváním veřejnoprávních médií (Ondrášik, 2010, str. 121) a kromě toho také znatelným podřízením se ekonomickým podmínkám kapitalistického trhu, kterým mnohá již zavedená média jen sotva stačila (Dobek-Ostrowska, 2015, str. 27). Finanční nestabilita je dlouhodobým znakem slovenských médií a promítla se např. i do podoby veřejnoprávní televize v nultých letech, kdy došlo vysokou měrou k její komercializaci (Ondrášik, 2010, str. 121), která se v novém, kapitalistickém uspořádání trhu přirozeně znatelně rozvíjela i v dalších mediálních oblastech.

S pádem Mečiarovy vlády opadly izolacionistické tendence státu a slovenský trh se mohl otevřít světu. Na poli médií byl zaznamenán velký nárůst zahraničních investorů, jejichž aktivity často sloužily jakožto vzpruha pro ekonomicky dostatečně nestimulovaný trh a zároveň oslabily slovenské mediální magnáty. Souběžně se tak mediální trh denacionalizoval (Dobek-Ostrowska, 2015, str. 27). Tento trend se dosud promítá do více mediálních odvětví a ve většině dominují právě mezinárodní konglomeráty s vysokou koncentrací majetku – ta však panuje i v případě tuzemských vlastníků. Dále se po skončení Mečiarova kabinetu zvedla úroveň mediální svobody a ustaly skandály spojené s ovlivňováním médií prostřednictvím organizovaného zločinu nebo tajných služeb (Ondrášik, 2010, stránky 127-128). Nicméně, Andrej Školkay v roce 2004 poukazoval na stále přetrvávající silnou korupci, která se často vyznačovala netransparentním vlastnictvím médií (str. 205).

Ondrášik (2010, str. 117) poukazuje na opakované neúspěšné pokusy o stanovení zákonů, které by na média měly regulační účinky. Místo toho postupně dochází spíše k deregulaci, kterou již mnohokrát doprovázely mimo jiné např. netransparentní transakce a koupě médií a znovu narůstající vlivy a snahy o kontrolu z politických řad. Legislativní neukotvení se změnilo s rokem 2008, kdy byl přijat tzv. mediální zákon, který ale přispěl spíše ke zhoršení stavu médií – zajišťuje totiž možnost státní regulace médií z etických důvodů, což může fungovat jako lehko zneužitelná záminka pro zasahování do obsahu a umožňuje též větší kontrolu nad obsahem ze strany institucí, ve kterých působí primárně vládní příznivci.

1.3.3 Maďarsko

Porevoluční vývoj demokratického uspořádání v Maďarsku byl nejednou označován za příkladný proces (Schimpfössl & Yablokov, 2020, str. 32; Dobek-Ostrowska, 2015, str. 29). V médiích došlo ke zrušení státního monopolu již v roce 1988, tedy ještě před koncem samotného politického režimu. Uvolnění však neplatilo pro všechna mediální odvětví – demonopolizace televizního a radiového vysílání trvala o něco déle.

Komunistická vláda ještě stačila v roce 1989 uplatnit zákaz přidělování frekvencí zájemcům, který byl anulován až na sklonku roku 1995 se zavedením nového vysílacího zákona (Jakubowicz, 2007, stránky 299-300). Slavko Splichal (2001, stránky 42-43) uvádí, že v tomto mezidobí bez řádné mediální legislativy docházelo ke sporům mezi maďarskou vládou a opozicí, a to o kontrolu nad médii vedenými státem. Zatímco vláda byla toho názoru, že státní média jsou stále notně zaneseny komunistickou ideologií a měla by tudíž podléhat větší podřízenosti aktuálním politickým aktérům, opozice se domnívala, že vládnoucí strana si tím chce zajistit cestu k formování názorů společnosti v její prospěch. Neshody, zahrnující impeachment tehdejšího maďarského prezidenta a rezignaci ředitelů televize i rádia, byly vyřešeny právě až přijetím zákona z roku 1995.

V druhé polovině devadesátých let dochlo k dominanci komerčních televizí nad veřejnoprávními aktéry i přesto, že zákon měl zajišťovat také podporu neziskovým a nekomerčním vysílatelům (Jakubowicz, 2007, str. 315). Jakubowicz (2007, str. 306) poukazuje také na to, že k úspěchu komerčních kanálů přispěl velkou měrou i značný zahraniční kapitál. V oblasti tištěných médií pak vzrostla oproti minulému režimu

konzumace časopisů a bulvárních novin, zatímco naopak klesla u knih a politického tisku (Jakubowicz, 2007, str. 318).

Přestože měl zákon na poli vysílacích médií zajišťovat rovnocenné zastoupení vlády i opozice v dohlížejících radách, s rokem 2000 na základě iniciativy Viktora Orbána tyto rady obsadili pouze členové vládnoucí strany. Splichal (2001, str. 43) s odkazem na zdroj Washington Post dodává, že kvůli této skutečnosti se vysílací frekvence dostávaly do rukou pravicově orientovaným aktérům, zatímco nezávislí vysílatelé byli z vysílacího prostoru vytlačováni; v některých případech dokonce docházelo i k policejní šikaně vůči novinářům, kteří kritizovali maďarskou vládu.

Dalším zásadním milníkem pro maďarská média byl rok 2008, kdy celosvětovou ekonomiku zasáhla finanční krize. Na maďarském mediálním trhu započal masivní odliv zahraničních investorů, což zapříčinilo převzetí mediálních subjektů lokálními aktéry, a to za velmi nízké ceny. Tato změna vyústila v silnou oligarchizaci a ještě znatelnější zpolitizování trhu než tomu bylo doposud (Schimpfössl & Yablokov, 2020, str. 32).

Tyto tendence, které označují Schimpfössl a Yablokov (2020, str. 33) za autoritativní, se začaly znatelně projevat s druhým jmenováním Viktora Orbána maďarským premiérem v roce 2010. Od té doby se Maďarsko propadlo v Indexu demokracie, Indexu svobody tisku a celosvětového žebříčku svobody tisku. Nejenže jsou někteří vlastníci velkých mediálních domů otevřenými podporovateli vládnoucí strany, ale koupě těchto společností také často probíhaly za netransparentních podmínek (Dobek-Ostrowska, 2015, str. 29).

1.3.4 Polsko

Polsko podniklo první legislativní kroky na poli médií již v roce 1990, kdy byla zřízena likvidační komise a byl rozpuštěn do té doby stranický konglomerát, který dominoval nad tištěnou produkcí. Tento krok vedl k zániku, nebo také k prodání některých novin politickým organizacím. Mimoto se uskutečnily první transakce, kdy na trh vstoupili zahraniční investoři (Jakubowicz, 2007, str. 300).

Dobek-Ostrowska (2015, str. 27) poukazuje na velikost trhu, rozlohu a populaci polského státu, které dalece přesahují ostatní země regionu. Tato fakta vedou k větší kompetitivnosti

mezi vnitrostátními aktéry, kteří zároveň mají díky velkému a různorodému trhu menší potřebu zahraničních investic a jejichž síla naopak může odrazovat zahraniční investory nebo jim bránit v přístupu na trh, a zajistit si tak, aby místní média zůstala v polských rukou. Nicméně, tyto skutečnosti stále nezaručují svobodná a nezávislá média. V případě Polska je tomu spíše právě naopak. Během prezidentského Lecha Kaczyńskiego v letech 2005 až 2010 se do médií dle téže autorky znatelně promítly vlivy z politických kruhů, což mělo za následek mimo jiné politické zaujetí některých mediálních aktérů.

Jakubowicz (2007, stránky 293-294) s odkazem na dalšího polského akademika, Włodzimierza Chorążkeho, ale uvádí, že k takovým událostem docházelo již během devadesátých let. Po nadějných prvotních letech transformace (1988-1991), kdy se média snažila zejména o společensky a občansky prospěšnou a potažmo nezávislou službu, narostly v následujících dvou letech zásahy (zejména nově vzniklých) politických stran do mediální sféry. To v některých případech znamenalo i převzetí kontroly nad jejich obsahem. Od roku 1994 pak docházelo ke konsolidaci a nastávaly změny, které pramenily zejména z ekonomické stránky a uspořádání trhu. Jakubowicz a Chorążki (Jakubowicz, 2007, stránky 293-294) dále zmiňují, že s rokem 1997 zažil polský mediální trh značný přísun zahraničního kapitálu vkládaného do lokálních médií a zároveň docházelo k etablování silných tuzemských společností, které vlastnily regionální řetězce s denním tiskem.

V oblasti tištěných médií se v Polsku opakuje to samé jako v již probraných státech – narostla produkce i konzumace časopisů a trh podlehl z velké části komerci (Jakubowicz, 2007, str. 318). Nastavení veřejnoprávního vysílacího média, konkrétně televize, je v rámci regionu naopak poměrně unikátní, jelikož bylo ustanoveno, že bude provozováno politickou opozicí (Jakubowicz, 2007, str. 311).

2 Alternativní a kritická média

Alternativní média jsou hojně užívaným pojmem, o jehož významu se debatuje již dlouho. Mowbray poukazuje na různorodost pojmu „alternativní média“ a uvádí, že někteří se jej vždy snaží co nejvíce specifikovat pomocí různých adjektiv a druzí jej naopak používají hlavně jako zastřešující pojem pro širokou a různorodou oblast médií. V prvním z případů

poukazuje Carpentier et al. na prchavost těchto specifických kategorií, které navíc mají tendenci prolínat se (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 5). První z uvedených autorů podotýká, že u alternativních médií lze nejen sledovat novotu, kterou vnášejí do jednotlivých úrovní mediálního procesu nebo produktu, ale je možné zaměřit se i na jiné důležité složky: např. subjektivní dopady, které tato média mají na jednotlivce anebo kolektiv, anebo naopak na širší společenské dopady, které se vztahují k reprezentaci určitých hnutí nebo skupin, jejich liberalizaci nebo ke tvorbě veřejné sféry (Mowbray, 2015, str. 22).

Carpentier et al. nicméně upozorňuje, že při studiu alternativních médií se teoretici velmi často zaměřovali pouze na určitou složku těchto médií, a opomínali tak jiné (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 5). Proto autor upřednostňuje vrstevnatý přístup, který bude dále rozebrán v kapitole 2.2, a ke kterému budu během svého výzkumu přihlížet.

2.1 Pojetí alternativních médií v této práci

V této diplomové práci používám koncepci takových alternativních médií, která fungují v rámci kapitalistického systému a nestojí zcela na jeho okraji nebo v opozici, jak by se mohlo podle jejich označení na první pohled zdát. I přesto se však do jisté míry od mainstreamové mediální produkce odlišují, a to zejména obsahem kritizujícím současné společenské uspořádání. Podle toho je také pojmenována podskupina, na kterou se tato práce bude zaměřovat – kritická média. Naopak tato práce nepojednává o konspiračních, krajně pravicově vymezených nebo přímo extremistických médiích, ačkoliv je s těmito názorovými proudy slovo „alternativní“ též často spojováno.

Dle názoru Christiana Fuchse (2011, stránky 18-19), autora konceptu kritických médií, by ideologie jako pravicový extremismus či nacionalismus ani neměly být chápány jako jakákoliv součást kritických teorií. Neusilují totiž o to, na čem stavěli a stále stavějí levicovní teoretici, které můžeme označit za zástupce kritických teorií: zaměření se na pospolitou a spravedlivou společnost či komunitu, hledání a odkrývání hegemonie, podpora politické zúčastněnosti, rovnosti, solidarity, vzájemné spolupráce a brání ohledu na jakkoliv znevýhodněné. Středobodem jsou tudíž levicově orientovaná média, která tyto aspekty naplňují.

Jak uvádí Mike Mowbray (2015, str. 22) v kontextu obecněji pojatých alternativních médií, jsou tato média otevřeně politická a nesnaží se zachovat si tvář „pseudo-objektivitu“, kdy se médium za objektivní označuje, zatímco je nutně ideologicky ovlivněno. S tím dále souvisí to, co říká Carpentier et al. (2007, str. 4): „Média neexistují ve vakuu. Namísto toho jsou zapojeny v politickém, ekonomickém a kulturním nastavení společnosti.“

Vyloženě opoziční či periferní pojetí bylo běžné hlavně u prvotních teoretiků alternativních médií, kdy se autoři zabývali např. anarchistickou, subkulturní, komunitní nebo fanouškovskou produkcí či malými a nekomerčními DIY projekty, vznikajícími cíleně mimo hlavní mediální oběh. Redakce alternativních médií dle těchto teorií nepodléhaly státnímu vlivu, žádnému velkému mediálnímu domu či politickému a komerčnímu tlaku, vnitřnímu hierarchickému uspořádání a často ani neměřily na vytěžení jakéhokoliv zisku. Nepůsobili v nich pouze profesionálové (pokud vůbec nějací) a celková agenda a rozhodování o směřování média se odvíjela více demokraticky mezi většinou členů redakce (Downing, 2001, str. XI). Pilíře těchto tradičněji chápaných alternativních médií jsou tedy jinými slovy, jak stručně uvádí Atton v citaci Jamese Hamiltona: „deprofesionalizace, dekapitalizace a deinstitucionalizace“ (Atton, 2002, str. 25).

V akademickém poli se později začaly objevovat možné překryvy alternativy s mainstreamem a někteří teoretici, buďto slevili ze svých radikálních názorů (Downing, 2001), anebo rovnou argumentovali tím, že opozice těchto dvou polí je již překonána (Rodriguez, 2008). Dodnes ale zůstává mainstream pro teoretiky relevantním, a to stále jako vhodná pomůcka k vymezení toho, čím jiný koncept není – i když se již počítá s určitou propustností. V tomto duchu pracuje i Carpentier et al. (2007, str. 16) a konkrétněji uvádějí jeho pojetí mainstreamu, které přebírá i tato práce:

Je pravděpodobné, že mainstreamová média vytvářejí a legitimizují „hlavní“ společenské hodnoty tím, že je neustále prezentují publiku. V tomto procesu se mainstreamová média stávají ideologickými, jelikož reprodukují zkonstruovaný a preferovaný pohled na „realitu“. Kromě toho mají moc určovat, která konkrétní témata mají přinášet na veřejnost, a stávají se ideologickými tím, že dávají přednost myšlenkám hlavních sociálních aktérů jako je stát, politici a soukromý sektor před názory znevýhodněných menšin v občanské společnosti.

Mapování průsečíků mezi mainstreamem a alternativou je ve studiu alternativních médií

každopádně důležitým milníkem a bude i podstatnou součástí této kvalifikační práce.

Předtím, než si představíme definici kritických médií, se kterou hodlá tato práce nejvíce operovat, je nutné vymezit si rámec alternativních médií, ve kterém se budeme pohybovat, ale rovněž širší oblast toho, jak lze alternativní média nahlížet, a jak se vyvíjelo jejich teoretické pojetí.

2.2 Čtyři přístupy k alternativním médiím

Carpentier et al. (2007) mapuje přemýšlení o alternativních médiích systematicky a dodává jim přehlednou kategorizaci, přestože je jejich původní charakter často velmi nejasný, resp. jen těžko dokážeme určit, co mezi alternativní média ještě spadá a co už nikoliv. Teoretici tyto skutečnosti přiznávají, ale i tak popisují čtyři různé přístupy, jak můžeme alternativní média nahlížet:

1. jako službu komunitě,
2. jako alternativu k mainstreamu,
3. jako součást občanské společnosti,
4. a konečně jako rizom.

Toto dělení není rigidní a nepropustné, jak již bylo naznačeno výše. Autoři naopak akcentují, že teprve při víceaspektovém zkoumání můžeme obsáhnout různorodost a jedinečnost těchto médií – pokud bychom na ně aplikovali jen jeden z těchto čtyř přístupů, může se stát, že bychom jejich podstatu a vliv redukovali jen na jednu množinu znaků či funkcí a přitom bychom opomněli jiné, stejně důležité charakteristiky (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 5).

Komunitní funkce se vyznačuje úzkou spoluprací médií s komunitami, kdy se o ně zajímají, produkují o nich obsah a mohou tak přispívat k lepšímu rozvoji či reprezentaci dané komunity. Lidé z dané komunity mohou do médií také přispívat či jinak zasahovat do obsahu nebo dokonce struktury média. Tento obojetný vztah však může ústit v přílišnou závislost jednoho na druhém, kdy se média neobejdou bez svého objektu zájmu a komunita by bez médií, která o nich reportují, ztratila potřebnou podporu a zviditelnění (Carpentier, Guedes

Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 15). Na druhou stranu autoři zmiňují, že koncept komunity nemusí být vždy chápán nutně jen v lokálním měřítku, ale může značit i určitou (nad)národní skupinu lidí, která se potýká se stejnými problémy anebo sdílí totožný zájem (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 8).

U druhého z přístupů, tedy alternativy k mainstreamu, je zásadním znakem větší názorová pluralita než v „běžných“ médiích. Toto širší zastoupení hlasů pramení z již zmiňovaného zájmu alternativních médií nejen o znevýhodněné minority, ale také o různé subkultury, hnutí, neziskové organizace a další aktéry, kteří se tak často nedostávají do mainstreamového éteru (pokud vůbec) (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 20). Jako jeden z dalších aspektů jsou uvedeny také experimentální forma a obsah. Samozřejmě to není pravidlem, ale už pouhá možnost zvolit si nezávislou cestu experimentu je z pozice tvůrce osvobozující. Díky této volnosti, kterou alternativní média většinou poskytují, může též vznikat pozoruhodné provázání s mainstreamem. Ten si může ony alternativní formy, obsahy či např. žánry postupně osvojit a následně je přijmout za své (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 20).

Třetím navrhovaným pohledem je vidět alternativní média jako součást občanské společnosti. Carpentier et al. (2007, str. 20) pro tuto práci příhodně podotýká, že v postkomunistických státech Evropy se občanská společnost jako pojem vyvíjí a pomalu konceptualizuje teprve až se zrodem demokracie v devadesátých letech. Dle tohoto nahlížení jsou to právě média, která by měla pomáhat udržovat a šířit demokracii, a to hlavně pomocí občanské společnosti – přesněji její participací na celkovém mediálním procesu. Alternativní média, která tuto funkci plní, stavějí autoři do bodu vklíněného mezi veřejnoprávní a soukromá komerční média. Z této pozice mohou fungovat jako doplňující prvek toho, co v obou těchto mediálních oblastech chybí a zároveň si z nich mohou brát inspiraci či se naopak vyvarovat některým jejich praktikám (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, str. 24).

Poslední přístup k alternativním médiím formulovaný stejnými autory tkví v jejich pojetí jakožto „rizomatických“. Jedná se o poměrně všeobjímající koncept, který přebírá metaforu rizomu Felixe Guattariho a Gillesse Deleuze. Rizom lze chápat jako abstraktní síť, v tomto

případě mediálních aktérů a společenských hnutí, která nikde a nikdy zcela nekončí, ale naopak všude začíná. Každá část rizomu může být nelineárně a anarchicky propojena s jinou a pokud některé z těchto spojení zanikne, rizom se regeneruje díky již existujícím spojům, nebo si najde zcela novou cestu a jeho charakter je tak vysoce proměnlivý (Carpentier, Guedes Bailey, & Cammaerts, 2007, stránky 26-27).

Tato charakteristika nám dává představu, jak by měla ideální rizomatická média vypadat – jako prvky zakomponované ve větší, ideálně nadnárodní síti, která je schopná se neustále regenerovat a nabízet stále nová, a někdy možná i překvapivá propojení s okolním světem.

Stejně jako v původní myšlence dvou filosofů je mediálními teoretiky odmítána na různých úrovních binarita, kterou Deleuze a Guattari popírají již v samotném subjekt-objektovém vztahu. V mediálním prostředí běží o splývání toho, co považujeme za „lokální“ a „globální“. Alternativní média mohou tuto dualitu překonávat – na jedné straně mohou mít pevné ukotvení v lokálním prostředí a na druhé straně být součástí nadnárodních (mediálních) organizací či hnutí. Carpentier et al. (2007, str. 27) je toho názoru, že se tak mohou lokální a globální perspektivy lépe propojovat a vzájemně se upevňovat.

Média tedy hodlám nahlížet optikou kritických médií s přihlédnutím ke čtyřem přístupům, které budu brát zejména jako nástroj, který mi dopomůže všimnout si vrstevnatosti médií a toho, jakých všech forem nabývají.

2.3 Východiska kritických médií

Mnohé teorie alternativních médií těží z (neo)marxistických perspektiv, které v různých modifikacích zohledňují a analyzují aspekt moci. Např. Nick Couldry a James Curran (2003) dávají alternativním médiím sice zdánlivě jednoznačnou, avšak velmi širokou definici. Podle nich se jedná o:

[...] takovou mediální produkci, která je alespoň implicitně výzvou pro koncentraci mediální moci, ať už mají tyto koncentrace v různých lokalitách jakoukoliv podobu. (str. 7)

Toto definování, které napovídá o existenci určitého mocenského nepoměru mezi jednotlivými mediálními subjekty, nám dodává podklad pro pochopení cílů alternativních

médií, ale i pro porozumění jejich teoretické podstaty.

Fuchs, jehož kritická média jsou zde centrální, pracuje s totožně založenými teoriemi, mezi které spadá např. koncept hegemonie, kontra-veřejná sféra Oskara Negta a Alexandra Klugeho nebo politická ekonomie médií.

Hegemonie se v základním smyslu u Antonia Gramsciho vyznačuje vládnutím skrze formování souhlasu, a to prostřednictvím politického, intelektuálního a morálního vůdcovství ve sféře nadstavby, ovšem nutně v souladu s dominancí ekonomické základny. Cílem hegemonie je kontinuální nastolování podmínek k udržování určité rovnováhy. Vládnoucí třída balancuje s tím, co je ze svého majetku ochotná obětovat pro celou společnost a s plněním zájmů podřazených mas tak, aby byla druhá ze skupin dostatečně uspokojena, nezpochybňovala svou submisivní pozici a neuchýlila se k revoltě (Hyug, 1991, stránky 127-128).

Gramsci dále pracuje s konceptem „historického bloku.“ Za historický blok označuje období, ve kterém je dosaženo efektivního propojení na všech výše zmiňovaných úrovních hegemonie. Tento stav nastává i u neoliberalismu, jelikož zůstává i po zásadnějších rupturách stále široce akceptovaným (Hyug, 1991, str. 134).

Ernesto Laclau a Chantal Mouffe, renomovaní autoři na poli bádání o teorii hegemonie, uvádějí, že neexistuje sféra našeho života, které by se netýkaly kapitalistické vztahy (Laclau & Mouffe, 2001, str. 161). Hlavní přínos těchto dvou teoretiků spočívá zejména v jejich méně striktním historicko-materialistickém pojetí Gramsciho teorie a širokém pojetí pojmu identit. Teoretici nastolili též koncept radikální demokracie, která úzce souvisí se zde prezentovanými teoriemi a připravuje půdu pro následný koncept kontra-hegemonie.

Myšlenka radikální demokracie prosazuje výraznější začleňování (názorových, identitních) rozdílů do společnosti – nebo dokonce přímo budování společnosti na jejich základě. Jedině takovým přístupem je možné na tyto rozdílné faktory dostatečně upozorňovat a efektivněji je zbavovat oprese, které zpravidla podléhají. Liberální demokracie se oproti tomu snaží tyto odlišnosti ignorovat nebo smazávat pomocí principu konsenzu. Místo něj prosazují autoři antagonismus (Laclau & Mouffe, 2001, str. xvii).

Vůči hegemonii pak vzniká odpor: kontra-hegemonie. William K. Carroll (2006, str. 21) tento pojem vykládá a prezentuje jej jako hybatele, který shromažďuje a organizuje různé podřazené společenské aktéry za účelem nalezení a následného prosazování alternativní formy toho, jak lze vůbec chápat svět. Podřazená třída je totiž prostřednictvím kapitalistické podstaty neoliberalismu individualizována, a tím pádem jsou její síly fragmentarizovány. Proces formování kontra-hegemonie pak může vést k postupné tvorbě konkurenčního historického bloku, který by měl mít v dnešní době ideálně podobu inkluzivnější, solidárnější a etičtější politiky (Carroll, 2006, str. 23).

Carroll (2006, str. 26) dále adresuje přímo oblast médií a upozorňuje na její „demokratický deficit“. Tato překážka, která stojí v cestě k úspěšné tvorbě kontra-hegemonie, je jevem, který vznikl korporátním vlastnictvím masových médií, kdy si vlastníci nastolují dominantní diskurz a mají moc publika individualizovat a opět tedy tříštit jejich sílu, ale také odcizovat od jejich reálných zájmů (např. komunitních). Carroll je v důsledku takovéto situace toho názoru, že fokus současných progresivistických hnutí by měl směřovat právě k demokratizaci mediální sféry.

S tím souvisí myšlenky Noama Chomskyho a Edwarda Hermana. Jejich přístup politické ekonomie médií zkoumá mocenské vztahy, které plynou z korporátního nebo vládního vlastnictví a jejich ideologický vliv na masová média a jejich podobu (Chomsky & Herman, 1988).

Alternativní média tedy můžeme na základě těchto teorií chápat jakožto kontra-hegemonní nástroje, které hledají nové cesty v médiích i ve společnosti a ukazují nám tak, jak překonat překážky kladené kapitalistickým a neoliberálním uspořádáním. Zároveň prezentují jiné možnosti, kterými se můžeme vydat, a to i mimo zavedené rámce našeho systému.

2.3.1 Definování kritických médií

Fuchs nejdříve rozděluje mezi alternativními a kritickými médii, přičemž ne každé alternativní médium musí být nutně kritickým.

Jeho pojetí alternativních médií stojí v opozici vůči komerčním médiím – tedy výše popsany přístup alternativa k mainstreamu. První z uvedených druhů se snaží vymezit vůči běžným

způsobům toho, jak by měla média vypadat a hledá odlišné cesty v rámci obsahu, formy, produkce, distribuce, organizace, financování, ale i recepce (Fuchs, 2011, str. 299). Tato opozice, kterou Fuchs nastoluje, je však spíše orientační a přibližuje nejčastější nebo největší rozdíly, stejně jako tomu bylo u přístupů Carpentiera et al. tudíž mohou nastávat překryvy.

Kritická média mohou naplňovat pouze některé z praktik alternativních médií a v zásadě tak mohou být za alternativní média mnohokrát zaměnitelná. Odlišuje je ale hlavně jejich kritický obsah a/nebo forma, které jsou pro Fuchse zcela zásadní. To, co pro autora kritický obsah a kritická forma znamenají, je podmíněno výše uvedenými teoriemi – funkcí kritického obsahu by mělo být ukazování nových možností nebo cest, kterými by se mohla společnost vydat, a které mohou být potlačovány dominantní ideologií, aby byla zachována její hegemonická pozice. Ku příkladu může kritický obsah cílit na kooperativnější a participativnější společnost, narozdíl od neoliberalismem normalizovaných principů soutěže a exkluze.

Stejně tak si pokládá za úkol poukazovat na selhávání aktuálního systému, rozkrývat mocenské dynamiky, zpochybňovat dominantní řády a povzbuzovat k sociální proměně. S tím souvisí pozice, které tato média zpravidla zaujímají – stavějí se na stranu utlačovaných, znevýhodňovaných či vykořisťovaných, jelikož věří, že ze současného společenského uspořádání benefituje jen jedna, a to ta vládnoucí, strana (Fuchs, 2011, str. 302). Jejich záměrem je tudíž cesta k inkluzivnější, spravedlivější a demokratičtější společnosti.

Kritická, a tedy v principu neotřelá, forma médií pak může dle Fuchse (2011, str. 302) rozvíjet lidskou představivost za pomoci níž si konzumenti dokáží lépe představit alternativní uspořádání společnosti, které je jim prezentováno kritickým obsahem. Zaměřování se pouze na alternativní formu by ale mohlo z okruhu akademického zájmu vyloučit spoustu profesionalizovanějších médií, které si na formě tolik nezakládají, anebo naopak těch periferních, které nemají na výraznější kritickou formu prostředky. Proto stojí v jádru Fuchsovy teorie spíše kritický obsah, který může direktivněji než kritická forma zpochybňovat dominantní ideologii (Fuchs, 2011, str. 310).

Jak již výše naznačoval citát Carpentiera et al. i Fuchs souhlasí s tím, že by se měl vždy zohledňovat kontext, ve kterém se daná média zrovna nacházejí a zdůrazňuje zejména ten

politický – podle něj se tak vyhneme mediálnímu esencialismu (Fuchs, 2011, str. 205).

John Downing (2001), který prosazoval koncept radikálních médií, píše:

K pochopení radikálních alternativních médií je zásadní pochopit i dominantní lokální třídu, a nejen to. Je nutné pochopit i širší historii této třídy a její trajektorii v národním měřítku.
(str. 18)

Jeho formulací se navracíme k základní myšlence hegemonie, na které staví i Fuchs. Mezi Fuchsovou teorií a médii (např. právě těmi radikálními), která chtějí existovat mimo kapitalistický systém anebo jej cíleně popírat např. prostřednictvím silné tzv. prefigurativní politiky, je však velký rozdíl. Fuchs proklamuje, že teprve při využívání tržních podmínek, které kapitalismus nabízí, je možné dosáhnout znatelnější sociální změny a mnohem snadněji šířit kontra-hegemonní myšlenky, které kapitalistický systém svým fungováním automaticky vytlačuje na okraj. V případě, že médium setrvává čistě na lokální, nekomerční nebo komunitní úrovni, nemá přílišnou šanci se v soutěživém tržním prostředí udržet a jeho možné ambice na větší proměnu společenského řádu přijdou vniveč. Kritická média by v nejlepším případě měla konstantně zdůrazňovat a poukazovat na chyby aktuální společnosti a zároveň popisovat příležitosti ke změně, a to při aktivním zapojení se do trhu (Barranquero & Treré, 2020, str. 203).

2.3.2 Problémy alternativních a kritických médií

Kritická média mohou ze své podstaty čelit hned několika problémům. Vzhledem k tomu, že je lze chápat jen jako výsek celkových médií, platí pro ně, že se mohou ocitnout též v ohrožení mocenských jevů, jakými jsou např. oligarchizace či monopolizace, pokud by došlo k rozprodání, nebo naopak k jejich úplnému vyšachování z mediálního trhu. Tyto procesy byly podrobněji adresovány v kapitole 1.3 o mediálním vývoji ve středoevropské oblasti.

Další rizika, která se mohou kritických médií týkat jsou spojena s finanční stránkou věci. Finanční obtíže na ně často dopadají mnohem znatelněji než na mainstreamová média – zejména z toho důvodu, že i přes jejich tendenci se do trhu zapojovat nemají tak velkou ambici (i z ideologického hlediska) ekonomicky konkurovat ostatním, čímž mohou snáze

upadat do finanční nestability.

2.3.3 Lokální ukotvení

Pokud hovoříme o alternativních médiích na poli středoevropského regionu, může být z řádků výše (či z kapitoly o mediálním vývoji) patrné, že veřejná sféra, která byla po pádu komunismu nastolena, si o jiná než ideologicky dominantní média přímo žádala. Ačkoliv jsme od té doby mohli pozorovat v konstituci veřejné sféry větší či menší proměny, její neoliberální a kapitalistická podstata přetrvává a dopady těchto idealizovaných základních stavebních kamenů na média se neustále prohlubují. Požadavek ohledně alternativního pojetí médií mohl a stále může pramenit z pocitů nedostatečné reprezentace určitých světónázorů a částí společnosti, ale také z pozorování toho, jak se mediální sféra mění pod tíhou zmíněných vlivů, a to velmi často spíše k horšímu.

Názor, že jistá alternativa byla ve střední post-socialistické Evropě potřeba, zastával již Colin Sparks (2005) na přelomu tisíciletí. Jeho ideologické nastavení souzní se zbytkem výše probíraných teoretiků, a nutně tak kritizoval tehdejší čerstvé kapitalistické uspořádání společnosti a zároveň vnímal masová, v pozdějších textech mainstreamová, média totožně s již uvedenými a aktuálnějšími pohledy.

Ačkoliv přesně neuvedl ono těžko definovatelné sousloví „alternativní média“, v jeho příspěvku v knize *De-Westernizing Media Studies* hovořil alespoň o „alternativních a demokratičtějších mediálních strukturách“, které mohou být pro společnost i média přínosné (Sparks, 2005, str. 29). Stejně tak upozorňoval na fakt, že masová média vlastní převážně osoby, které jsou masám vzdálené, a to doslova i obrazně, a že ti, kdo v médiích pracují, a natož pak jejich konzumenti, nemají možnost ovlivňovat to, jakou budou mít média podobu a směřování (Sparks, 2005, str. 38). Tím Sparks předjímá některé ze zde uváděných akademiků a již tak adresuje, byť jen okrajově, problém nedostatečného začleňování „běžných“ občanů do tvorby společenské debaty. Posledním pozoruhodným příspěvkem Sparkse ke zde diskutovanému prostoru je jeho tvrzení o splývání politické a ekonomické moci. Demonstruje to na bouřlivých devadesátých letech, kdy se o média sváděl intenzivní boj v elitních nebo vyloženě vládních kruzích. V takovém prostředí pak mezi těmito třemi skupinami – politikou, byznysem a médii – docházelo k útlému (a nepříliš demokratickému)

provázání (Sparks, 2005, str. 35).

V roce 2005 psal Karol Jakubowicz ve své analýze nově demokratických států a jejich mediálních systémů o úplné absenci nebo jen velmi slabém mediálním zastoupení neziskového a občanského či komunitního sektoru a o neukotvení takových médií v legislativě a dodal: „Pokud však taková média existují, jsou ve formě alternativních či radikálních médií“ (Jakubowicz, 2005, str. 8). Dále s těmito termíny ve svém rozboru ale neoperuje.

Litevská teoretička Auksė Balčytienė (2015, str. 191) o deset let později existenci alternativních médií mimo hlavní proud v post-komunistické oblasti již nijak nezpochybňovala a připisovala jim interaktivní schopnost politické socializace spolu se zvyšováním názorové pluralizace. Na druhou stranu ovšem uvedla, že taková média nevynikají vysokou žurnalistickou profesionalitou, a to ve smyslu standardů objektivit a nestrannosti.

V pozoruhodném kontrastu k těmto krátkým zmínkám stojí práce Nicole Doerr a Alice Mattoni (2014), které se již o rok dříve než Balčytienė zabývaly alternativními médii v Evropě obsáhleji a konkrétněji v knize *Media and Revolt*. Na specifickém příkladu mezinárodního protestu proti prekarizované a nejisté pozici evropských pracovníků v letech 2001-2006 sledovaly přínos alternativních médií ke tvorbě transnacionální evropské identity.

Ačkoliv hovoří zejména o aktivistických a protestních médiích, které nestojí v centrálním zájmu této práce, ačkoliv mohou nabývat některých podobných znaků, jejich kapitola je důležitým příspěvkem k tomu, jak mohou média mimo hlavní proud organizovat a spojovat zainteresované občany i přes národní hranice. V závěru jejich oddílu knihy autorky shrnují, že participativní praktiky používané alternativními médii přispěly k produktivnější nadnárodní debatě, než jak tomu bylo u mainstreamových médií (Doerr & Mattoni, 2014, stránky 399-400).

O protestních médiích v Evropě, tedy takových, která jsou povětšinou napojena na určitá hnutí a zpravidla založena přímo jejich členy, píše též Andreu Casero-Ripollés (2020, str.

330). I přes příliš specifické zaměření těchto médií, kdy reportují hlavně o jedné vybrané problematice a fungují hlavně jako šířitelé názorů a vyjádření stanovisek příznivců hnutí, Casero-Ripollés uvádí podobnosti s jinými druhy alternativních médií. Ku příkladu ve finančním ohledu též často volí pro mainstreamová média neobvyklé způsoby, jak získat dostatek prostředků a přitom zůstat nezávislá – běžné jsou crowdfundingové kampaně nebo jiné přijímání darů.

V prostoru Visegrádské čtyřky mohou kritická média čelit větším bariérám v kontra-hegemonickém snažení kvůli komunistické minulosti států. Ta je totiž často využívána jako určitý „strašák“, který je samozřejmě oprávněný, pokud se bavíme např. o tom, jaké nezměrné škody minulý režim napáchal. Tyto zločiny jsou ale v současnosti častokrát asociovány s novými levicovými postoji, jejichž přijetí by dle dominantního narativu, aplikovaného zejména v české politice, znamenalo rychlý návrat do totality (Koubek & Polášek, 2013).

Přestože mnoho autorů dává najevo, že skutečnosti jako podnikatelský klientelismus, silná monopolizace, oligarchizace či narůstající politická kontrola médií jsou ve visegrádském prostoru častým a velmi problematickým úkazem (viz kapitulu 1.3), jen opravdu málo textů se do hloubky věnuje alternativním médiím a zároveň post-komunistickému prostoru a jeho vlivu na tato média i přesto, že je existence obou jevů v akademickém poli dnes už prakticky samozřejmostí. Tato diplomová práce si tedy pokládá za úkol tuto mezeru alespoň částečně vyplnit a tyto jevy propojit.

3 Metodologie

3.1 Výzkumné cíle a otázky

Tato práce a v ní zahrnutý výzkum si pokládají za cíl zmapovat vybraná kritická média v postkomunistickém středoevropském prostoru, a najít mezi nimi vzájemné podobnosti, či naopak odlišnosti. Důležitým prvkem výzkumu je kontextualizace zjištění s politickou realitou jednotlivých států středoevropského prostoru, a také přihlídnutí k jejímu vlivu, který se odráží i do mediálních krajin. Výstupem z analýzy by měl ideálně být také kontext očima respondentů a jejich představa o současném stavu nejen mediální sféry.

Hlavní výzkumná otázka diplomové práce zní:

Jakými rysy se vyznačují kritická média v zemích Visegrádské čtyřky, a čím se odlišují od mainstreamových médií?

Hlavní výzkumná otázka vychází ze dvou předpokladů. První z nich je takový, že kritická média mají svou specifickou strukturu a obsah. To upřesňuje první výzkumná podotázka:

Jak vybraná kritická média fungují po organizační, strukturální a finanční stránce, a jaký druh obsahu je pro ně specifický?

V rámci této otázky se zaměřím na praktické aspekty redakcí. Ty by se na základě teorie kritických médií (viz kapitola 2.3.1) měly alespoň v některých aspektech lišit od běžných redakčních postupů. Teorie ale zároveň polemizuje o nutném stupni začlenění těchto médií do kapitalistického trhu tak, aby mohla rozšířit svá pole působnosti, a byla vůbec schopna se v soutěživém prostředí udržet. Při zodpovídání této otázky tedy nevyplyne pouze jejich odlišnost od mainstreamových médií, ale i překryvy s nimi na různých úrovních.

Dále hypotéza počítá s obsahem, kritickým vůči aktuálnímu systémovému nastavení a kapitalistickým strukturám. Ten bude dokazován pomocí otázek na to, jakými tématy se média nejčastěji zabývají, ale i jejich vymezením se nejen vůči většinové mediální produkci, ale i společensky dominantnímu ideologickému postoji. celkovým ideologickým postojem.

Druhý z předpokladů zní, že jak předešlé, tak současné geopolitické uspořádání střední Evropy má na aktuální podobu médií zásadní vliv, čímž se dostáváme ke druhé výzkumné

podotázce:

Jak se historická zkušenost se socialismem, a zároveň současná post-socialistická situace promítají do existence těchto kritických médií?

Podobnou otázku si kladlo již mnoho teoretiků (Dobek-Ostrowska, 2015; Jakubowicz, 2016; Peruško, Vozab, & Čuvalo, 2021), ale nezaměřili se na kritická média jako taková. Peruško et al. (2021) tuto problematiku zkoumá z komparativního úhlu, a to na případu mediálních systémů post-socialistických států východní Evropy. Ačkoliv se podle autorek nemusí prokázat, že média daného prostoru mají něco společného, státy, které se s proměnou režimu rozpadly do několika menších, mají pravděpodobnost určitých podobností největší (Peruško, Vozab, & Čuvalo, 2021, stránky 7-8). Tento předpoklad můžeme zužitkovat i v této práci. Otázky v rozhovorech tak budou mířit mj. na to, zda respondentům připadá jejich mediální systém něčím specifický, nebo zda pociťují Visegrádský prostor nebo roli předešlého režimu jako něco výrazného, co má dopad na podobu médií, ale i společnosti.

Celková hypotéza pak zní: po pádu komunismu se ve zvolené geografické oblasti sice vytvořilo pluralitní názorové a mediální prostředí, ale zároveň je v něm přítomná určitá předpojatost vůči levicově orientovanému smýšlení.⁴ Je tomu tak právě kvůli komunistické minulosti, se kterou je současná levice pro mnoho občanů dosud spjata. To pak vede nejen k podpoře další (mediální i názorové) ostrakizace, ale také k soustavné stereotypizaci těchto názorů, aniž by se braly v potaz levicové snahy o spravedlivější a ohleduplnější společnost. Zkoumání kritických médií by mohlo prokázat, že jsou tato média ve dnešním světě, kdy stoupá podpora extrémní pravice, opravdu potřeba. Dále také to, že dřívější negativní konotace ze sebe levice, kterou tato média prezentují, již setřásla, jelikož došlo k výraznému posunu toho, co znamená mít levicový pohled na svět.

⁴ Pro nejasný vztah české společnosti k levici již od doby transformace viz např. *Velvet Retro* (Pehe, 2020, stránky 1-4) či krátkou publikaci o zneužívání předsudků vůči levici na poli středovýchodní Evropy ve formě politické strategie antikomunismu, která se s velkou pravděpodobností propisuje i do celkového společenského diskurzu: *Antikomunismus: nekonečný příběh české politiky?* (Koubek & Polášek, 2013). Pro prokázaný nepoměr v zastoupení levicových politických stran oproti těm pravicovým ve vysílání českých veřejnoprávních médií viz *Vyváženost ve vysílání* (Křeček, Miessler, Nečas, & Vodochodský, 2022).

3.2 Představení vzorku

Jakožto ústřední výzkumné subjekty byly zvoleny čtyři redakce, a to tak, aby každá z nich pocházela z jedné ze zemí Visegrádské čtyřky, která pro nás vymezuje oblast střední Evropy. Samozřejmě nelze říci, že by redakce reprezentovaly širší společenské celky nebo jejich názory. Přinejmenším ale můžeme předpokládat, že by v rámci vymezeného prostoru mohly jednotlivé redakce souznět se stejně orientovanými jedinci, zejména pak s jejich čtenáři, nebo i s dalšími, podobně zaměřenými mediálními aktéry.

Výběr médií byl učiněn na základě předpokladu hojného výskytu kritického obsahu, s čímž souvisí i očekávaný fokus na témata, která rezonují na levicové části politického spektra. Zároveň bylo cílem zachytit diverzitu kritických médií v dané oblasti – některé z nich jsou převážně kulturně zaměřené (Kapitál), další více zpravodajsky orientované (Mérce) a v posledku zpravodajsko-náborově pojaté, s výraznějšími kulturními sekcemi (Deník Alarm, KP). Tři ze čtyř médií jsou dostupné pouze online, a čtvrté zároveň vychází v tištěné formě (Kapitál). Tato různorodost vzorku by také mohla poukázat na konkrétní silné stránky nebo naopak slabiny, kterými média disponují, a přispět tak k lepšímu pochopení jejich situace na trhu.

Dále byl výběr podmíněn předpokládanou atypickou strukturou zkoumaných redakcí, stejně jako jejich možným rovnostářštějším pojetím. V poslední řadě jde o média, která jsou dle názoru autorky této diplomové práce vnímána kvůli svým politickým orientacím spíše jako okrajová, což by se ostatně mělo v analytické části též prokázat skrze názory samotných participantů. Mají tak celkově předpoklad splnit definici kritických médií, tedy takovou, že usilují o demokratizaci, a přináší do veřejného diskurzu kritický obsah, který poukazuje na možné odlišné směřování společnosti, a nejlépe i kritickou formu, která čtenářům rozvíjí imaginaci. To vše by měla činit ideálně v rámci trhu, a přílišně se vůči němu nevymezovat.

3.2.1 Alarm

Deník Alarm (dříve A2larm) začal vlastními slovy redakce „squatovat“ mediální prostor v roce 2013. Tehdy vznikl jakožto komentářový web čtrnáctideníku zaměřeného na kulturu A2, od kterého se v roce 2022 oddělil. Veškeré texty a další obsahy jsou pro čtenáře dostupné

zdarma. Nedávno Alarm zprovoznil svou první regionální redakci ve městě Most, a to především v reakci na diskuzi o tom, proč jsou média důležitá i v regionech.⁵ V rubrice „O nás“ se Alarm vymezuje vůči ostatním médiím tím, že „dává prostor těm, co často nejsou dostatečně slyšet.“ Také chce působit jako „protiváha ke konzervativním webům a médiím vlastněným oligarchy“ (Deník Alarm, nedatováno). Dlouhodobě také tvoří několik podcastů, zaměřených od sociologie sportu přes hudbu po americkou politiku, videopořad Všichni tady umřeme, a seriál o antifašistickém umění.

Alarm si pokládá za úkol vnášet určitá témata do mainstreamu, a tím pádem i do celospolečenské debaty. A nejen to: vyznačuje se též heslem „Společně s vámi tvoříme mainstream“ (A2larm, Nová crowdfundingová kampaň redakce Alarmu, 2023).

Je členem mezinárodní organizace zaměřené na progresivní média, Progressive International, a také sítě Eastern European Left Media Outlet (zkráceně ELMO), která sdružuje progresivní média ve Východní Evropě, které spadaly do tzv. východního bloku (Deník Alarm, 2023, str. 3). Médium uvádí, že je ze 70 % financováno čtenáři, a mimoto je podporováno nadacemi, jako např. Nadace Rosy Luxemburgové, Nadace Heinricha Bölla, Thomson Foundation nebo Friedrich Ebert Stiftung (Deník Alarm, 2023, str. 4). Taktéž jsou jeho redaktoři držiteli několika novinářských cen – redakci tvoří 15 členů, a šéfredaktorem je Jan Bělíček (A2larm, nedatováno).

Webové stránky měly donedávna jednotné oranžovo-černé schéma, které si čtenář mohl s médii snadno spojit. V zápatí webu byly k nalezení odkazy na stránky Krytyky polityczne, Mércce, ve kterých redaktoři Alarmu též publikují, ale např. i odkaz na Sociální bistro Střecha a jiné, převážně kulturní iniciativy.

Během psaní této práce se webový vizuál proměnil, a přešel do šarlatové barvy. Web se přejmenoval na Deník Alarm a definitivně se odřízl od možných asociací s kulturním měsíčníkem A2, obsah se zpřehlednil odstraněním početných dělicích sekcí, ale zmizela také

⁵ Viz např. tiskové zprávy z výzkumu o nedostatečném mediálním pokrytí regionů dokonce v celé oblasti států V4, která debatu sice nezahájila, ale vhodně a rozsáhle tuto problematiku shrnuje, přestože se zaměřuje pouze na tisk: *The Crisis of Local Journalism in the V4 Countries and the Specific Role of Municipal Newspapers in it* (Oživení, nedatováno) nebo také dřívější výzkum o regionálním tisku v ČR: *Média v kraji jsou i nejsou na okraji* (Waschková Císařová, 2012).

metafora se squatováním i zápatí zmiňované v předešlém odstavci. Do záhlaví hlavní stránky naopak přibyla věta: „Nejčtenější progresivní deník v ČR“ (Deník Alarm, nedatováno). Beze změny je stále k nalezení odkaz na e-shop, kde Alarm nabízí poměrně širokou škálu merchandise produktů. Kromě toho jsou dostupné knihy z vlastního nakladatelství, které bylo založeno teprve v roce 2022.

3.2.2 Kapitál

Bratislavský Kapitál spoluzaložili nynější šéfredaktor Tomáš Hučko a event producent a manažer František Malík jako novinový měsíčník v roce 2017 (Kapitál, Tomáš Hučko, nedatováno). Momentálně funguje zároveň jako webová stránka, a redakci čítá více než 10 členů. Každé z novinových čísel se vztahuje k jednomu dominantnímu tématu, a velké zastoupení má vždy kultura. Články z tištěné verze média jsou na webu povětšinou uzamčeny a k jejich přečtení je nutné zakoupit si předplatné; jinak je velká část textů volně přístupná.

Vedle textů nabízí Kapitál hned několik různých podcastů z vlastní produkce. Kromě toho mají i e-shop sekci, ve které je k dostání skromný merchandise. Podstatné zastoupení mají v e-shopu i knihy, vydávané pod zkratkou KPTL, tedy přímo nakladatelstvím Kapitálu. Stejnou zkratku používá občanské sdružení, pod které Kapitál spadá.

V zápatí webu najdeme informace o podpoře, které se médiu dostává: měsíčník získal finanční záštitu od Fondu na podporu umenia, Nadace Rosy Luxemburgové, Evropské unie a mezi partnery dále uvádí Autorskou společnost Lita, město Bratislavu a Bratislavský kraj. V horní liště stránky je patrné malé tlačítko „Podporte nás“, které návštěvníka webu přesměruje na odkaz, kde mohou čtenáři či příznivci Kapitálu přímo darovat finanční příspěvky (Kapitál, O nás, nedatováno).

Sama redakce se na webu definuje jako prostor, „ve kterém se dají nazírat společenské a kulturní fenomény kriticky,“ a to prostřednictvím textů i vizuální stránkou. Dále uvádějí, že chtějí poskytovat „prostor hlasům, které jim v médiích chybí, a tak často v nich nezaznívají – hlasům minoritním, utlačovaným, alternativním.“ A v poslední řadě hlásají: „Nejde nám o pohodlné konstatování, ale o aktivní zkoumání a přehodnocování společnosti, ve které žijeme“ (Kapitál, O nás, nedatováno).

Při návštěvě webu si čtenář může všimnout nemalého inzerčního bloku na kulturní akce a weby, ale i neotřelého vizuálního zpracování obzvlášť v komentářové sekci, kdy jsou v hlavičkách článků používány jasné a kontrastní barvy. Dalším výrazným prvkem je rubrika Le Monde Diplomatique, se kterou Kapitál spolupracuje na bázi překladu francouzských textů do slovenštiny.

3.2.3 Krytyka Polityczna

Periodikum Krytyka Polityczna vzniklo v roce 2002, a o tři roky později byla založena nezisková organizace Stanisław Brzozowski Association, která celý kolektiv zastřešuje. Od té doby se Krytyka Polityczna rozrostla do všech stran – záhy vznikl tištěný čtvrtletník, ke kterému se přidal webový názorový deník (2012), bylo založeno nakladatelství, a také byl provozován festival, kulturní centra a aktivistické kluby nejen na území Polska, a dokonce i výzkumné a vzdělávací centrum, Institut pro pokročilá studia. Nakladatelství nabízí kromě klasických tištěných knih také e-knihy a audioknihy. Pouze deník Krytyka Polityczna má přes 15 zaměstnanců, a šéfredaktorkou je Agnieszka Wiśniewska (Krytyka Polityczna, About Us, nedatováno).

Lidé v médiu „nemají rádi paywally, jelikož je jimi ohrožena dobře informovaná, různorodá, zdravá a demokratická veřejná sféra,“ a preferují volný přístup k informacím (Krytyka Polityczna, About Us, nedatováno). S tím souvisí i financování Krytyky Polityczne – snaží se získat pravidelnou podporu od čtenářů v podobě jednorázových či měsíčních příspěvků, kdy částku si zvolí sám přispěvatel. Kromě toho je možné darovat organizaci každoročně 1,5 % z daně z příjmů jakožto neziskové organizaci (Krytyka Polityczna, nedatováno). Dále médium dlouhodobě spolupracuje s nadacemi, jako např. Nadace Heinricha Bölla, Friedrich Ebert Stiftung, nebo European Climate Foundation (Krytyka Polityczna, About Us, nedatováno). První čísla, která vycházela v roce 2002, financoval Zbigniew Bujak: „legenda hnutí Solidarita“ (Krytyka Polityczna, nedatováno).

Online periodikum o sobě uvádí, že „pracuje na sociální změně“, a chce „inspirovat ke změně světa, aby byl rovnější, spravedlivější a přátelštější [...]“ (Krytyka Polityczna, O nas, nedatováno). Mimoto se označuje za „největší středoevropskou a východoevropskou liberální síť institucí a aktivistů“ (Krytyka Polityczna, About Us, nedatováno). Dále se deník

odvolává na evropskou tradici sociálních a intelektuálních hnutí, které v minulosti fungovaly, a měly by stále fungovat jako určitý společenský tmel, a označuje se za dědice jejich odkazu – a taktéž své redakční směřování označuje mimo jiné za proevropsky sociálně demokratické (Krytyka Polityczna, About Us, nedatováno).

Médium dbá na propojení s vnějším (zejména středo- a východoevropským) světem, témata se snaží pokrývat globální, regionální i lokální. Od roku 2010 vycházela až do válečného konfliktu i jeho ukrajinská verze, a v roce 2014 byla založena anglická forma webu. Plánovaná je též ruská verze deníku (Krytyka Polityczna, nedatováno). Hlavní webová stránka má poměrně klasické online deníkové uspořádání s nekonečným posouváním, a kromě několika výraznějších ilustrací působí i obrazový doprovod článků spíše konvenčně.

3.2.4 Mércce

V roce 2008 byl založen politicky a sociálně zaměřený blog Kettös Mércce (česky Dvojí standard, Dvojí metr). Ten vydával své nejzásadnější online články též v tištěném měsíčníku, který vycházel zdarma a byl určen zejména skupinám, co by si jinak nemohly nezávislé zpravodajství dovolit. Mércce (Standard), který se z blogu vyvinul v roce 2017, dbá na aktuálnost a dostupné bezplatné zpravodajství. Původní blog se označoval za médium, které nastoluje agendu – v tom smyslu, že „do veřejné debaty přináší témata, která mainstreamová média marginalizují“ (Kettös Mércce, 2014). Mércce zároveň spadá pod neziskovou organizaci Kettös Mércce Blog Association, která vznikla až po založení samotného blogu.

Dále se médium otevřeně identifikuje jako levicové, a uvádí, že je ze 100 % podporováno čtenáři. Podobně jako v případě Krytyky Polityczne mají podporovatelé možnost darovat médiu 1 % ze svých daní z příjmů – přesněji, darovat je „solidární žurnalistice“ (Mércce, nedatováno). Mércce se dále porovnává s velkými zpravodajskými portály, a hlásá, že dokáže dosáhnout něčeho většího s mnohem menšími prostředky a jen střípkem rozpočtu a personálu, který je u větších médií běžný (Mércce, Mi a Mércce, nedatováno).

Médium uskutečnilo několik sérií tematických článků, které se týkaly např. násilí na ženách, migrace a mnoho dalšího. Hlavní témata, která mají na webu svou vlastní kategorii, jsou mimo jiné válka, pracující lidé, volby, ale také demokracie, chudoba, vzdělání, bydlení nebo romská menšina. Redakční tým tvoří přes 10 lidí a šéfredaktorem je Gáspár Papp (Mércce,

Hlavní stránka, nedatováno).

Webové stránce dominuje fialová a žlutá barva zejména v záhlaví, jinak stránka volí zobrazení co nejvíce článků najednou v menších oknech. Zastoupení reklamy je nulové, a i promování kulturních akcí je naprosto minimální. Celkové vizuální zpracování není nikterak výrazné, jen občasně je pro náhled některých článků zvolena nekonvenčnější grafika.

3.3 Sběr dat, představení metod

Zde předkládaná diplomová práce přistupuje ke zvolenému materiálu kvalitativně. Výzkum učiním pomocí dvou metod, a to etnografie a polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. Vzhledem k tomu, že cílem etnografického přístupu by mělo být porozumění dané skupině z co nejvíce úhlů a do co největší hloubky, teoretici Patterson a Silverman (2022, stránky 6-12) prosazují vrstevnatý výzkum, který zahrnuje právě více metod. Mimo strategii pozorování jsou nadmíru užitečné např. rozhovory. Dominantní metodou této práce budou tudíž právě polostrukturované rozhovory, doplněné o zúčastněné pozorování. Observace se bude vztahovat k redakčním prostorům a k redakčním setkáním.

Při polostrukturovaném hloubkovém rozhovoru má výzkumník předpřipravený skript s otázkami nebo tematickými okruhy, ale zároveň se od nich může podle aktuální potřeby odchýlit, nebo přeskupit jejich pořadí, a to tak, aby se konverzace odvíjela dle jeho představ nebo se od participanta dozvěděl co nejvíce relevantních informací pro svůj výzkum. Takovýto postup tedy kombinuje dvě výhody, kterými tazatel disponuje: flexibilitu s určitou mírou kontroly (Charmaz, 2014, str. 139).

Tazatel pokládá zpravidla otevřené otázky, kdy může nechat dotazovaného déle hovořit, přemýšlet, navazovat na vlastní myšlenky a do jisté míry odbíhat od hlavního tématu rozhovoru, jelikož i v „postranních“ tocích myšlenek by se mohla objevit relevantní data. Většinu času tedy hovoří participant, a popisuje tazateli interpretaci svých zkušeností, zážitků a vnímání světa (Charmaz, 2014, str. 139). Při této kvalitativní metodě je též běžná patrnější osobní investice výzkumníka, kdy si s respondentem může nastavit neformálnější vztah, vkládat své vlastní poznatky a názory, a na rozdíl od plně strukturovaného rozhovoru se k nim i hlásit (Willis, 2007, str. 246). Po sesbírání dat z rozhovorů dojde k jejich

transkripci.

Participant by měli pomocí rozhovorů poskytnout potřebný detailní vhled do fungování daného online periodika, ale přiblížit naopak i pohled zevnitř tohoto specifického mediálního subjektu ven. Kromě toho je cílem rozhovorů dospět k tomu, aby participant vyjádřili jejich názor na mediální sféru, celkový střeoevropský a politický kontext. Prostřednictvím těchto dialogů bychom měli ideálně dojít k tomu, jak si respondent interpretují vnímání „jejich“ médií ostatními, jaké vlivy na ně působí, a jakou pozici zaujímají v rámci mediálního pole.

Signifikantním prostředkem druhé metody, tedy etnografie, je pozorování. To nemusí být pouze skryté nebo nezúčastněné, jak tomu často bývalo před post-normativním obratem za účelem „objektivního“ výzkumu. V současnosti se dává důraz na výzkumníkovu roli v daném prostředí, a reflexe vlastní osoby a jejího působení na okolí i na data je naopak žádoucí – je důležité uvědomit si, jak nás může okolí vnímat kvůli našim základním vlastnostem nebo pozice, ze které do daného prostoru přicházíme (Low, Simpson, & Scheld, 2019).

Na rozdíl od makroetnografických výzkumů, které se zabírají většími společenskými celky jako jsou např. celé kultury, mikroetnografie, která se ke zde vymezenému vzorku hodí více, se zaměřuje na „sociální jednotku nebo procesy uvnitř malé skupiny, ale přesto [usiluje] o holistický pohled a kontextuální faktory“ (Hendl, 2005, str. 121). U mikroetnografie se též méně dbá na obvyklou podmínku dlouhodobé observace subjektů, a k jejich postihnutí může stačit i kratší časový úsek.

Výzkumníkovým záměrem by ale i tak mělo být co nejefektivnější proniknutí do dané skupiny a jejího autentického prostředí, o kterém si průběžně vede zápis ve formě terénních poznámek, a přitom se snaží o tzv. hustý popis – tedy podrobný, a se snahou zachytit toho co nejvíce, a nejlépe i všemi smysly. Na základě poznámek z terénu budou informace z rozhovorů doplněny o etnografická data, tedy subjektivní dojmy z návštěv redakcí (Hendl, 2005, str. 120).

Etnografická část výzkumu by tedy měla osvětlit místa, na kterých kritická média působí. Při pohybování se v redakcích bude cílem sledovat otevřeně levicové znaky v prostoru, a zároveň míru toho, jak „obyčejně“ jsou redakce uzpůsobeny. Dále se budu snažit

vypozorovat pracovní praktiky či návyky, interakce mezi novináři či prvky v redakčních prostorech, které by mohly poukazovat na možnou alternativitu, anebo naopak profesionalitu organizace redakce. S tím souvisí také snaha zaměřit se na možné způsoby, kterými se média vymezují vůči mediálnímu mainstreamu nebo celkovému systému, anebo naopak na prolnutí či přímo přebírání zvyklostí z většinové novinářské praxe. Do stavu a obecně vzhledu redakcí by se též mohla odrážet jejich finanční situace, jejich ideologické směřování či tematické zaměření. Kromě toho etnografické záznamy doplní výzkum o celkový obraz míst, a pokusí se zachytit dané prostory v jejich jedinečnosti.

Celkem jsem uskutečnila 7 rozhovorů a navštívila 3 ze 4 redakcí. Rozhovory jsem vedla osobně vždy se šéfredaktory médií, a tudíž odpovídal Jan Bělíček za Deník Alarm, Tomáš Hučko za Kapitál, Gáspár Papp za Mэрce, a za Krytyku Politycznu zástupce šéfredaktorky Slawek Blich. Dále jsem rozhovory provedla s redaktorkami a redaktory: Barbara Nun (Mэрce), Jakub Szafranski (Krytyka Polityczna), který je převážně fotoredaktorem, a s Ester Klimeckou, která je redaktorkou regionální větve Deníku Alarm, a se kterou jako jedinou proběhl rozhovor online přes platformu Google Meets. Každý z rozhovorů zabral přibližně hodinu a půl. Pouze rozhovor s Ester Klimeckou trval třičtvrtě hodiny kvůli jejímu krátkému fungování v redakci, s Tomášem Hučkem trval hodinu, a naopak interview s Jakubem Szafranskim vyšlo téměř na dvě hodiny.

Pro účely etnografického výzkumu jsem osobně navštívila redakce Deníku Alarm v Praze, Krytyky Polityczne ve Varšavě a Mэрce v Budapešti. Z časových a pracovních důvodů na obou stranách již nebylo možné navštívit redakci Kapitálu, přestože v Bratislavě vyšlo alespoň osobní setkání se šéfredaktorem – marketingová sekce Kapitálu mi nicméně poskytla fotodokumentaci redakce.

Podkapitoly v empirické části jsou odvozeny z výsledků kódovacího procesu.

3.4 Interpretace dat

Pro interpretaci dat využiji kódovací postupy zakotvené teorie.

Metoda zakotvené teorie je v sociálních vědách již dlouho etablovanou praktikou, která data analyzuje pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Jelikož má práce jasně

danou hypotézu i značný teoretický podklad, nebudu moci plně využít celou metodologickou podstatu zakotvené teorie, která funguje na indukčním přístupu – tedy takovém, který buduje nové koncepty, hypotézy, a nakonec i nové teorie pouze na základě dat, namísto toho, aby na teoriích a hypotézách stavěl a ověřoval je (Corbin & Strauss, 2015, str. 35).

O indukčním přístupu se ostatně vedou v současném akademickém diskurzu debaty. Myšlenku, že by měl výzkumník do terénu vstupovat bez teoretického podkladu, již zastínil pojem „teoretické citlivosti“ – ten znamená, že by měl výzkumník o datech přemýšlet v rámci již existujících teorií. Tento postup dopomáhá k lepší konceptualizaci dat než v případě čistě indukčního přístupu (Bryant & Charmaz, 2019, str. 68). Proto budu indukční přístup využívat jen zčásti, a to ve smyslu otevřenosti vůči datům a tomu, co z nich vzejde.

Pomocí otevřeného, nebo také počátečního kódování identifikuji prvotní koncepty, které se mohou pojit jak k teoretické literatuře, tak k pokládaným otázkám v rámci rozhovorů, ale je zde prostor i pro nové postřehy, které mohou z analyzovaného textu vyvstat. Postupně z dat vyvstávají témata, ze kterých lze utvořit obecnější a obsáhlejší kategorie. Ty pak následně porovnávám mezi sebou a postupně se přesouvám k detailnějšímu rozboru datových souborů. Kategorie, které se v této fázi vyjeví, mohou být v dalších fázích kódování transformovány či jinak upravovány podle nových zjištění (Corbin & Strauss, 2015, str. 218).

Během axiálního kódování výzkumník hledá mezi těmito kategoriemi spojitosti, ale zohledňuje např. i jejich návaznost, kontext, nebo příčiny (Hendl, 2005, str. 248). V konečné fázi, tedy při selektivním, nebo zaměřeném kódování, se pak usiluje o co nejlepší integraci a organizaci dat, nalezení ústředních kategorií a témat, ke kterým se pojí většina již nalezených fenoménů, a které se pro analýzu jeví jako nejzásadnější (Charmaz, 2014, str. 286). Celkově se při kódování usiluje o pochopení světa a zkoumaných problémů z pohledu respondentů (Charmaz, 2014, str. 240). Proces kódování se ukončuje teprve tehdy, kdy dochází k teoretické saturaci – tedy v momentě, kdy opakované kódování a nepřetržité porovnávání dat již nepřináší žádné nové objevy (Hendl, 2005, str. 251). Pro usnadnění kódovacího procesu použiji online bezplatnou webovou aplikaci Taguette (Taguette, nedatováno).

EMPIRICKÁ ČÁST

4 Analýza

Analytickou část započnu etnografickým popisem redakcí, na základě kterého se bude následně odvíjet zbytek kapitol.

4.1 Redakce jako zhmotnění identity

V této kapitole popíši podstatu redakčních prostorů ze svého subjektivního hlediska, kterou následně provážu s finanční, kolektivní a obsahovou realitou každého z médií z pohledu respondentů.

Maďarská redakce se nachází v odlehlejší části Budapešti, která je na první pohled jednou z chudších a sociálně vyloučených čtvrtí. Médium sídlí ve velkém, nepříliš udržovaném komunitním domě, který členové Měrce chápou jako jeden celek, do kterého zahrnují i jejich redakci. Mimo ní je zde menší koncertní jeviště a o patro výše kavárna a bar v jednom, odkud je možné dostat se na střechnu budovy s dalšími místy na sezení. Vstup z ulice do podniku dominantně ohlašují červeně natřené kovové dveře, svítící mezi omšelou omítkou a polepené kde čím tak hustě, že na okrajích dveří začíná převažovat bílá, odřená patina po starých samolepkách a plakátech. Pouze neonový nápis „Gólya“ nade dveřmi značí, že jste vítáni, a že je otevřeno – Gólya je název spolku, který prostor spravuje. Vydala jsem se tudíž kovovými dveřmi, jelikož do redakce se dá prý vstoupit i přes bar.

Přišlo mi to jistější, protože Měrce zvenku nijak označeno nebylo. To, že jsem přišla skrze bar jsem posléze sdílela se šéfredaktorem, který mě původně zval, ať se klidně zastavím rovnou v redakci. Absenci jakéhokoliv znaku, že zde redakce sídlí, mi objasnil následovně:

Myslím, že nejdřív to nebylo vědomě, že jsme to neukazovali. Ale některé naše kolegy zná fašistická komunita a je lepší to neukazovat, pokud to není nutné. A v posledních dvou letech jsme dostali od těchto gentlemanů hodně pozornosti. Proti našemu fotografovi byla kampaň a několikrát byli v budově a někdy se i přiblížili a jednou jsme i věděli, že nás sledují. Ale našťástí tu byla policie. Nejsme paranoidní. Adresa je i na webu, takže to můžeš najít. Ale dokážu si představit, že kdyby to bylo napsané [venku], tak by sem tyhle lidi chodili jen tak. (Osobní

Musely to tedy být dveře, které s těmito červenými sousedí. Domovní zvonky, které k těmto dveřím patřily, jsem si předtím pro jistotu prohlédla, ale o existenci média nic nenapovídaly – stejně jako vzhled dveří, které jsou bílé a připomínají spíše vstup do lékárny. Nad vchodem se line stará pergola se zašlým nápisem, který měl, zdá se, označovat některou z bývalých budapešťských televizních stanic.

Při stoupaní k baru kolem jeviště, na kterém se zatím nic neděje, jelikož je teprve čtvrt na pět odpoledne, a tudíž jen chvíle po začátku otevírací doby, jsem nemohla přehlédnout početné slogany, co jsou vyvěšené či nalepené všude možně. Jedná se o hesla typu „Free Palestine“, „Women’s Rights“ vyjadřující jasné levicové postoje.

Bar a především střecha se během horkého dne začínají postupně zaplňovat různorodou sortou návštěvníků. Mladí, staří, rodiče ve středním věku s malými dětmi, výrazně oblečené skupiny lidí i muži ve formálních košilích, které bych na takovém místě nečekala. Po prvním rozhovoru, který jsme se šéfredaktorem Gáspárem Pappem uskutečnili právě na střeše, se společně přesouváme do redakce. Vydáváme se uličkou, která vede podél baru směrem k toaletám. Projdeme kolem nich, dostaneme se k bílým zamčeným dveřím, které šéfredaktor odemkne a kousek za nimi narazíme na prosklené, ale z jedné třetiny přelepené dveře, a to nápisem „MÉRCE“ viz Obrázek 1.

Obrázek 1: Vstup do redakce MÉRCE.

Zdroj: autorka

V malé místnosti s nízkým stropem se mi dostavuje stísněnější pocit než v otevřeně koncipovaných barových prostorách a stejně tak i redakce působí o něco omšeleji – zdi redakce jsou popraskané, jedna z nich dokonce obnažená na cihly, což bar dokáže skrývat pod různě vypadající nábytek a atmosféru, která se na rozdíl od pocitu, který jsem měla venku před červenými dveřmi, stala vřelejší.

Výrazným prvkem redakční místnosti, kterého si všimnu ihned, jsou červené poloprůhledné závěsy, které zakrývají dobrou polovinu rozměrného, jediného a taktéž na červeno natřeného okna v redakci, které se vine takřka přes celou jednu stěnu. Na stropním větráku je připevněn červený kelímek a stropní lampy mají červená stínidla. Součástí redakce není ani toaletní zařízení; ono však redakce najde v bezprostřední blízkosti, jak již bylo řečeno. Většinu místa

zabírají rozměrné stoly, které pocit stísněnosti jen podporují. Přesto není redakce nehostinná, zejména protože se mi vybavují berlínské polorozpadlé podniky, které pro mě vždycky měly výraznější *genius loci* než upravené moderní prostory, které hraničí se sterilností. Vše působí dojmem pevně semknuté komunity a také snahy fungovat v obtížných podmínkách, které na médium zvenčí působí.

Místnost má do sebe navíc zakomponovaný jeden další pokoj – tento „meeting room“, jak mi jej popsal šéfredaktor, je plný židliček a křesel. „Plný“ však může evokovat větší velikost místnosti a velké množství nábytku, ale ve skutečnosti se jedná o opravdu malou místnost, ve které jsou asi dvě křesla, stoleček, gauč a tři židle. Dále můžeme na stěnách zpozorovat několik plakátů na velmi známé levicové tváře, jakými byla např. Rosa Luxemburg nebo Vladimir Lenin, viz Obrázek 2.

Obrázek 2: Tváře levice a průzor do „meeting room“.

Zdroj: autorka

Z redakce Mérece číší komunitní pojetí jejich média, ale také větší radikalita, vymezování se vůči současnému systému, s čímž souvisí také jejich zařazení se spíše na periferii a vyloženě antikapitalistická identita. Do prostoru se také odráží neblahá finanční situace, kdy médium dlouhodobě nedosáhne na státní granty, a to kvůli dlouhodobé konzervativní vládě. Mérece tak stále působí spíše jako projekt několika málo zapálených lidí, kteří píšou z místa, co by možná jiní označili za squat. Přesto mnoho maďarských občanů, ale i větších médií chová důvěru k informacím, které podávají.

Mérece je občasné citováno ostatními maďarskými médii a Papp podotýká, že jsou nejvíce levicové médium, které je ještě bráno „tak nějak seriózně“ (Osobní rozhovor s Gászpárem Pappem, 24. 6. 2024). To se však automaticky nerovná respektování Mérece jakožto mediálního subjektu. Vinou dlouhodobé Orbánovy nadvlády, a tudíž jen málo se proměňující společenské situace, která se v tomto nerespektování odráží, ale začínají být redaktori vyčerpaní a hledají znovu motivaci a nové, levicové impulzy, které by jim opět mohly dodat odhodlání, kterého měli zpočátku na rozdávání (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024).

V porovnání s Mérece sídlí Krytyka Polityczna (dále jen KP) přímo naproti Varšavské filharmonii, a ačkoliv se nachází v prvním patře budovy, ke KP jakožto organizaci se pojí i prostory přístupné přímo z ulice. Ty jsou sice momentálně v rekonstrukci, ale dle plakátů s LGBTQ+ tematikou a cedulemi z obyčejného papíru se jménem organizace bylo snadné poznat, že jsem správně, viz Obrázek 3; Obrázek 4.

Obrázek 3: První znamení blízkosti KP.

Zdroj: autorka

Obrázek 4: Jistota, že jsem správně.

Zdroj: autorka

Duhová vlajka LGBTQ+ komunity je také takřka to první, co je vidět při vstupu do redakce. Visí nad oknem přímo naproti vchodovým dveřím, v úzké místnosti, která slouží jako recepce, viz Obrázek 5. Kromě vlajky v ní upoutá pozornost pult s knihami se světle červeným obalem, které působí sympaticky našťavaně – „Gównodziennikarstwo“, je napsané na každé z nich. Mé sympatie nebyly náhodné. Jedná se o knihu jedné z redaktorek KP Pauliny Januszewske (2024), která pojednává o stavu novinářiny v Polsku, který je dle autorky knihy podfinancovaný a má tendence své pracovníky vykořisťovat (Wydawnictwo Krytyka Polityczna, nedatováno).

Obrázek 5: Recepce a první pohled do sídla KP.

Zdroj: autorka

Rozhovor se Szafránským se uskutečnil v místnosti vedle redakce, která zároveň slouží jako knihkupectví. Stejně jako všechny ostatní místnosti v sídle KP, které působí nekonečným dojmem s alespoň stovkou pokojů, je prostor knihkupectví prosvětlený díky velkými okny a bílým stěnám, který zároveň působí velmi vzdušně zejména kvůli vysokému stropu a uvážlivému zařízení moderním nábytkem. Kromě nízkých bílých knihoven, které se linou po stejnobarevných stěnách a dvou protilehlých gaučů, které sousedí se židlemi a stolečkem, je místnost prázdná, přesto však působí příjemně a zabydleně – do prostoru vnáší barvu nápadité a výrazné obaly vystavených knih.

Kromě redakčních prostorů deníku najdeme i další oddělení organizace, např. tiskové nebo finanční oddělení, sociální síť, nakladatelství, ale i velkou kuchyň (nikoliv kuchyňku), menší pokoj pro různé kurzy či semináře, která trochu připomíná dětskou hernu a též velký sál, kde se konají diskuze či přednášky. Každé z uvedených oddělení má svou vlastní místnost viz Obrázek 6. Kromě toho zde můžeme najít také prostornou šatnu, malé, ale moderní nahrávací studio na podcasty nebo poradní místnost se stolem alespoň pro 10 lidí, kterou obklopují také knihovny – kromě produkce KP jsou v nich ale zastoupeny i zásadní levicové publikace, ovšem také knihy dotýkající se témat historie, sociologie a dalších společenskovedních či humanitních oborů.

Obrázek 6: Mapa sídla KP.

Zdroj: autorka

Každé oddělení má své vlastní více či méně výrazné dekorace. Kromě již zmíněných neprodejných knih a několika málo plakátů jsou stěny převážně holé až na kus chodby, která všechny místnosti propojuje – ta nese jméno celé organizace a adresu. Prostory KP pronajímá město, a to díky jeho opozičnímu vedení vůči vládě. Mimo fungování místa jakožto zázemí pro organizaci jsou pravidelně zdarma propůjčovány seminární místnosti různým spolkům.

Bělíček (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024) je spokojený s tím, že Deník Alarm má prostory pronajímané od soukromého majitele. Prvním z důvodů, proč mu přijde tato pozice nejlepší, je možná nevole týkající se zneužívání veřejného rozpočtu, která by mohla nastat, pokud by médiu pronajímal zázemí stát nebo některá menší státní, nebo nezávislá instituce. Druhým důvodem, stejně jako u státní či jiné grantové finanční podpory, je lepší stabilita, kterou spíše neohrozí politické vlivy. Redakce sídlí v postarší pražské budově v blízkosti Masarykova nádraží a Obecního domu, a z dálky to kvůli nekonvenční dekoraci z trubek nad vchodovými dveřmi vypadá, že se jedná spíše o plynářskou společnost, viz Obrázek 7.

Obrázek 7: Budova redakce Deníku Alarm a dekorace z trubek.

Zdroj: autorka

Deník Alarm má díky své nové identitě i zbrusu novou plaketu, která se mezi ostatními firemními štítky nejvíce leskne, a můžeme si tak být jistí, že jsme zde správně, viz Obrázek 8.

Obrázek 8: Nová identita, nová plaketa.

Zdroj: autorka

Na vstupní dveře do redakce navazuje nízká a krátká chodba, která propojuje tři pracovní místnosti. Než se dostaneme k první místnosti, projdeme kolem stojanu na merchandise a improvizované kuchyňky, která se skládá ze dřevěných desek. Dále chodba vede kolem dvou propojených místností k toaletě a skladu, který zároveň slouží jako DIY podcastové studio – tedy stůl s mikrofonom a dvě židle (srov. samostatné a plně zařízené nahrávací studio v KP) – a končí největší místností, která je jen o něco větší než hlavní část redakce Mércé.

Redakce na mě působí jako běžná, od devadesátých let netknutá kancelář, do které se firma zrovna přistěhovala. V poslední části věty nejsem daleko od pravdy, Deník Alarm zde sídlí teprve od podzimu. Je to vidět i na nezařízenosti – až na pár dekorací, které si ještě nenašly své místo a jsou pouze opřené o zed', jsou stěny holé, a kromě nadměrného počtu pracovních stolů, sedaček, židlí, pár knihoven a květin prostor působí stále celkem prázdně. Médium na pohled nestrádá, ale rozhodně ani nemá peněz nazbyt.

Obrázek 9: Pusté redakční stoly Deníku Alarm.

Zdroj: autorka

Dojem kanceláře z devadesátých let povzbuzuje nejen masivní žlutý vysavač uprostřed jedné z místností, který mi i přes jeho moderní design připadal obstarožně. Hlavním viníkem je tmavý koberec po celé podlaze, který evokuje (v mém případě domnělé) zašlé interiéry nasáklé cigaretovým kouřem, který na pracovišti tehdy ještě „nikomu“ nevadil, a koberce se onehdy pokládaly všude i přesto, že se rozhodně nikdo nepřezouval. Přítomní členové redakce (kromě Jana Bělíčka: Ondřej Bělíček a Pavel Šplíchal) ale působí oproti nezáživnému prostoru přátelsky a zábavně a vnášejí do něj energii a hravost.

Obrázek 10: Ondřej Bělíček připravuje plakát na focení.

Zdroj: autorka

Étos devadesátých let, který je z prostoru cítit v kombinaci s lokalitou na Novém Městě, které se stále více modernizuje, nabízí až překvapivě dobře fungující metaforu pro aktuální situaci deníku i celého státu. Ačkoliv se Česká republika navenek snaží působit moderně a „jako Západ“, zároveň touží zachovat si své kulturní dědictví (v podobě starých domů v centru Prahy). Její vnitřní, a dá se říct i skryté, struktury ale dosud trpí dědictvím devadesátých let. Když jsou do takových struktur vloženi energičtí redaktoři levicového média, působí v nich jako pěst na oko. To ovšem neznamená, že by médium tyto struktury nemohlo náležitě zúžitkovat a zároveň je rovněž vylepšit – celkově je probudit ke změně.

Jak již bylo řečeno v úvodu empirické části, bratislavské periodikum se mi navštívit nepodařilo. Na základě poskytnutých fotografií a prohlédnutí lokality za pomoci Google Street View ale můžeme vyzorovat několik specifík. Okolí a uličky, které vedou k redakci jsou úzké a mezi starými domy, které mi připomínají pražské Staré Město – z hlavní ulice a bez přesné adresy by šlo Kapitál pravděpodobně nalézt jen těžko.

Zevnitř působí redakce malým dojmem, ale byly mi poskytnuty pouze dvě fotografie. Nedomnívám se však, že by redakce byla rozsáhlejší, a to i kvůli vzhledu domu zvenčí. Zároveň se mi při pohledu na fotografie dostávají představy o tvořivých a nápaditých lidech, kteří v redakci pracují, a to díky jednomu ze stolů, který je „organizovaný“ dle mého vkusu: posetý lístečky s poznámkami, barevnými prospekty nebo různými artefakty a pracovními pomůckami. S druhým stolem, výrazně lépe uspořádaným, skoro až splývá nástěnka, která se pod přišpendlenými papíry nejspíše brzy ztratí.

V jedné ze zdí jsou vsazena malá okna, která prostoru dodávají maloměstský nádech, který ale vyvažuje zdánlivě moderní, světle modře natřená židle. Vidím také kancelářské šanony, které jistě drží přinejmenším podstatné dokumenty skutečně uspořádané. Redakce Kapitálu vypadá, že má svěží a moderní atmosféru. Kreativitu, kterou z prostoru cítím, přisuzuji také většímu kulturnímu zaměření periodika.

Obrázek 11: Napůl organizovaná redakce Kapitálu.

Zdroj: Dominika Kováčová (Kapitál)

Obrázek 12: Kreativní prostor s nádechem Starého Města.

Zdroj: Dominika Kováčová (Kapitál)

Tato část nastínila mé subjektivní pocity ohledně redakcí. Následující kapitoly budou usilovat o potvrzení nebo vyvrácení mých domněnek prostřednictvím výpovědí respondentů.

4.1.1 Materiální zázemí a finanční kapitál

V několika následujících podkapitolách se přesouvám od materiality redakčních prostor k pracovním podmínkám v jednotlivých redakcích, jejich tematickému zaměření a k jejich obecnější sebeidentifikaci.

Média Mércé a Kapitál se zrodila z neplacené snahy několika málo nadšenců a postupně se etablovala na jednotlivých trzích a ve veřejných sférách.

První měsíce jsme fungovali vlastně úplně zadarmo, všichni to dělali z takového nadšení, což mi přijde dneska šílené. Dneska už nedělá nikdo nic z nadšení, ale tehdy ještě dělal.

(Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Nadšení bylo zcela jistě podstatným faktorem i v případě KP a tehdy ještě A2larmu. Začátky jejich cest ale byly finančně podpořeny transparentní cestou prostřednictvím venkovních aktérů, což značně usnadnilo rozjezd obou projektů, viz kapitolu 3.2.3 (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024).

U KP byl také pozoruhodný přerod z tištěného magazínu na online médium ze stylistické stránky. KP v magazínu využívala dlouhý esejistický styl, u kterého bylo potřeba zvážit, jak bude fungovat v digitálním prostředí. Redakce se rozhodla, že svůj styl zkrátí a celý proces publikování článků zrychlí, aby se obsah dostal k široké veřejnosti – aniž by se přitom ztratila tendence jít v tématech do hloubky (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024).

Každé zkoumané médium se neskrytě označuje za levicové. Vícekrát padla také slova jako např. progresivní, nezávislé, nebo angažované (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024), která bychom u kritických médií mohli očekávat. Výraznější odchylkou pak bylo sebepojetí v případě Mércé. Nun (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024) médium považuje za antikapitalistické a úzce spjaté s aktivismem a Papp (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024) za komunitní. I přes jeho kritický obsah tím Mércé částečně uniká definici kritického média a staví se mezi jeho kritické pojetí a zároveň se nabízí i jeho chápání přes dominantní aktivistickou nebo komunitní složku.

Ačkoliv aktivistické dění Deník Alarm ve většině případů ideologicky podporuje, s označením jako takovým má naopak špatné zkušenosti. Jeho redaktori nebo redaktorky byli při svých vyjádřeních ve veřejnoprávní televizi několikrát označeni za aktivisty, což dle Bělíčka (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024) diskredituje jejich pozici jakožto regulérně pracujících novinářů.

Drtivá většina pracujících v těchto médiích nevystudovala žurnalistiku nebo žurnalistice příbuzný obor – a u některých nebylo psaní článků zpočátku ani primárním zájmem. O trochu jinak tomu bylo v počátku Deníku Alarm, kdy byl tehdy jen čtyřčlenný kolektiv složený ze zkušených novinářů, kteří vyšli ze čtrnáctideníku A2. Tato skutečnost v jádru deníku přetrvává a zaměstnáno je stále několik redaktorů, kteří píšou již dlouhodobě – šance se však dávají i novým talentům, kteří začínali např. se správou sociálních sítí. Stejná praxe je podporována i v celé organizaci KP – kdokoliv z jakéhokoliv oddělení KP může přispět i do online deníku. Přímo v redakci ale převážně působí také zkušení novináři, kteří např. přišli z jiného média a vnesli tak do redakce potřebné praktické zkušenosti a schopnosti. To Szafránski hodnotí kladně. Podle něj dodávají celému procesu rychlost, a některé jejich komentáře tak mohou mít díky své pohotovosti i zpravodajskou hodnotu (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024).

Média mají též vysoké zastoupení externích přispěvatelů, kterých se podle Hučka vystřídal přes 1 500 a ve stovkách se pohybují i ostatní média. Cílem externí spolupráce je zpravidla povzbuzovat menšiny či komunity, aby se zapojovaly do mediálního odvětví, a aby jim byl poskytnut hlas:

Tak třeba jsme dělali rozhovor s jednou dívkou. [...] A teď pro nás napsala filmovou recenzi, což nebyl náš hlavní cíl, ale je to opravdu... Mám na mysli, že jsem hrozně ráda, že to pro ní byla dobrá zkušenost. Povídala o fakt zajímavých věcech a byla fakt nadšená z toho, že s námi mluvila a teď se k nám chce tak trochu přidat. (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024)

Hučko ale tuto praxi nakonec vidí spíše dvojsečně. Médium sice poskytuje prostor mnoha různým lidem, ale kvalita obsahu pak může kolísat, jelikož ne každý je v psaní zkušený (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024). Deník Alarm začal po několika letech přijímání textů od externistů na tyto spolupráce nahlížet trochu jinak, ale nestaví se vůči externím přispěvatelům zcela zády a Bělíček hovoří o podstatné roli externistů v počátcích

média, kdy ještě měla redakce málo členů. Nyní se médium chce více spoléhat samo na sebe a své redaktorky a redaktory (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024).

Externisté mohou všechny redakce vždy sami oslovit a pokud se shodují s okruhem zájmu redakcí nebo jejich vnímáním světa, budou zpravidla publikováni. Kapitál si zdatelně zakládá, jak je patrné z citátu výše, i na kvalitě příspěvků. Samozřejmě, že redakce mnoho příspěvků dokáže zredigovat do kýžené podoby, ale v některých případech došlo k odmítnutí tematicky zajímavého textu kvůli jeho nedostatečné stylistické stránce. Hučko to přisuzuje časté nezkušenosti přispěvatelů s publicistickým psaním, jelikož jde mnohokrát např. o akademiky. Mércé je oslovováno lidmi, které redakce již zná anebo lidmi ze společenských hnutí. Častokrát naopak redakce využívají své široké sítě kontaktů a oslovují známé z levicových kruhů, specialisty na určitá témata, aby přispěli do periodika.

Další variantou pro získávání textů jsou open calls pro mladé, začínající novináře, které pořádají KP a Kapitál. Druhé ze zmíněných médií na ně vyhrazuje nadstandardní finanční odměny:

My platíme například 400-500 eur za reportáž, což nedává nikdo v regionu podle mě. [...] Nikdo na světě nedá začínajícímu novináři 500 euro za reportáž. A my to děláme.
(Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Redakční porady jsou v médiích organizovány na týdenní, či dokonce ještě častější bázi, a mají svou strukturu. Zpravidla se na schůzi evaluuje uplynulé období a čtenost textů, hledá se, co by se příště mohlo zlepšit a jednotliví členové redakce informují o své aktuální práci a tématech, které by rádi pokryli. Jak již bylo řečeno výše, ostatní novináři, ale i další řadoví pracovníci, se vždy mohou vyjádřit, pokud s něčím nesouhlasí (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024; Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024; Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024). Do doby koronavirové pandemie tomu tak chodilo i v Kapitálu, ale po epidemii schůze přestaly – šéfredaktor je má v plánu zase obnovit (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

I přes velké redakční prostory se deník KP často schází online, což započalo taktéž vinou koronaviru. Pravidelně se koná pondělní videohovor, kdy jeden člen setkání „moderuje“, šéfredaktorka přihlíží, a kromě členů redakce je také přítomný správce sociálních sítí, který reportuje o dosahu a čtenosti za uplynulý týden. Dále je přítomná korektorka a také

překladatel, který provádí rešerši zahraničních článků, které by bylo do polského deníku vhodné přeložit (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024).

Schůze Deníku Alarm jsou početné a vždy fokusované na jednu oblast, která se média týká. Šéfredaktor je přítomný na každé z nich. Jedná se o porady, které se zaměřují na uplynulý týden a jeho zhodnocení, na výhledy do dalšího týdne nebo statistiky. Další porada se zaměřuje na fundraising – dárce a kampaně – a v jiný den se schází produkční personál deníku. Celkem se jedná o čtyři porady týdně, které by měly sloužit zejména k propojení jednotlivých oddělení média (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024).

Kapitál navíc disponuje ediční radou, která se skládá primárně ze známých redakce a v některých případech se s ní diskutují témata tištěných čísel, a která nefunguje jako nadřazený prvek (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

Následně budu hovořit zejména o periferiálnosti těchto subjektů v rámci domácího mediálního trhu z hlediska financování a toho, jak se do něj promítá nejen politická situace jednotlivých států jako taková, ale také to, jaké v těchto médiích nastoluje pracovní podmínky.

4.1.2 Zpolitizovaná grantová podpora

Financování kritických médií ve středoevropském prostoru stojí kromě pár výjimek primárně na pěti pilířích: na grantech, crowdfundingu, prodeji tisku nebo zboží souvisejícího s činnostmi média, inzerci, a nakonec občany věnovaných procentech z jejich daní.

Granty pobírají všechny čtyři média, ale to, jak velkou část jejich zdrojů tvoří, se drasticky liší. Dle Hučka se v případě Kapitálu jedná o takřka 90 % finanční záštity (viz kapitolu 3.2.2 pro konkretizaci fondů a nadací Kapitálu) a zbylých cca 10 % tvoří zisk z prodeje – a to i přesto, že má médium vlastní nakladatelství, merchandise, možnost přímé podpory od čtenářů na webu a jako jediné paywall, systém předplatného i tištěnou verzi.⁶ Budoucí státní podpora není pro Kapitál ani zdaleka garantovaná, a to kvůli politickému dění na Slovensku,

⁶ Párkrát do roka vyjde také speciální tištěné číslo od KP, ale v této práci tomu není přisuzována velká váha, jelikož respondenti se o tom sami od sebe nezmínili.

kteře silně negativně ovlivňuje kulturu a nezávislou žurnalistiku (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

Druhým médiem, které je nejvíce sponzorováno prostřednictvím grantů, je KP. Kromě zdrojů od nadací, uvedených v kapitole 3.2.3, dosahuje KP pravidelně na dotace od města. Dříve organizace získávala i státní podporu. Po nástupu pravicové vlády a každoročním neúspěchu v obdržení grantů ale začalo být jasné, že se jí podpory už nedostane – a to z ideologických důvodů (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024). Další velkou část příjmů tvoří zejména nakladatelská činnost a zisky z ostatních oddělení KP.

Mérce v porovnání s KP taktéž nedosahuje kvůli mnoholeté dominantní pravicové politice v zemi na státní granty, ale ani na ty městské. Jedinou možností v tomto ohledu, kterou médium začalo využívat teprve před třemi lety, jsou mezinárodní či zahraniční nadace a organizace. Mezi takové, které Mérce poskytly podporu se řadí např. Ministerstvo zahraničí USA, Nadace Rosy Luxemburgové, a dříve též Friedrich Ebert Stiftung. Šéfredaktor se na zahraniční zdroje však nechce příliš spoléhat, jelikož jejich podpora nemusí být tak docela mířena na všechny levicové ideály, se kterými médium souzní:

Dávají nám peníze, protože si myslí, že je Orbán špatný. My si to myslíme taky, ale není to naše hlavní představa o světě, takže ty peníze přijmeme. (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024)

Zároveň však přiznává jejich signifikantní a potřebný podíl na chodu Mérce.

4.1.3 Podstatný crowdfunding

V maďarském médiu však stále početně převažují dary od čtenářů, na čemž je založena i jeho identita a celková strategie. Jak může být z řádků výše patrné, nejedná se však o 100 % podíl, který médium uvádí na svém webu (viz kapitolu 3.2.4), nýbrž o něco mezi 70-80 % podpory (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024). Mérce dále netěží z jakéhokoliv prodeje: jako jediné nemá nakladatelství a ani nenabízí žádný merchandise (což nedělá ani KP). Financí není podle Pappa (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024) aktuálně stále dost na to, aby došlo k další výraznější profesionalizaci a s tím spojené dělbě práce, která je více adresována v kapitole 4.3.3.

Pro Deník Alarm je v posledních letech významný prodej knih z vlastního nakladatelství,

stejně jako pro KP, a podle šéfredaktora Deníku Alarm je to hlavní způsob, jak se médium zapojuje do procesů trhu a zároveň je to něco, co značně pomáhá financovat chod deníku (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024). Ohledně využívání tržních mechanismů Deníkem Alarm pak Bělíček dále polemizuje:

Je to takové balancování mezi tím získat co největší počet prostředků na fungování toho média versus uchovat si nějakou nezávislost a integritu. A mám pocit, že vlastně takovéhle vyjednávání probíhá na mikroúrovni skoro každý den. Takže já myslím, že to prostě nejde jinak, než se samozřejmě nějakým způsobem do toho [trhu] zapojit.

Klíčovým pilířem pro Deník Alarm je ale stále crowdfunding, se kterým médium přišlo jako jedno z prvních v regionu, a to po ztrátě podpory od tehdy jediného sponzora Jana Karabiny. Podle šéfredaktora dodává tato praktika médiu nezávislost i stabilitu; mnohem větší, než kdyby se médium primárně spoléhalo na jiné externí zdroje i se zohledněním období Karabinovy podpory:

Určitě přineslo [financování skrze crowdfunding] mnohem větší stabilitu. Nemůžu říct, že by to pokrývalo všechny náklady. My kromě toho, že máme stabilní bázi přispěvatelů, děláme i další dvě větší crowdfundingové kampaně každý rok na pokrytí toho, co nám vlastně chybí. [...] Ale více méně to je dejme tomu stabilní. Kdyby nebyly ty dvě kampaně, tak by to asi stabilní nebylo. (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024)

Bělíček výhody této metody zdůrazňuje také v porovnání se slovenským médiem:

Uvidíme, jaký bude Kapitál, protože jsou financovaný z veřejných rozpočtů a myslím, že to je ohrožení pro ty média. A být závislý na veřejném rozpočtu nebo na někom, kdo se ze dne na den, jako se to stalo nám, rozhodne nefinancovat, je extrémně nebezpečný. [...] Takže já bych to neměnil za nic. Že občas někoho otravujeme, to se nedá nic dělat. Za tu finanční i názorovou nezávislost to stojí. (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024)

4.1.4 Komerční rádi, ale eticky

Otázka komerce má u kritických médií Visegrádské čtyřky na jednu stranu jednoznačnou a na druhou stranu poměrně překvapivou odpověď.

Jednoznačná je shoda redakcí na odmítnutí určitých typů nabídek inzerce. Deník Alarm má na svých webových stránkách ohledně inzerce sepsaný etický kodex, který vymezuje oblasti,

keré médium nehodlá na základě svého ideologického přesvědčení propagovat (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024; Deník Alarm, nedatováno). Podobné principy zastávají i ostatní redakce. Inzerovány naopak jsou především kulturní akce či instituce, a to často jen pod podmínkou vzájemné netransakční propagace. Z komerční sféry jsou zastoupeny maximálně kulturně orientované společnosti (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024; Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

Poměrně překvapivý pohled pak přináší KP a Kapitál. Tato média by o inzerci stála, pokud by byly v mezích odpovídajících politickému a ideologickému nastavení redakcí. S těmi souzní i většina čtenářů těchto médií, pro které musí být inzerce tím pádem taktéž akceptovatelná. Tuto formu financování jim však de facto trh neumožňuje, a to právě kvůli jejich levicové pozici; resp. možnostem, které jim trh jako levicovým médiím dokáže nabídnout, aniž by tato média musela překročit své morální zásady a zároveň, aby o takovou inzerci měly firmy vůbec zájem.

My bychom milovali být komerční. Museli jsme myšlenku komerce opustit, protože na našich stránkách nikdo nechtěl inzerovat kvůli hlubokým předsudkům vůči levici a předsudkům o politice. (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024)

Velmi podobně to cítí i Hučko:

Ten trh jakoby... Není na tebe jako úplně nepřipravený, ale ani tě úplně nechce. Jsme takový otravný element. [...] Jakože která kapitalistická firma si dá do levicového časopisu reklamu, anebo ho nějak podpoří anebo tak. Takže moje odpověď je, že bych i klidně využil některé z těch procesů trhu, ale oni podle mě nechtějí využít mě. (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Szafránski vidí u inzerci a reklamy také spojitost s již probíranými granty. Je toho názoru, že přijímání financí od organizací, které mají určité politické zaujetí, by nebylo příliš odlišné od dělání reklamy firmám, se kterými KP ideologicky nesouzní úplně ve všem. I když je médium financováno z konkrétního zdroje, neznamená to, že tento zdroj nebude kritizovat, pokud pochybí. Stejně jako v případě Kapitálu nebo Deníku Alarm by ale KP nepřijala inzerci, které výrazněji odporují jejím etickým zásadám (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024).

Poslední způsob financování, který se vyskytuje pouze u KP a Měrce, je darování části daní

od daňových poplatníků médiím jakožto nezávislým organizacím. U obou médií ale rozhodně nejde o horentní sumy, kterých by se jim dostávalo (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024; Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024). Jedná se však o dobrovolnou podporu ze strany občanů.

Bělíček pak celkovou svízelnou finanční situaci levicových médií v současném společenském uspořádání komentuje a prokládá hned několika příklady toho, jak jsou kritizovaná za každých okolností a zároveň tím otevírá téma předsudků vůči levici, které bude diskutováno v kapitolách 4.3.2 a dalších:

Nevím, co si ty lidi představují, že by levicový nebo progresivní média měla dělat. Když je člověk závislý na veřejném rozpočtu, tak rozkrádá veřejný peníze, když dělá crowdfunding, tak je kapitalista, když je financovaný, já nevím... Bakalou, tak je to oligarchický médium. Tady se i ideologicky tlačí tyhle subjekty na okraj nonstop. Vždycky se najde nějaký důvod.

4.1.5 Na periferii z donucení

Když jsem redaktorky a redaktory vyzvala k tomu, aby své médium situovali v rámci příslušné mediální sféry, a to ve smyslu osy mainstream – okraj, všichni se viděli na okraji anebo jen těsně za hranicí mainstreamu. Zásadním rozdílem ale bylo, jak tuto svou pozici vnímali – nejde o záměrnou opoziční roli vůči mainstreamu, ale spíše o důsledek kontinuálního vytlačování kritických médií na periferii, ať už záměrně nebo vinou trhu: „Mainstream nejsme. Ne že bych nechtěl, ale nemáme dosah mainstreamového média, ty čísla jsou úplně jiná“ (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

Blich má na setrvávání na periferii jasný názor, který koresponduje s teorií kritických médií:

[...] Já si osobně nemyslím, že je velká hodnota v tom, že děláš něco na marginu a tam zůstáváš. A pak vlastně seš hrdej na to, že prostě jsi jako the righteous one. „True to what to preach, ale preach to five people.“ Já jsem v životě vždycky měl zájem o tu efektivitu toho, co se dělalo, ale v tom smyslu, že prostě když... Cokoliv děláš, tak aby to mělo nějaký dopad, aby to mělo něco, aby to mohlo měnit život a tak dále. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

Dále se domnívá, že úspěch KP spočívá v tom, že se jí podařilo udržet si reputaci „rebelského média“, ale nikoliv nezodpovědným způsobem, který by se pouze stavěl do opozice vůči mainstreamu a chtěl ho záměrně pobuřovat. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

Mérce se cítili více začlenění v minulosti. Jejich pocit míry začlenění také souvisí s tím, z jakého úhlu mediální sféru nahlíží:

Určitě periferie. Určitě bych řekl, že nejsme mainstream, jsme na okraji. Když se na to podíváš z politického pohledu, jsme nejvíce levicoví nebo levicově formovaní, kteří jsou ještě stále považováni tak nějak za serózní. (Osobní rozhovor s Gászpárem Pappem, 24. 6. 2024)

[Jsme] periferie nebo možná někde na půl cesty. Myslím, že záleží na tom, kde jsou hranice. Jestli jsou na hranici třeba osobní blogy, jsme mnohem více ve středu. Ale možná nejsem nejlepší člověk, kterého se na tohle ptát, jsem teď trochu pesimistická. Před pár lety jsme byli na levicové scéně důležití, byli jsme v rámci mediální sféry opravdu centrální. Nevím. Neřekla bych, že nejsme důležití, ale potýkáme se teď s problémy. (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024)

Roli Deníku Alarm a tím i vztah k mainstreamu popisuje Bělíček tak, že se deník snaží „dostávat věci z okraje do mainstreamu“ (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024). Zároveň podotýká, že mainstream nevnímá jako něco špatného, spíše naopak. Bělíček sám vymyslel onen slogan „Společně tvoříme mainstream,“ kterým míří apelovat na kolektivní a participativní pojetí médií – i čtenáři svým zájmem a výběrem definují směr, kterým se bude hlavní proud odvíjet, a tím pádem ho mají také možnost měnit. Zároveň si chce Deník Alarm uchovávat vazby, které jej pojí s okrajem – ať už ideologické, lidské nebo praktické, a díky kterým nesplyne s mainstreamem docela. Cílem média je spíše mainstream posouvat k větší empatii a sociálnímu citění. Během rozhovoru došlo také na porovnání s ostatními českými médii, z čehož vyplynul i respondentův obraz o celkové mediální sféře. Bělíček je toho názoru, že v některých českých médiích vycházejí nyní texty, „které by tam dříve nevyšly,“ a Deník Alarm označuje za jeden z faktorů, které tomuto posunu napomohly; právě tím, že se snaží posouvat společenskou diskuzi empatickým a sociálním směrem (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024).

Vzhledem k tomu, že Blich už několik let žije v Praze a externě spolupracuje i s Deníkem Alarm, dokázal nabídnout hodnotné srovnání:

Deník Alarm má tady [v ČR] více tu pozice nějakého outsidera [než má KP v Polsku]. V tom mainstreamu není, není považovaný... Není nějakým způsobem vysoce hodnocený. Jakože ano, individuálně hodně lidí říká, že ho mají rádi, že ho čtou, a tak dále, ale zároveň... Co se možná moc ještě nepodařilo kamarádům z Alarmu a držím jim palce, je dostat se do toho, aby s nimi lidi opravdu počítali v tom mediálním prostředí a taky v mainstreamu. (Osobní rozhovor se

4.1.6 Kritickým obsahem ke společenské změně

Jak již bylo nastíněno v kapitolách 3.2.1 – 3.2.4, po obsahové stránce se vybraná média snaží dávat prostor především tématům, která nejsou v ostatních médiích dostatečně zastoupena, což potvrzují všichni respondenti. Bělíček vyjmenovává „set hodnot, podle kterého jedou,“ a to: „ne diskriminaci, rasismu, rovnost, nějaké solidární přístupy, společenská, progresivní témata,“ (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024) a akcentuje, že častokrát jde také o témata, o kterých se v médiích mluví jen málo nebo vůbec, přestože:

[...] Mají dejme tomu zásadní společenský dopad. To znamená, že ovlivňují fungování české společnosti pozitivně, ale nemluví se o nich. My chceme, buď ty věci zviditelnit, nebo přispět k nějaký v nejlepším případě změně, v horším případě alespoň k tomu, že se o těch věcech bude mluvit. (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024)

Obecně se tedy u všech médií jedná o pokrytí témat týkajících se např. národnostních a sexuálních menšin, feminismu, práce, ekologie, nevhodných podmínek nebo nevhodného zacházení v každé z uvedených oblastí. Zároveň je hojně zastoupeno i politické dění, které s uvedenými oblastmi samozřejmě souvisí. Své místo má zpravidla i kultura, která je nejvíce zastoupena u Kapitálu, který se identifikuje jako kulturní měsíčník „tak napůl“ (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024). To neznámá, že by ostatní témata zastoupena nebyla – dle Hučka budou přítomna vždy, jelikož jsou „součástí levice“ (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

Dominantními tématy pro Měrce jsou např. životy „běžných“ pracujících lidí, se kterými redaktori uskutečňují rozhovory o jejich zaměstnaní a případných nevyhovujících standardů, a na základě kterých vznikají několikadílné série textů. Dále se Měrce hojně věnuje problematice násilí na ženách či se zaměřuje na edukaci o kritické teorii nebo historii levicového hnutí (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024). Médium má dále tendenci sdružovat články do tematických skupin a např. mezi nové články vkládat i texty staršího data vydání. Papp také vyzdvihl také jejich tvorbu textů pro mentálně postižené, které mají být jednodušší na přečtení (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

KP vyniká svou značnou snahou edukovat se v tom, jak o utlačovaných osobách psát – redakce pro sebe pravidelně pořádá workshopy, které se týkají toho, jak texty o

znevýhodněných lidech, kteří tyto workshopy vedou, naformulovat tak, aby byly co nejhleduplnější (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024).

Důležitý je i kritický přístup, kterým tato média nahlíží svět. Pokud bychom výraz „kritická média“ brali čistě doslovně, je očividné, že bychom se u redaktorů setkali s potvrzením. Hučko vyloženě užívá pojem „kritičtější“:

Snažíme se vždy najít nějaký jiný úhel než ta mainstreamová média, nějaký, jakože kritičtější, nebo povězme že levicový. (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Stejně tak Papp používá výraz „sociální kritika,“ když hovoří o cílech jejich média:

Jedním [z cílů] je udržovat platformu, která je otevřená sociální kritice a debatě, diskuzi v rámci ní. Je to čím dál důležitější, protože tyhle věci mizí. (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024)

A Nun zmiňuje slovo „kritizovat“, zatímco přibližuje východiska Mércce:

Máme tendenci kritizovat to, jak funguje kapitalismus. [...] Také se snažíme kritizovat, jak média – myslím mainstreamová – rámuji určité sociální problémy. [...] A kritizujeme to, jak politici rámuji některé otázky. (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024)

O jejich kritickém obsahu tak není pochyb, ale nikoliv pouze z tohoto výslovného důvodu, ale i díky způsobu, jakým o tématech reportují – vyhledávají nespravedlnosti a nabízejí jejich možná ohleduplnější či spravedlivější řešení. Obecně se média snaží popisovat dění fakticky a přinášet ověřené informace, pokud ovšem nejde o texty v komentářových sekcích, které mají často podobu glos s výrazným rukopisem jednotlivých autorů (Online rozhovor s Ester Klimeckou, 9. 7. 2024).

Všechna média se též shodují na tom, že je jejich zaměření spíše lokální, resp. že jim lokální témata připadají urgentnější. Většinou se tato tvrzení ale pojí s otázkou nemožnosti zahraniční dění dostatečně pokrývat – pokud by mělo Mércce více finančních prostředků, rádo by se více věnovalo globálnějším tématům, ale nemají na to z tohoto hlediska kapacitu, a tím pádem to ani není v jejich silách (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

Pro Kapitál a KP je také důležitý jazyk. U redakce Kapitálu jde spíše o diskuze nad tím, zda je nutné jej zjednodušovat, aby byly texty přístupnější širšímu publiku. Z řádků níže však bude patrné, že dle šéfredaktora nemá toto zjednodušování konce – aniž by se nějak

projevoval jeho dopad na čtenost média. Pro KP je jazyk klíčový v tom smyslu, že jedním z cílů média byla při jeho založení změna jazyka ve společnosti. Takový jazyk, který se snaží KP aplikovat sama dodnes, by neměl ubližovat, ani vylučovat (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024).

Porovnání pak nabízí regionální redaktorka Deníku Alarm, která se snaží prokládat své články referencemi na faktické informace tak, aby se médium v očích regionálních čtenářů jevílo relevantně a důvěryhodně, jelikož si je Klimecká vědoma nezvyklosti pro čtenáře, se kterou Deník Alarm do mosteckého regionu vstupuje (Online rozhovor s Ester Klimeckou, 9. 7. 2024).

Celkově pak to, čeho chtějí média dosáhnout, je velmi podobné, a pokud to v analytické části není specifikováno vyloženě jinak, odpovídá tomu to, co říká šéfredaktor Deníku Alarm – tedy „měnit veřejnou debatu, posouvat hranice mediálního diskurzu co nejvíce to půjde“ a činit společnost „empatičtější, rovnostářštější a spravedlivější“ (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024).

4.2 Silná přeshraniční solidarita, silnější tuzemské předsudky

Hledání ostatních, kteří souzní s hodnotami uváděnými v předchozích odstavcích, není u kritických médií v tuzemském prostředí příliš úspěšné, natož podporované. I přes husté sítě ve svých kruzích mají média tudíž tendenci propojovat se mezinárodně a najít solidaritu a podporu i za hranicemi.

4.2.1 Husté sítě a přeshraniční solidarita

Výrazným znakem diskutovaných médií je jejich síťová povaha, kterou můžeme vztáhnout ke konceptu rizomu adresovanému v kapitole 2.2. Tyto sítě můžeme rozdělit na dva druhy – interní a externí.

Jako médium se zásadní interní sítí můžeme chápat KP. Názorový deník je totiž součástí mnohem většího a různorodějšího uskupení, které nabízí více než jen jednu aktivitu a propojuje více než jednu lokalitu, viz kapitolu 3.2.3. Oba respondenti KP akcentují, že je tato propojenost navíc patrná na mnoha úrovních, což Blich shrnuje v rámci následujícího

procesu:

Můžeme zveřejnit knihu, pak o tom udělat výzkum v sociologickém institutu, pak debatu, do které můžeme pozvat naše novináře, abychom se o tom bavili, a pak to můžeme zveřejnit pomocí médií, které mají ten největší dosah z ověřených médií v Polsku. Takže díky tomu ta synergie vlastně funguje – abychom mohli vzít ty původní základní filosofické, etické, politologické myšlenky a překládat je tímhle způsobem do praxe v nakladatelství, publicistice, novinářství a tak dál. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

Ostatní média mají interní síť pouze v rámci samotné redakce a ta, která disponují nakladatelstvím, nemají tuto divizi rozvinutou natolik, aby bylo možné hovořit o výraznějším větvení. (Ne)existence hustší interní sítě se každopádně nevyklučuje s tou externí, která je znatelná u všech zkoumaných médií. Ať už jde o pravidelné začleňování externích přispěvatelů, o zaměstnávání externích ilustrátorů v případě Kapitálu, kteří se neustále obměňují v ilustracích tištěných čísel (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024) nebo o napojení na celé komunity, kulturní akce, iniciativy nebo hnutí.

Nun z maďarského média velmi zdůrazňuje důležitost komunity a jejího budování, které kolem sebe Měrce soustřeďuje. Na příkladě Nun ze str. 59 můžeme vidět, jak se tato komunita a potažmo samotné médium rozšiřuje – redaktorka to popisuje jako „organické expandování“ (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024). Toto označení též evokuje původní inspiraci pro koncept rizomu v biologii. S tím, že je komunita pro Měrce podstatná souhlasí i Papp. Komunitou nemyslí pouze čtenářstvo, ale právě také samotnou redakci, nebo naopak jiné, širší kruhy i mimo příznivce levice (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

Ke hnutím různého druhu mají média nejednoznačný vztah. Deník Alarm již nechce být pouhou platformou přímo pro aktivisty:

Když jde o nějakou akci, třeba aktivistickou, tak tam někdo jde od nás a napíše o tom text. Už to není tak, že aktivisti píšou o svých vlastních akcích, což se občas fakt stávalo a snažíme se držet distanc v tom smyslu, že o těch věcech píšeme my, a ne přímo aktéři těch akcí. A přijde mi důležitý si udržovat i kritický odstup třeba od lidí, kteří jsou nám dejme tomu hodně blízko. A nemyslím si, že to tak vždycky bylo. (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024)

Kapitál se angažuje v poměrně novém projektu Otvorená kultúra, který sdružuje kulturní instituce a organizuje protesty proti vládním zásahům do kulturní sféry (Osobní rozhovor s

Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024). KP vnímá společenská, ale zčásti hlavně kulturní hnutí jako něco naprosto esenciálního pro svou existenci, jelikož se tak organizace dříve sama identifikovala. Podle Szafraňského médium pracuje „v atmosféře společenských hnutí a organizací,“ a spolupráce s nimi „funguje na jakékoliv možné úrovni“ (Osobní rozhovor s Jakubem Szafraňským, 17. 6. 2024). Měrce vnímá hnutí a aktivismus taktéž jako podstatnou součást své identity (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024).

Dalším specifickým rysem pro tato média je fakt, že se znají mezi sebou přes hranice jednotlivých států. Kromě toho, že vyšlo několik kooperativních článků nebo vzájemných překladů se tato mezinárodní síť nejvíce rozvinula s nápadem na Eastern European Left Media Outlet (zkráceně ELMO), který měl sdružovat levicová média a zajišťovat kontra-hegemonní panevropský informační kanál zahrnující pod pojmem východní Evropy i její střed. Spolu s pobaltskými státy tak byly členy i všechna zde diskutovaná média.⁷ Kvůli již zmiňovaným finančním nedostatkům je ale projekt momentálně v hibernaci (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

4.2.2 Absence respektu ve vlastní zemi

Dále jsem se členů redakcí ptala na to, jak se cítí v rámci novinářské obce. Převažoval pocit určitého vyčleňování ze společensky relevantních a názorově dominantních mediálních kruhů ostatními médii a v některých případech respondenti zmínili přímo odmítání nebo dehonestaci. Hučkovi připadá, že je Kapitál vyloženě přehlížený:

Teď jsme měli například to, že součástí tohoto festivalu BraK [Bratislavský knižní festival] bylo předávání Ceny Eugena Gindla – to je taková reportérská cena, co děláme. Žádné liberální médium o tom neinformovalo. Jakože žádné. Byla to prestižní cena, bylo tam prestižní obecnstvo, porota, slavní novináři – ani slovo. Nic. A BraK festival, největší knižní festival na Slovensku, padesát zahraničních hostů a nic. Zero. (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Vztahy s jednotlivými novináři na lidské úrovni přitom nejsou vždy špatné, ale obecně je ve

⁷ Více o ELMO viz zápis ze schůze projektu: An internationalist collective endeavour in times of rising instability: the Eastern European Left Media Network (LeftEast, 2021).

slovenské novinářské branži stále cítit nevole – Hučko dále hovoří o ignorování od ostatních, mj. na příkladu výhry Kapitálu v kategorii cena za nejlepší reportáž: „Viděl jsem, že na to koukají tak přes prsty, že vyhraje takové malé médium takovou velkou cenu. Nikdo mi ani ne GRATULOVAL.“ (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Podobně si v očích ostatních novinářů stojí i MÉRCE. Papp a Hučko dokonce poskytli totožný příklad, kdy se v rámci novinářské komunity sepisoval otevřený dopis např. proti politické kontrole médií a jejich média nebyla nikdy přizvána k podpisu. A to i přesto, že k podpoře bylo vyzváno několik mnohem menších médií s mizivým dosahem (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024; Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024). Papp k této skutečnosti ale přistupuje s menší frustrací než Hučko, který si v tomto ohledu připadá jako „černá ovce rodiny“ (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

Když redakce mainstreamových médií vydají nějaké společné prohlášení, nikdy nás k tomu nepřizvou. Což je za nás v pohodě, ale vypovídá to hodně o tom, jak se k nám chovají. (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024)

Dále maďarský šéfredaktor dodává, že je jiná média v některých případech citují, pokud jde o problematiku, na kterou se MÉRCE specializuje. Častějším úkazem je ale levicovému periodiku nepřiznat autorství a pouze převzít informace anebo nápad na článek (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024). To samé se běžně děje i v případě Kapitálu a Deníku Alarm (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024; Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024). Papp dále vnímá dvojí způsob, jak na ně ostatní mediální subjekty pohlížejí: neberou je seriózně jakožto médium, ale berou seriózně jejich obsah, pokud jde o jeho faktickou stránku (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

V případě České republiky jsou takovéto vztahy ještě o něco horší a ústí v to, že se Deník Alarm ani necítí být součástí novinářské komunity:

Za těch 11 let jsem zažil opravdu hodně nějakých ústrků, snahy nás z té novinářské obce vyloučit, disrespekt, nadávky od novinářů a tak dále, takže já se necítím být součástí té komunity. (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024)

V porovnání s tuzemskými vztahy je podle Bělíčka paradoxní, jak bezproblémově je české médium akceptované na mezinárodním poli. Tam je plně respektováno, jelikož témata, která Deník Alarm pokrývá, jsou např. pro západoevropská média naprosto běžná. Deník tak není

vnímán jako něco, co by ideologicky vyčnívalo (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024).

KP si takovou respektovanou pozici udržuje jak na mezinárodní, tak vnitrostátní úrovni, a to i díky její více než dvacetileté existenci. Z velké části jde ale také o její neustálé vyhodnocování (a přehodnocování) toho, kde si ideologicky stojí. Z toho vychází i její snaha o debatu s jinými názorovými proudy, a nikoliv jen o jednostranný pohled z levicové pozice, s čímž souvisí i následující Blichův citát. Blich tyto tendence na médiu vnímal ještě předtím, než se k němu připojil:

V Krytyce bylo super to, a kvůli tomu to bylo formativní, že jsem tam taky mohl pozorovat fantastické debaty mezi konzervativci, anebo vlastně třeba jako byl Cezary Michalski, publicista a konzervavec a Kingou Dunin, taková matka polského feminismu. Je to dodnes v redakci velmi důležitá postava a ty její debaty byly fantastický. Že ti to otevíralo hlavu taky na věci, které nevíš o konzervatismu anebo o feminismu. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

Dále Blich hodnotí, jak si podle něj Krytyka stojí v očích ostatních novinářů:

[...] Myslím, že se Krytyka dokázala posunout a získat nějaký respekt u toho mainstreamu. Že oni viděli, že my nejsme ty děti, které říkají, že „my jsme anarchisti, nemáme rádi nic. Nemáme rádi stát, nemáme rádi daně, nemáme rádi armádu, nemáme rádi policii, ACAB čepice,“ jo, a budeme psát ty věci pro ty soc [socialistické] lidi a budeme hrdí na to, že jsme levičáky a hlásat tímhle způsobem svobodu. [...] V tomhle smyslu měla Krytyka vždycky větší ambice. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

Podstatným faktorem pro postavení v novinářské komunitě jsou také získaná ocenění. Dle Bělíčka (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024) dopomáhají vyhrané ceny (mj. Cena Ferdinanda Peroutky pro Sašu Uhlovou, nominace pro Apolenu Rychlíkovou na European Press Prize a obdržení ceny Novinářská křepelka) k obecné legitimizaci média. U slovenského šéfredaktora však přetrvává pocit, že úcta stále pramení spíše z kulturních institucí než přímo od novinářů.

V rámci takových institucí, i té co rozdává tu cenu, tam myslím, že máme velmi dobré jméno. Že i ta kulturní obec, pro ni jsme velmi relevantní hráč, možná nejvíc, a ta kulturní obec je velmi propojená se zbytkem té intelektuální obce. [...] Mnoho z [novinářů] nás musí brát vážně, ale nechtějí. Až proti své vůli to dělají. (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Jak ale bylo vidět výše, nejen u Deníku Alarm a Kapitálu, ale ani u Měrce se toho s výhrou příliš nezměnilo (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024).

4.2.3 Nerovná výměna mezi mainstreamem a okrajem

Ve vztahu kritických médií k těm mainstreamovým se projevují dvě základní tendence. První z nich je taková, že média hlavního proudu přebírají témata od těch, co stojí na jeho pomezí nebo mimo něj. Obráceně jde v tematické rovině spíše jen o reakce na mainstreamovou produkci, ve kterých se kritická média snaží prezentovat jiný úhel pohledu a někdy dokonce uvádět fakta, která jsou jinak opomenuta, uvedena nesprávně nebo diskreditována.

Přejímání témat mainstreamem se děje velmi často a shodují se na něm respondenti ze všech médií. Opravdu málokdy se stane, že původní zdroj dostane zasloužené uznání nebo alespoň ocitování, a to jak v případě opravdového převzetí informací, tak pouhé inspirace určitým článkem, jak již bylo předesláno na str. 72. Téma podkapitoly 4.3.2 a vztahů s ostatními novináři dále doplňuje Hučko a zároveň komentuje, jak se podle něj dostávají levicová témata do mainstreamu:

Já si myslím, že hrozně hodně témat, co otevřeme, se potom objeví v mainstreamových médiích, ale nikdo nám potom nedá kredit, že jsme s tím přišli. [...] Myslím, že liberální novináři sledují naši práci a vím, že to dělají. Takhle se to potom nenápadně dostává do těch liberálních médií. A nevím, jestli mám být rád, anebo nemám být rád. Asi nejsem. Ty vztahy s nimi jsou takové divné. (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

Bělíček s tímto přebíráním souhlasí, ale je za to spíše vděčný. Potvrzuje se tím totiž, že se jejich práce vyplácí:

Vždycky byly u nás v redakci takový diskuze typu že nám přebírají témata a tak dále. Ale pro mě je to spíš pozitivní věc. Já jsem rád, že o tom nemusíme psát jenom my, a že to přebírají ty jiný média, protože se tak trochu víc cirkulují ty názory a přispívá to k nějaký proměně toho diskurzu, takže já jsem s tím úplně v pohodě. (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024)

Blich má naopak pocit, že Deník Alarm je na českém poli stále spíše solitérem ovšem v pozitivním smyslu, a srovnává vývoj KP a její následné etablování na trhu a to, jak šíří levicová témata:

Začátky byly velmi optimistické, protože jsme měli v jistém smyslu hegemonii na mediální

scéně, podobně jako má dnes Deník Alarm tady v Česku. Že skoro nikdo kolem nich není, a když se chceš podívat na to, co si myslí levice o něčem, tak víš, kam jdeš. V tom smyslu byla Krytyka v úplně stejné situaci hodně let.

Pak se to postupně začalo měnit v tom smyslu, že vyspěl ten mediální trh, vzniklo také hodně nových subjektů na mediální scéně, ale taky kolem nás, kteří využívají stejný jazyk, využívají podobný témata a tematizují podobný problémy. A to si myslím, že je velmi zajímavá situace v tom, že se ukázalo, že ten strategický cíl, který Krytyka měla, aby vlastně tu myšlenku, ten nápad, ten pohled na realitu dostala do té veřejnosti, že to se povedlo. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

Stejně jako Blich a Bělíček vnímá také Hučko posun v tom, jaká míra pozornosti je věnována levicovým tématům. Má pocit, že např. spousta menšinových témat je „mnohem více součástí společenského diskurzu,“ a tudíž u nich „nemá takový pocit urgency.“ (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

S úspěšným rozšiřováním levicových témat do veřejné debaty se pojí i určitá nevýhoda, kterou popisuje opět redaktor KP:

[...] Už nejsi jediný, který [levicovou žurnalistiku] dělá a musíš najít nové cesty, jakým způsobem to můžeš dělat stejně a stále být svěží, čerstvý, stále zajímavý pro mladší, stále dynamický a zároveň dělat všechny ty věci spojený s tím moderním novinářstvím. Odkud jde ta udržitelnost, jak získat ty peníze a zároveň musíš nějakým způsobem přesvědčit lidi o tom, že ta tvoje mise, ty tvoje hodnoty jsou natolik důležitý [...], aby to chtěli podporovat, protože každá mediální nebo jiná organizace dneska tohle potřebuje. [...]

Jsme obětí vlastního úspěchu. Musíme se s tím taky nějak vypořádat profesionálním způsobem, zase hledat ty cesty, abychom byli efektivní v tom, co děláme, a aby pokračoval vývoj té organizace. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

Druhou tendencí je přebírání praktik z mainstreamu okrajovými médii. Nemůžeme zcela vyloučit, že se mainstreamové redakce v dnešní době od menších médií též něco nepřiučí, např. v ohledu well-beingu na pracovišti apod.

Mainstreamové praktiky se zrcadlí hlavně v profesionalizaci, která proběhla nebo stále probíhá ve všech redakcích. Projevuje se na různých úrovních, ale nejpatrnějším zlepšením je efektivnější dělba práce, která je také důkladnější než dříve.

Redakce podléhají klasickému uspořádání, kdy šéfredaktor vede tým redaktorů. Pokud je to

nutné, vedení redakce funguje jako rozhodovací orgán v tom, jaké články budou zveřejněny, kdo si vezme jaký článek či téma na starost (pokud je např. nutné splnit grantové podmínky), ale i jakým směrem se médium bude ubírat. Nejde však o přílišně autoritativní pozici – redakční týmy mnohé intenzivně diskutují, jednotlivci mají právo vyjádřit svůj názor, a to i z pozice, kdy je jim právě probírané téma či problematika vzdálenější anebo pokud ani nepracují jako redaktori (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024).

V redakčních prostorech nemají šéfredaktori speciálně vyhrazené místo, které by naznačovalo jejich nadřízenost – každý má sice svůj stůl, ale ten zapadá mezi ostatní a není nijak výrazně označen či odlišen, anebo ani není jasné, zda jsou stoly vyhrazeny pro konkrétního zaměstnance. Jinak je tomu pouze v případě KP, kdy je stůl šéfredaktorky oddělen od míst redaktorů pár metry a jako jediný situován ve výklenku místnosti, kterou jinak pokrývají z velké části stoly řadových redaktorů. Ty jsou uspořádány pospolu, ale stále má každý dostatek prostoru.

Stůl šéfredaktorky je namířen čelem ke zbylým místům, a i přesto, že je ve stejné místnosti a šéfredaktorce brání ve výhledu velký monitor, působí trochu „dohlížitelským“ dojmem, viz Obrázek 13. Všimám si ale dvou detailů, díky kterým vypadá místo hned o něco méně „přísně“ – monitor podkládají knihy o Andrzej Dudovi a na lampičce je zřetelně vidět nálepka se slovem „Strajk!“.

Obrázek 13: Místo šéfredaktorky v KP.

Zdroj: autorka

Anomálií v rozdělení rolí je Měrce, které má dva šéfredaktory, kteří si agendu rozdělují mezi sebe. Kromě zmiňovaného Gáspára Pappa funkci zastává i Viktória Dobsi, která je na webové stránce uvedena pouze jako zástupkyně šéfredaktora (Měrce, 2024). Oba šéfredaktoři však de facto vykonávají mnoho dalších úkonů: vypisují grantové žádosti, starají se o crowdfunding a do toho samozřejmě vedou redakci – přestože Měrce na webu uvádí pozice fundraising managera a administrace (Měrce, 2024).

Šéfredaktor Měrce se jako jediný dále zmiňuje také o amaterismu a limitech profesionalizace, které jako médium mají.

Na jednu stranu je [amaterství] něco, co chceme dělat. A druhá věc je, kdo jsme my, čeho jsme

schopní, co víme, co nevíme. Být amatérem není jen volba, ale je to realita toho, že jsme tohle začali dělat ne jako profesionální novináři. Většina z nás nikdy nepracovala v jiných redakcích, někteří ano, ale většina z nás ne. Takže to je dané. (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024)

Dále vysvětluje, proč o tak úplně profesionální cestu ale ani nestojí:

A ohledně profesionality, tahle věc, kterou děláme dává smysl a je možná jenom pokud jí děláme takovým způsobem, který není úplně odtržený nebo odcizený. My to děláme, protože... Pokud to chceš dělat jenom jako práci, neměl bys to dělat, protože si můžeš vydělat [jinde] mnohem více peněz nebo cokoliv, můžeš být méně ve stresu. A všechno tohle nám nedává smysl. Musí tam být závazek k sociálním věcem nebo tak něco. (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024)

V kontrastu k Měrce má Deník Alarm jednu designovanou pozici na péči o dárce (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024). KP je v tomto ohledu ze všech nejrozvinutější – má zaměstnance, kteří se starají o každou z oblastí zvlášť – tedy jak o zisk financí, tak o granty (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024). Určité rozdělení práce v Měrce panuje alespoň na tematické úrovni. Existují redakční skupiny, které jsou zaměřeny na určité tematické oblasti, na které se chce médium zaměřovat (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024). Stejně je tomu i v KP a na více neformální úrovni funguje toto kategorizování příslušných zaměstnanců do tematických sekcí i v Deníku Alarm (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024). Pouze v případě mostecké regionální redakce si témata vybírá sama redaktorka (Online rozhovor s Ester Klimeckou, 9. 7. 2024).

Kapitál má jednočlenné „sekc“, jako např. literární, vizuální, filozofickou, nebo filmovou, a trochu stranou pak stojí komentářová sekce, kterou spravuje též jedna osoba, ale přispívají do ní nejen redaktori, ale i nespočet externích autorů, viz str. 59. Každé tištěné číslo má dále svého „kurátora/kurátorku“, který shání přispěvatele a specialisty na téma, o kterém bude aktuální číslo (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

4.2.4 Levicové: naivní nebo komunistické

Redaktorů a redaktorek jsem se dále ptala, zda si myslí, že socialistická minulost je něčím, co ovlivňuje aktuální stav médií anebo zapříčiňuje předsudky vůči levici a levicovým médiím. Nun z Měrce a Szafránski s Blichem z KP si nemyslí, že by socialistická minulost

byla něčím, co by výrazně ovlivňovalo aktuální stav médií, a ani nemají dojem, že by si z tohoto úhlu pohledu byly všechny země středoevropského prostoru příliš podobné (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024; Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024; Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024). Szafránski ale zároveň konstatuje, že se o mediální prostředí až tolik nezajímá, a Nun podotýká, že se příliš nevyzná v mediální historii její země, což by podle ní mohlo mít vliv na její názor (Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024; Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024).

Předsudky vůči levici, a tudíž i levicovým tématům a médiím jsou podle maďarských a polských redaktorů ale přítomné i tak – jen je nepřisuzují tomu, že zde panoval socialistický režim. Bělíček si v případě Polska myslí, že je možné, že jsou v tomto ohledu „Poláci napřed, vzhledem k tomu, že Donald Tusk nemá problém vzít si do vlády některé z radikálních levicových hnutí“ (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024). Polský redaktor pak říká:

[...] Já si myslím, že [komunismus] je takový empty signifier, ale samozřejmě je v tom prostředí stále využíváný. Ale nemyslím si, že pro lidi, kteří teď tvoří většinu toho čtenářstva měla ta historická minulost vliv, ale je to přítomné ve veřejném prostoru. Samozřejmě to neznamená to, že ten historický vliv anebo reference neexistují – jsou a budou. (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024)

V Maďarsku si předsudky vůči levicovým médiím též nespojují s minulostí. Jde spíše o otázku pravicové a de facto státní kontroly médií, která je dlouhodobě také oligarchické povahy. Vlastníci médií chtějí prosazovat své vidění světa, a přitom do éteru nepouštět jiné názory (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024). O podobném trendu hovořil i Bělíček. V případě českého mediálního trhu pozoruje dominantní vlastnictví subjektů „extrémně bohatými lidmi,“ které podobu trhu značně formují (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024).

V České republice a na Slovensku je to ohledně spojení předsudků s minulostí odlišné. Hučko i Bělíček mají pocit, že ve společnosti přetrvává silný antikomunismus, který se promítá i do vnímání levicových médií, přestože se ani jedno z médií nepovažuje za výrazně radikální (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024; Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024). Jak již bylo řečeno výše, v mezinárodním kontextu tak ani opravdu

vnímaná nejsou.

A co se týče levice, tak to je jasný. To vidíme na politické scéně, na mediální scéně, všude. Jo, ten vliv antikomunismu je obrovský. Prostě absurdní... Přesně jsem mluvil o té spolupráci se zahraničními institucemi. Ty věci, který jsou třeba v západní Evropě normální, tak tady jsou rámované jako nějaký bolševismus a socialistický šílenství a je to evidentně dědictví devadesátých let a toho, že tady trh bez přívlastku zvítězil na celý čáře [...]. (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024)

Hučko má navíc dojem, že ať se bude Kapital snažit o přístupnější obsah sebevíc, stále to nebude stačit k tomu, aby byl pro většinovou společnost relevantní:

Já nedělám posledních 5 let nic jiného, než že slevuji z nároků. [...] Ani ne z nároků, ale že slevuji z radikality. [...] Ty můžeš slevit z těch věcí. Můžeš změnit jazyk, můžeš slevit z nároků, z radikality, ale to postkomunistické prostředí k tobě bude prostě podezřívavé. Tady je to prostě jinak. Tady budeš vždy za nějakého levicového anarchistu, a vždy to tak bude. Je to jiné než v Británii nebo v Americe. Takže slevoval bych z nároků rád, ale jestli to má vůbec nějaký smysl.“ (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024)

4.3 Limity výzkumu

Limity této diplomové práce lze vysledovat na několika úrovních. Zaprvé, levice jakožto politické nastavení není monolitem, který pro každého představuje to samé – zde vybrané redakce mají určité chápání levice, které se nemusí shodovat s tím, jak jí vnímají její jiní příznivci. To znamená, že mnoho levicových mediálních kanálů a zdrojů by se zde uvedenými výpovědi nemuselo souhlasit.

Zadruhé, přiznávám, že nemám dostatečný vhled do mainstreamové žurnalistiky, a porovnání s ní jsou tak učiněna převážně na základě teorie a výpovědí respondentů. Není vyloučeno, že redakce některých médií, která na trhu dominují, mohou fungovat více komunitně nebo rovnostářsky.

Zatřetí, s kvalitativním výzkumem jsou samozřejmě spjata určitá rizika, a to zejména v podobě dat, která jsou nutně zbarvena subjektivitou respondentů i výzkumníků a mohou tak být zkreslena. Zejména pak metoda rozhovoru nikdy není a ani nemůže být objektivní, a výzkumník nemůže tušit, zda se mu dostává pravdivých výpovědí.

Začtvrté, dále přiznávám, že taktéž nevycházím z objektivní pozice, jelikož souzním s většinou hodnot, které zkoumané redakce zastávají. Přesto jsem se však samozřejmě snažila o např. pokládání otázek, které nebudou sugestivní a práci jako takovou psát s odstupem. Kvalitativní postupy ve výzkumu, zvolené metody a volba jiného než pozitivistického přístupu tuto možnost však berou v potaz a umožňují ji.

4.4 Možnosti dalšího výzkumu

Další výzkum by mohl zahrnovat větší vzorek kritických médií, aby byly výsledky diverzifikovanější, ale dost možná i potvrzující výsledky této práce. Zcela jinak koncipovaný výzkum by se mohl ubírat směrem k mediálním recipientům a jejich úhlům pohledu – např. do jaké míry u nich panuje předpojatost vůči levicovým médiím, zda převažuje spíše důvěra či nedůvěra v jejich práci, zda k nim mají čtenáři nějaké konkrétní výhrady, nebo naopak pozitiva, která na nich nacházejí, a zda případně dokážou pojmenovat zdroj své skepse, nebo naopak sympatie. Takový průzkum by bylo možné provést jak kvalitativně, tak kvantitativně. Záleželo by na tom, zda bychom mířili na detailnější obraz vnímání těchto médií a pocitově ukotvené příčiny daného vnímání, anebo naopak na širší, reprezentativnější, avšak nepřiliš hloubkový výsledek, který by sice ukázal, jaké tendence u vnímání kritických/levicových médií převažují, ale ponechal by nás bez konkrétních vysvětlení, proč tomu tak je.

Třetí možností by mohl být výzkum podobný tomu, který je obsažený v této práci, ovšem z perspektivy pracovníků mainstreamových médiích. Otázky by se týkaly toho, jak vnímají sami sebe v rámci mediální sféry, jaká je jejich redakční kultura a organizace, a jak médium funguje jako celek. Těžiště by spočívalo v jejich vnímání mediálního systému, a v popsání jejich vztahu k levicovým médiím, potažmo levicové ideologii, také s nutným zdůvodněním, z čeho pramení jejich pocity.

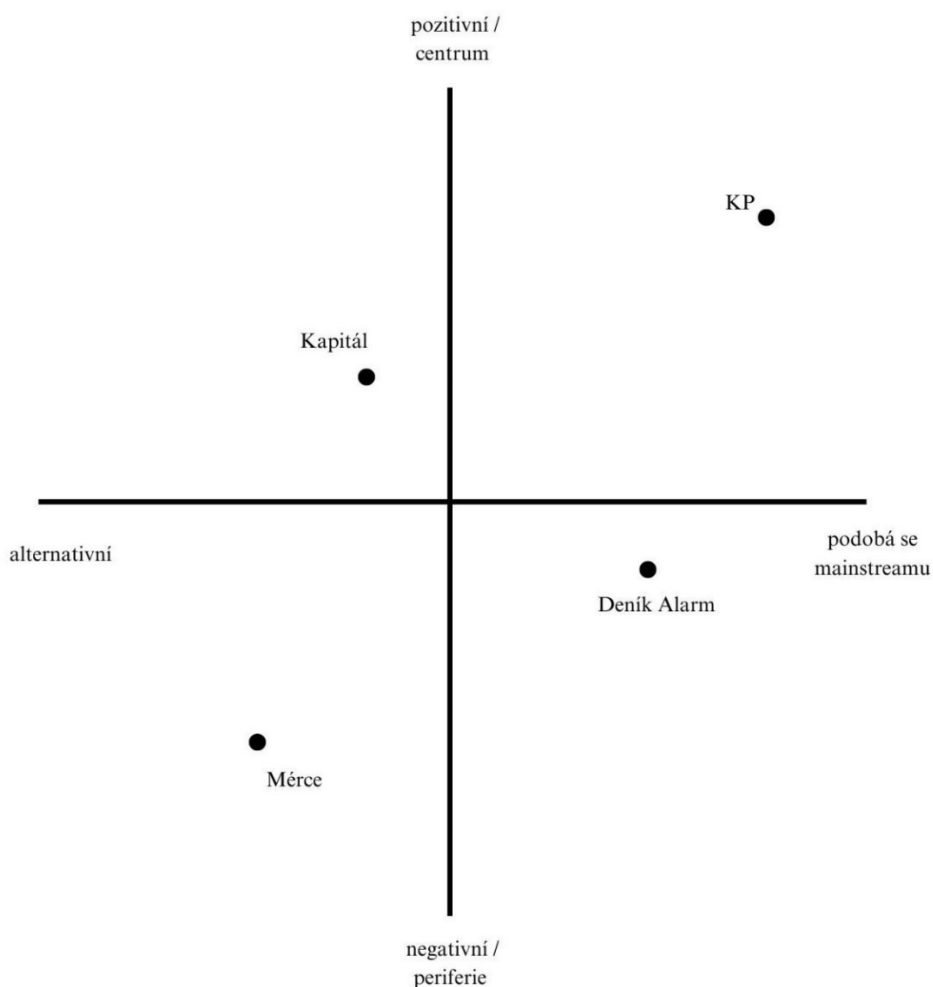
V poslední řadě by bylo záhodno uspořádat komparativní studie. Buďto o stavu redakcí v kritických médiích oproti stavu v mainstreamových, anebo o nedostatečném pokrytí určitých témat, která jsou pro levici stěžejní, a mainstreamová média je nemusí vždy zohledňovat; nebo vůči nim dokonce panuje předpojatost.

Závěr

Zkoumaná kritická média ve středoevropském post-socialistickém prostoru disponují hned několika výraznými podobnostmi a rysy. Pro lepší představu jsem vytvořila mapu, která by měla dopomoci k orientaci v textu. Na mapě lze vidět, jak si stojí v jednotlivých mediálních systémech, jaké jsou domnělé reakce na médium ze strany veřejnosti nebo politiky, ale také jak souvisí finanční stránka s podobou redakcí, pracovními podmínkami a celkovou identitou média.

Mapa č. 1: Média na osách identity-materiality a jejich přijetí společností/novinářskou komunitou.

osa x: materialita redakcí, identita média, finanční a pracovní podmínky
osa y: domnělé vnější vnímání média a jeho pozice v mediálním systému

V odpovědi na VVO2⁸ mohu konstatovat, že kritická média se v rámci střední Evropy nepotýkají s příliš vřelým prostředím a jen velice těžko si vydobývají svoji oprávněnou pozici – jak v mediální, tak ve veřejné sféře. Setkávají se s ignorancí, urážkami nebo diskreditací jejich práce. Děje se tak paradoxně kvůli vnějším faktorům, a to předsudkům vůči levicové politice. Dle polských a maďarských respondentů vnímá většinová společnost levice jakožto naivní proud, který však nesouvisí se socialistickou minulostí. V Maďarsku byl také kladen důraz na to, že se jedná o nežádoucí myšlenkový proud, který nekoresponduje se státní politikou.

V oblasti bývalého Československa je stále výrazný narativ antikomunismu, který je ve zdejších chápání levice stěžejní zkratkou, kvůli které jsou veškeré současné levicové proudy asociované s totalitou. Tato strategie může být dle provozovatelů levicových médií příčinou toho, že konzumenti nabízený obsah považují za nerelevantní, nebo dokonce za extremistický. Děje se tak i přesto, že se média snaží ustupovat ze své počáteční radikality a čím dál více se přizpůsobují trhu po obsahové, ale i organizační a strukturální stránce.

I přes již zmíněnou nevraživost, které musejí střeoevropská levicová média čelit se tři ze čtyř z nich snaží začlenit do neoliberálního trhu, jelikož jsou si vědoma, že v opačném případě by dál zůstávala na okraji a jejich práce by postrádala smysl. Zároveň usilují o to, aby si zachovali svou nezávislost a integritu. KP, Deník Alarm a Kapitál tudíž naplňují podmínku kritických médií o zapojování se do trhu, čímž se dostávám k odpovědi na VVO1.⁹

Jejich expandování do více oblastí trhu pomáhá jejich finanční situaci a možná v důsledku i jejich reputaci, např. nakladatelské odvětví se zdá být velmi efektivním způsobem, jak si zajistit stabilitu – pokud jsou tedy prostředky na jeho založení vůbec dostupné. Jinak jsou média závislá převážně na grantech. Do toho, zda média granty získají, se ale přímo promítá

⁸ Jak se historická zkušenost se socialismem, a zároveň současná post-socialistická situace promítají do existence těchto kritických médií?

⁹ Jak vybraná kritická média fungují po organizační, strukturální a finanční stránce, a jaký druh obsahu je pro ně specifický?

vliv konzervativních pravicových vlád v Maďarsku a v Polsku. KP ani Mércé kvůli politickému klimatu nedosáhnou na grantovou podporu již několik let, k čemuž se podle všeho schyluje i na Slovensku v případě Kapitálu. Bez této podpory by mohl být ohrožen na existenci a dle šéfredaktora je téměř jasné, že o ni médium v budoucnu opravdu přijde.

Stejně by tomu bylo i v případě KP, pokud by za sebou neměla dlouholetou a rozrostlou organizaci, která deník vždy zaštití. Také je patrné, že KP si o svou existenci obavy příliš nedělá – má v plánu expandovat a založit ruskou verzi deníku a mimo to se více zaměřovat na efektivnější crowdfunding. V prostorech pod redakcí, o kterých byla řeč na str. 48, a které jsou právě rekonstruovány, by měla vzniknout kavárna a nové komunitní, přátelské místo v centru Varšavy.

Deníku Alarm se podařil úspěch s crowdfundingem, kterým se posléze inspirovala i ostatní média. Tato metoda financování je tudíž také určitým poznávacím znakem středoevropských kritických médií – zatím se však ukazuje, že Deník Alarm ale zachytil spíše určité momentum. Není totiž zaručené, že úspěch této metody není spíše jen výjimkou, a že bude fungovat v každé mediální krajině a za každých okolností – např. přestože Mércé na strategii crowdfundingu též staví, stále nevykazuje dostatečné finanční prostředky. Kromě toho silně trpí nepřímým politickým a v důsledku i ideologickým tlakem, kdy politické, či na politické kruhy přímo napojené elity disponují značným finančním kapitálem. Tím v Maďarsku dochází k výrazné oligarchizaci nejen mediálního trhu a prostor pro kontra-hegemonní myšlenky se stále zmenšuje. Mércé ale nemá žádný konkrétní plán, jak s těmito skutečnostmi bojovat, samozřejmě kromě toho, že bude dál pokračovat ve své práci. Z praktického hlediska pak míří na vývoj zpravodajské aplikace, čímž by se dle Nun mohlo médium možná více začlenit do neoliberálního trhu (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024).

Stav redakcí se zdá být symptomatický k tomu, jak redaktoři svá periodika vnímají a také k tomu, kde se podle nich nacházejí na mediálním poli v rámci jejich mediální krajiny. Nejzjevnější paralelou s umístěním na mediálním poli je lokalita redakcí. Všechny z nich se nacházejí v centrech středoevropských hlavních měst kromě Mércé, které sice sídlí v Budapešti, ale jak již bylo řečeno, o kulturně významnou nebo centrální čtvrť města se nejedná.

Kromě odlišného stavu redakce se dále potvrdilo, že stejně jako v rozdělení zemí Dobek-Ostrowske v kapitole 1.2 stojí maďarské médium stranou od ostatních též z části kvůli politické situaci a znatelnější ideologické represi, na kterou je napojená nemožnost získat dostatečné financování. Stranou stojí ale hlavně kvůli nenaplnění celkové definice kritických médií. Měrcé se jako jediné vymyká podmínce o aktivním začleňování se do trhu a uchovává si namísto toho svou aktivistickou, komunitní a antikapitalistickou identitu. Z definice bychom ho ale neměli zcela vyčleňovat, a to kvůli jeho kritickému obsahu.

Nicméně, kritický obsah je silným prvkem v případě všech médií, ovšem do různé míry. Postupem času média Kapitál, KP a Deník Alarm otupila svou radikalitu a začala se snažit více vycházet vstříc širšímu poli čtenářů – zejména v tom, aby byla témata přístupnější, jazyk byl srozumitelný a způsob vyjadřování či celkové zaměření média méně radikální. Neznamená to však, že sami redaktori a redaktorky nutně ustupují ze svých ideologických pozic. Předcházejícími řádky jsem zodpověděla vedlejší výzkumné otázky a postupně se tak dobrala k některým společným rysům, na které se dotazuje HVO,¹⁰ a která jsou pro kritická média střeoevropského regionu příznačná. Další odstavce kritická média kontextualizují zejména v mediální sféře a zároveň je ukotví v širším teoretickém rámci.

Vztahy s mainstreamovými médii jsou přítomné více, než jsem předpokládala. Mainstreamová média od kritických často potichu přejímají nápady na témata, které jim posléze nepřisuzují anebo je při převzetí fakt z jejich článků ani necitují. K tomu dochází běžně i přesto, že většina mainstreamových redakcí zde probíraná média očividně nerespektuje. Levicový obsah se tak ale dostává do mainstreamu a respondenti se shodují, že je oproti dřívějšímu znát určitý posun v tom, co je v mediálním prostoru tematicky akceptovatelné – jejich práce, která má na tomto posunu očividně podíl, ale stále sklízí spíše než uznání jenom diskreditaci. Kritická média od mainstreamových naopak přebírají, nebo se spíše učí praktiky, jak dělat novinářskou praxi za účelem vlastní profesionalizace. Ta se prokázala být u většiny zkoumaných médií až překvapivě vysoká. Pokud si kritická média

¹⁰ Jakými rysy se vyznačují kritická média v zemích Visegrádské čtyřky, a čím se odlišují od mainstreamových médií?

nechávací některé postupy z alternativních nebo okrajových mediálních pozic, je to zpravidla již zmíněný způsob financování. Vzhledem k tomu, že si většina z nich zakládá na dostupnosti pro všechny, udržují svůj obsah zdarma a hledají tak jiné cesty financování.

Když se vrátím k přístupům Carpentiera et al. z kapitoly 2.2, u každého z médií lze s jistotou najít do určité míry všechny čtyři složky, které je možné u alternativních médií pozorovat. Všechna média mají nepochybně výrazně rizomatickou povahu, a to díky svým bohatým interním i externím sítím, které jsou též vzájemně propleteny mezi jednotlivými médii, přes státní hranice a mimo visegrádský region. Tendence se mezinárodně organizovat však pramení z myšlenky celosvětové solidarity spíše než z předpokládané pospolitosti středoevropského regionu (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

Potřeba této solidarity se kromě zjevného navazování na levicové ideály může pojit i s nárůstem pravicového extremismu a konzervatismu. Redaktoři a redaktorka se o tomto neliberálním obratu, který jsem adresovala v kapitole 1, sice zmínili, ale spíše jen tak mimochodem – jako o něčem, co je dnes již samozřejmostí (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024; Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024; Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024; Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024). Nejvíce v tomto kontextu hovořili o stále znatelnějším tlaku na svobodná média, ale převažovala spíše kritika oligarchů (kteří jsou ale v případě Maďarska s politikou úzce provázáni) a kapitalismu.

Na reflexi střední Evropy se dostalo jen málo. Nun a Blich poukazovali na kolonizaci západním myšlením a Papp o pokřivení regionálních skutečností, které s sebou západní optika přináší. Blich pak dále hovořil o specifčnosti středoevropské reality v reakcích na mezinárodní konflikty (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024; Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024; Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

Pokud bych měla určit, která (nebo které) ze složek alternativních médií dle Carpentiera et al. u jednotlivých médií převažují, u Mércy by se jednalo o komunitní funkci a výraznou alternativu k mainstreamu, KP by bylo nejvhodnější pojmut jako součást občanské společnosti, do čehož se postupně, ale poměrně rychle formuje i Deník Alarm. Ten je i přes své již zmíněné heslo „Společně tvoříme mainstream“ paradoxně stále vnímán hlavně jako

alternativa k mainstreamu – to však nemusí být nutně na škodu, jelikož právě z důvodu potřeby alternativy, o které se zmiňoval Colin Sparks již na přelomu milénia (viz str. 28), jej může vyhledávat čím dál více čtenářů, kterým už mainstreamová produkce nestačí. Kapitál by stál někde na pomezí mezi službou komunitě (zejména pak intelektuální vrstvě a kulturní sféře) a utvářením součásti (městské) občanské společnosti.

Z celkového stavu zkoumaných médií se zdá, že Deník Alarm a KP na tom budou v budoucnu nejstabilněji. Kapitál je silně finančně ohrožený kvůli nejistým státním dotacím, na kterých je zcela závislý – médium by se však rádo inspirovalo Deníkem Alarm a začalo se víc spoléhat na své čtenáře, a tudíž by se vydalo cestou kontinuálního crowdfundingu, u kterého šéfredaktor doufá, že by mohl fungovat (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

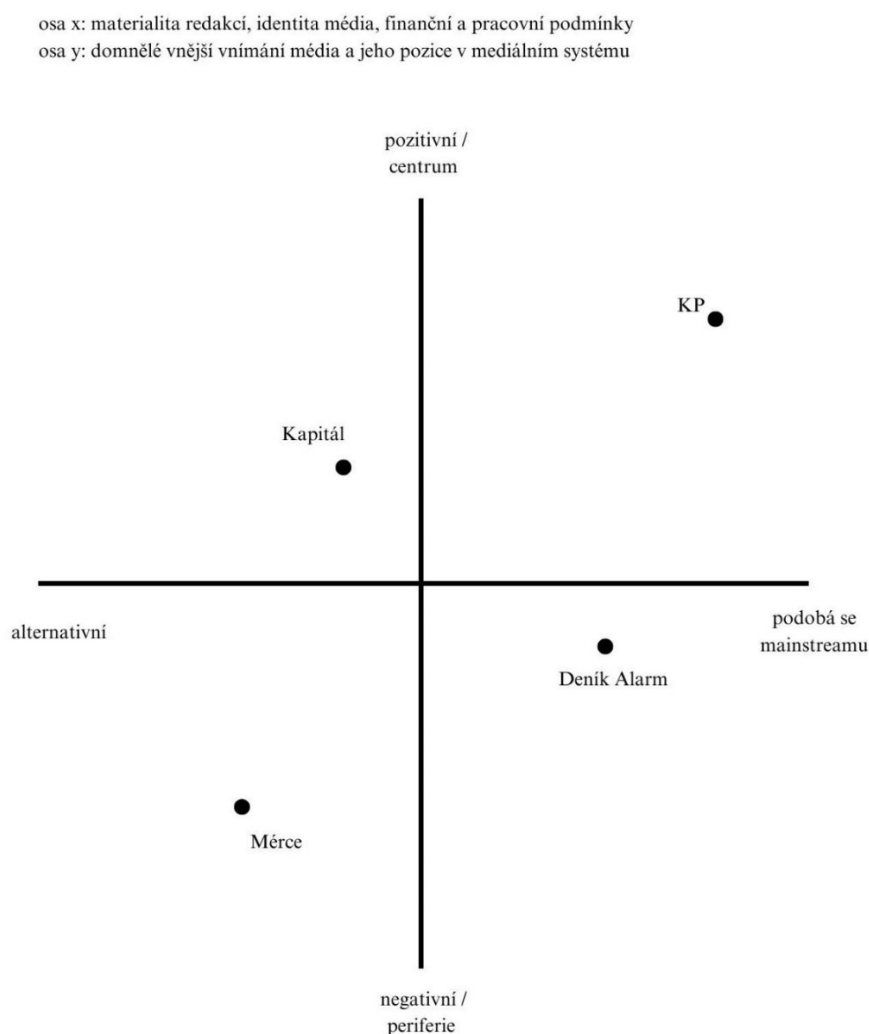
Deník Alarm bude postupem času pravděpodobně rozšiřovat redakci v Mostu, a poté by mohl vstoupit i do dalších regionů. Nejdříve na to však musí být též dostatek financí – momentálně na takové rozšiřování není pomyšlení. Všechna média by též chtěla obnovit mezinárodní spolupráci, ale stejně jako ve vývoji jednotlivých redakcí je hlavní překážkou nedostatečná finanční záštita, od které se odvíjí nemožnost rozšiřovat redakce skoro po všech stránkách.

Z výzkumu je patrné, že se kritická média Střední Evropy nesnaží o opoziční narativ, ale spíše o to, aby čtenářům otevřela oči a nejlépe i probořila hojně předsudky o levicové politice – stejně jako se to snažila dokázat tato práce. Ve světě s narůstající hrozbou v podobě krajní pravice je zřejmé, že jsou tyto odlišné myšlenkové proudy a pohledy více než nezbytné.

Summary

The critical media studied in the Central European post-socialist space have several distinct similarities and features. For a better idea, I have created a map to help the reader orient in the text. On the map one can see how the media stand in the different media systems, what are the supposed reactions to the media from the public or politics, but also how the financial aspect is related to the form of editorial offices, working conditions and the overall identity of the media.

Map 1: Media on the identity-materiality axis and their acceptance by society/journalistic community.

In response to VVO2,¹¹ I can state that critical media do not face a very warm environment in Central Europe and have a very difficult time gaining their rightful position – both in the media and in the public sphere. They face ignorance, insults or discrediting of their work. Paradoxically, this is due to external factors, namely prejudices against left-wing politics. According to the Polish and Hungarian respondents, the majority of society perceives the left as a naive current of thought, but one that is not related to the socialist past. In Hungary it was also emphasised that it is an undesirable ideology that does not correspond with state policy.

In the area of former Czechoslovakia, the narrative of anti-communism is still prominent, and is a key shorthand in the local understanding of the left, because of which all contemporary left-wing currents are associated with totalitarianism. This strategy, according to leftist media members, may be the reason that consumers consider the offered content irrelevant or even extremist. This is despite the fact that the media are trying to move away from their initial radicalism and are increasingly adapting to the market in terms of content, organization and structure.

Despite the aforementioned hostility that Central European left-wing media have to face, three out of four of them are trying to integrate into the neoliberal market, as they are aware that otherwise they would continue to remain on the margins and their work would come in vain. At the same time, they strive to maintain their independence and integrity. KP, Deník Alarm and Kapitál therefore fulfill the condition of critical media, that is, engaging with the market, which brings me to the answer to VVO1.¹²

Their expansion into more areas of the market helps their financial situation and perhaps even their reputation as a result – e.g. the publishing sector seems to be a very effective way of ensuring stability – but only if the means to establish it are available at all. Otherwise, the

¹¹ How is the historical experience with socialism, and also the current post-socialist situation reflected within the existence of these media?

¹² How are the media functioning in terms of their organization, structure and finance, and which kind of content is specific for them?

media are largely dependent on grants. However, the influence of conservative right-wing governments in Hungary and Poland has a direct bearing on whether the media can claim grants. Neither KP nor MÉRCE have been able to get grant support for several years because of the political climate, which seems to be happening in Slovakia in the case of Kapitál, as well. Without this support, its existence could be threatened and, according to the editor-in-chief, it is almost certain that the media outlet will indeed lose it in the future.

The same would be the case for KP if it did not have a long-going and large organization behind it that always shields the opinion daily. It is also apparent that KP is not too worried about its existence – it plans to expand and establish a Russian version of the daily and, besides, focus more on effective crowdfunding. The space below the editorial office, mentioned on page 48, which is currently being renovated, is to become a café and a new community-friendly place in the centre of Warsaw.

Deník Alarm succeeded with crowdfunding, which was then inspired by other media. This method of funding is therefore also a certain hallmark of Central European critical media – but so far it appears that Deník Alarm has rather captured some momentum. There is no guarantee that the success of this method is not rather an exception, and that it will work in every media landscape and in every circumstance. For example, although MÉRCE is also building on a crowdfunding strategy, it still lacks sufficient funding. In addition, it suffers strongly from indirect political and, as a result, ideological pressure, where political elites or those directly connected to them have considerable financial capital. This has led to a significant oligarchization of not only the media market in Hungary, and the space for counter-hegemonic ideas is shrinking.

MÉRCE, however, has no concrete plan to combat these realities, except, of course, to continue doing his job. In practical terms, then, she is aiming to develop a news app, which Nun believes could perhaps make the medium more integrated into the neoliberal market (Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024).

The state of the editorial offices seems symptomatic of how editors perceive their periodicals and where they think they are positioned in the media landscape. The most obvious parallel to the location in the media field is the location of editorial offices. All of them are located

in the centres of the Central European capitals, except MÉRCE, which, although based in Budapest, is not in a culturally significant or central district of the city, as already mentioned.

In addition to the different state of the editorial offices, it was further confirmed that, as in the Dobek-Ostrowska categorization of the countries in chapter 1.2, the Hungarian medium stands apart from the others also partly due to the political situation and the more noticeable ideological repression, to which the impossibility of obtaining sufficient funding is apparently linked. However, it stands aside mainly because of its inability to meet the overall definition of critical media. MÉRCE is the only one that escapes the condition of active inclusion in the market and instead retains its activist, community and anti-capitalist identity. From the definition, however, we should not completely exclude it, and that is because of its critical content.

However, critical content is a strong element in all media, but to varying degrees. Over time, the media outlets Kapitál, KP and Deník Alarm have dulled their radicalism and started to try to cater more to a wider range of readers – especially in making the topics more accessible, the language more understandable and the way of expression or the overall focus of the media less radical. Nevertheless, this does not mean that the editors themselves are necessarily retreating from their ideological positions. With the preceding lines, I have answered the secondary research questions and thus gradually got to some of the common features of HVO¹³ that are characteristic of the critical media in the Central European region. The following paragraphs contextualize critical media in the media sphere in particular, while anchoring them in a broader theoretical framework.

Relationships with mainstream media are more present than I had anticipated. Mainstream media often quietly adopt ideas from critical media on topics that they do not then attribute to them or even cite them when taking facts from their articles. This happens routinely even though most mainstream newsrooms clearly do not respect the media discussed here. However, leftist content is making its way into the mainstream by this, and respondents agree

¹³ What are the characteristics of critical media in the Visegrad Four countries, and how do they differ from the mainstream media?

that there is surely a shift in what is acceptable in the media space compared to before – but their work, which clearly contributes to this shift, still receives only discredit rather than recognition. Critical media, on the other hand, are adopting, or rather learning practices from the mainstream media on how to do journalism in practice in order to professionalize themselves. This proved to be surprisingly high for most of the media studied.

If critical media retain some practices from alternative or fringe media positions, it is usually the way they are funded. Since most of them focus on accessibility for all, they keep their content free and thus look for other ways of funding. The crowdfunding option works for the Daily Alarm, and in the case of left-leaning media, one might assume that it would be the best option for others – but so far it appears that Deník Alarm has really rather captured some momentum. Indeed, in the case of later translations of this strategy to other countries, it is proving very difficult to get sufficient donations from readers.

Returning to the approaches of Carpentier et al. in Section 2.2, all four components that can be observed in alternative media can be confidently found to some extent in each of the media. All media are undoubtedly highly rhizomatic in nature, due to their rich internal and external networks, which are also intertwined between media outlets, across national borders and beyond the Visegrad region. The tendency to organize internationally, however, stems from the idea of global solidarity rather than the assumed togetherness of the Central European region (Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

The need for this solidarity, in addition to the obvious link to leftist ideals, can also be linked to the rise of right-wing extremism and conservatism. The editors and editorialist did mention this illiberal turn, which I addressed in Chapter 1, but rather in between the lines – as something that is now common and utterly obvious (Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024; Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024; Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024; Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024). In this context, the most talked about was the increasingly noticeable pressure on free media, but also the criticism of the oligarchs (who are, however, closely intertwined with politics in the case of Hungary) and capitalism was more prevalent.

There was little reflection on Central Europe. Nun and Blich pointed to the colonization by

Western thought and Papp to the distortion of regional realities that Western optics entails. Blich then went on to discuss the specificity of Central European realities in reactions to international conflicts (Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024; Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024; Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024).

If I were to determine which of the component(s) of alternative media, according to Carpentier et al. are predominant in each of the media, for MÉRCE it would be a community function and a distinct alternative to the mainstream, KP would be best conceptualized as part of civil society, which is what Deník Alarm is gradually, but quite quickly, forming into, as well. Despite its aforementioned slogan 'Together we make the mainstream', it is paradoxically still perceived mainly as an alternative to the mainstream – but this is not necessarily a bad thing, as it is precisely because of the need for an alternative, as Colin Sparks mentioned at the turn of the millennium (see p. 28), that it can be sought out by more and more readers who are no longer satisfied with mainstream production. Kapitál would stand somewhere between serving the community (especially the intellectual class and the cultural sphere) and forming part of (urban) civil society.

From the overall state of the media studied, it seems that Deník Alarm and KP will be the most stable in the future. Kapitál is heavily threatened financially due to the uncertain state subsidies on which it is entirely dependent. Nevertheless, the media would like to take inspiration from Deník Alarm and start relying more on its readers, and therefore take the path of continuous crowdfunding, which the editor-in-chief hopes could work (Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024).

Deník Alarm will probably expand its editorial office in Most over time, and then it could enter other regions as well. First, however, there must be sufficient funding for this – at the moment there is no thought of such an expansion. All the media would also like to resume international cooperation, but as in the development of the individual editorial offices, the main obstacle is the lack of financial backing, which is the reason for the impossibility to expand the editorial offices in almost all aspects.

It is clear from the research that the critical media in Central Europe are not seeking an oppositional narrative, but rather to open the eyes of readers and preferably break through

the abundant prejudice about left-wing politics – just as this paper has tried to do. In a world with a growing threat in the form of the far right, it is clear that these different currents of thought and perspectives are more than necessary.

Bibliografie a elektronické zdroje

- A2larm. (11. červen 2023). *Nová crowdfundingová kampaň redakce Alarmu*. Získáno 28. červen 2024, z Deník Alarm: <https://denikalarm.cz/2023/11/alarm-nadeje-v-temnych-casech-startuje-nova-crowdfundingova-kampan-redakce-alarmu/>
- A2larm. (nedatováno). *A2larm: O nás*. Získáno 11. červen 2024, z A2larm: <https://a2larm.cz/o-nas/>
- Ash, T. G. (1992). *Středoevropan volbou*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.
- Atton, C. (2002). *Alternative Media*. Sage Publications.
- Balčytienė, A. (2015). Acceleration of History, Political Instabilities, and Media Change. V J. Zielonka (Editor), *Media and Politics in New Democracies: Europe in a Comparative Perspective* (stránky 181-196). Oxford University Press.
- Barranquero, A., & Treré, E. (2020). A Historical and Comparative Perspective on the Studies on Alternative and Community Communication in Europe. V F. O. Paulino (Editor), *Research Traditions in Dialogue* (stránky 191-214). media XXI.
- Bibó, I. (2009). Deformace politické kultury ve střední a východní Evropě. V J. Trávníček (Editor), *V kleštích dějin. Střední Evropa jako pojem a problém* (M. Černý, Překl.). Brno: Host.
- Bryant, A., & Charmaz, K. (2019). *The SAGE Handbook of Current Developments in Grounded Theory*. SAGE Publications Ltd.
- Busek, E. (2009). Střední Evropa - Co je to? V J. Trávníček (Editor), *V kleštích dějin* (K. Piorecký, Překl.). Brno: Host.
- Carpentier, N., Guedes Bailey, O., & Cammaerts, B. (2007). *Understanding Alternative Media*. Open University Press.
- Carroll, W. K. (Fall 2006). Hegemony, Counter-hegemony and Anti-hegemony. *Journal of the Society for Socialist Studies*, stránky 9-42. Získáno 18. 5. 2024, z <https://socialiststudies.com/index.php/sss/article/view/23790/17675>
- Casero-Ripollés, A. (2020). *Routledge Handbook of Contemporary European Social*

- Movements. V C. Flesher Fominaya, & R. A. Feenstra, *Routledge Handbook of Contemporary European Social Movements* (stránky 326-340). Routledge.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of Qualitative Research* (4. vyd.). Sage Publications.
- Couldry, N., & Curran, J. (2003). *Contesting Media Power*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Deník Alarm. (2023). Výroční zpráva o činnosti a hospodaření Deníku Alarm, z. ú., za rok 2022. Získáno 28. červen 2024, z https://denikalarm.cz/wp-content/uploads/2023/10/ALARM_annual-report_CZ_2022.pdf
- Deník Alarm. (nedatováno). *Etický kodex*. Získáno 11. červenec 2024, z Deník Alarm: <https://denikalarm.cz/eticky-kodex/>
- Deník Alarm. (nedatováno). *Hlavní stránka*. Získáno 20. červen 2024, z Deník Alarm: <https://denikalarm.cz/>
- Dobek-Ostrowska, B. (2015). 25 years after communism: four models of media and politics in Central and Eastern Europe. V B. Dobek-Ostrowska, M. Glowacki (Editoři) *Democracy and Media in Central and Eastern Europe 25 Years On* (stránky 11-45). Peter Lang.
- Doerr, N., & Mattoni, A. (2014). Public Spaces and Alternative Media Practices in Europe: The Case of the EuroMayDay Parade against Precarity. V K. Fahlenbrach, E. Sivertsen, & R. Werenskjold (Editoři), *Media and Revolt* (stránky 386-405). Berghahn Books.
- Doliwa, U., Purkarthofer, J., & Gosztonyi, G. (2023). Pirate Radio and its Role in the Establishment of Community Radio. Poland, Austria and Hungary – A Comparison. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 43(4), stránky 1135–1156. doi:<https://doi.org/10.1080/01439685.2023.2218180>
- Downey, J., & Mihelj, S. (Editoři). (2016). *Central and Eastern European Media in Comparative Perspective*. Oxon / New York: Routledge.
- Downing, J. (2001). *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*. Sage Publications.

- Fücks, R., & Manthe, R. (Editoři). (2023). *Update Liberalism*. transcript Verlag.
- Fuchs, C. (2011). *Foundations of Critical Media and Information Studies*. Routledge.
- Hallin, D. C., & Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hroch, M. (Editor). (2017). *Křičím: „To jsem já.“ Příběhy českého fanzinu od 80. let po současnost / Stories of Czech fanzines from the 80s till now*. PageFive.
- Hyug, B. I. (Spring-Summer 1991). Hegemony and Counter-Hegemony in Gramsci. *Asian Perspective*, 15(1), stránky 123-156. Získáno 16. 5. 2024, z <https://www.jstor.org/stable/42705295>
- Charmaz, K. (2014). *Constructing Grounded Theory* (2. vyd.). Sage Publications.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (1988). *Manufacturing Consent*. New York: Pantheon Books.
- Jakubowicz, K. (22. 3 2005). Post-Communist Media Development in Perspective. *Europäische Politik / Politikinformationen Osteuropa* (122), stránky 1-16. Získáno 18. 5. 2024, z <https://library.fes.de/pdf-files/id/02841.pdf>
- Jakubowicz, K. (2007). *Rude Awakening. Social and Media Change in Central and Eastern Europe*. Cresskill: Hampton Press Inc.
- Jakubowicz, K. (2016). Post-Communist Political Systems and Media Freedom and Independence. V J. Downey, & S. Mihelj, *Central and Eastern European Media in Comparative Perspective* (stránky 15-40). Oxon / New York: Routledge.
- Januszewska, P. (2024). *Gównodziennikarstwo. Dlaczego w polskich mediach pracuje się tak źle?* Warszawa: Wydawnictwo Krytyka Polityczna.
- Jirák, J., & Köpplová, B. (2008). The Reality Show Called Democratization: Transformation of the Czech Media After 1989. *Global Media Journal - Polish Edition*, 4(1), stránky 7-23.
- Kapitál. (nedatováno). *O nás*. Získáno 9. červen 2024, z Kapitál: <https://kapital-noviny.sk/o->

nas/

- Kapitál. (nedatováno). *Tomáš Hučko*. Získáno 7. červen 2024, z Kapitál: <https://kapital-noviny.sk/tomas-hucko/>
- Kettös Mérce. (3. říjen 2014). *About Us*. Získáno 19. červen 2024, z Kettös Mérce: https://kettosmerce.blog.hu/2014/10/03/about_us_706
- Koubek, J., & Polášek, M. (2013). *Antikomunismus: nekonečný příběh české politiky?* Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. – zastoupení v České republice. Získáno 28. červen 2024, z <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/prag/10594.pdf>
- Krytyka Polityczna. (nedatováno). *About Us*. Získáno 11. červen 2024, z Krytyka Polityczna: <https://krytykapolityczna.pl/o-nas/eng/>
- Krytyka Polityczna. (nedatováno). *History of the Association*. Získáno 5. červenec 2024, z Krytyka Polityczna: <https://krytykapolityczna.pl/o-nas/history/>
- Krytyka Polityczna. (nedatováno). *Jesteśmy stowarzyszeniem*. Získáno 5. červenec 2024, z Krytyka Polityczna: <https://krytykapolityczna.pl/o-nas/stowarzyszenie-2/>
- Krytyka Polityczna. (nedatováno). *O nas*. Získáno 12. červen 2024, z Krytyka Polityczna: <https://krytykapolityczna.pl/o-nas/>
- Křeček, J., Miessler, J., Nečas, V., & Vodochodský, I. (2022). *Vyváženost ve vysílání*. Grada.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and Socialist Strategy*. Taylor & Francis Group.
- LeftEast. (2. duben 2021). *An internationalist collective endeavour in times of rising instability: the Eastern European Left Media Network*. Získáno 13. červenec 2024, z LeftEast: <https://lefteast.org/eastern-european-left-media-network-statement/>
- Low, S., Simpson, T., & Scheld, S. (2019). *Toolkit for the Ethnographic Study of Space*. Public Space Research Group. Získáno 24. červenec 2024, z https://psrg.commons.gc.cuny.edu/files/2020/01/TESS_20191229-Copy.pdf
- McQuail, D. (2009). *Úvod do teorie masové komunikace* (2. vyd., vyd.). Praha: Portál.
- Mérce. (2024). *Impresszum*. Získáno 3. červenec 2024, z Mérce: <https://merce.hu/impresszum/>

- Mérce. (nedatováno). *A 99%-ról még nem dönthetünk, de az 1%-ról igen!* Získáno 5. červenec 2024, z Mérce: <https://merce.hu/lszazalek/>
- Mérce. (nedatováno). *Hlavní stránka*. Získáno 21. červen 2024, z <https://merce.hu/>
- Mérce. (nedatováno). *Mi a Mérce*. Získáno 21. červen 2024, z <https://merce.hu/mi-a-merce/>
- Mowbray, M. (2015). Alternative Logics? Parsing the Literature on Alternative Media. V C. Atton (Editor), *The Routledge Companion to Alternative and Community Media* (stránky 21-31). Routledge.
- Mungiu-Pippidi, A. (2008). How Media and Politics Shape Each Other in the New Europe. V K. Jakubowicz, & M. Sükösd (Editoři), *Finding the Right Place on the Map* (stránky 87-100). IntellectBooks.
- Ondrášik, B. (2010). Media Systems: Slovakia. *Otázky žurnalistiky*(1-2), stránky 116-134.
- Online rozhovor s Ester Klimeckou, 9. 7. 2024. (M. Padevětová, Tazatel) Praha/Most.
- Osobní rozhovor s Barbarou Nun, 24. 6. 2024. (M. Padevětová, Tazatel) Budapešť.
- Osobní rozhovor s Gáspárem Pappem, 24. 6. 2024. (M. Padevětová, Tazatel) Budapešť.
- Osobní rozhovor s Jakubem Szafránským, 17. 6. 2024. (M. Padevětová, Tazatel) Varšava.
- Osobní rozhovor s Janem Bělíčkem, 2. 7. 2024. (M. Padevětová, Tazatel) Praha.
- Osobní rozhovor s Tomášem Hučkem, 3. 6. 2024. (M. Padevětová, Tazatel) Bratislava.
- Osobní rozhovor se Slawkem Blichem, 28. 6. 2024. (M. Padevětová, Tazatel) Praha.
- Oživení. (nedatováno). *The Crisis of Local Journalism in the V4 Countries and the Specific Role of Municipal Newspapers in it*. Získáno 10. červenec 2024, z Oživení: <https://oziveni.cz/projekty/project-v4/>
- Patterson, K. L., & Silverman, R. M. (2022). *Qualitative Research Methods for Community Development* (2. vydání. vyd.). New York: Routledge.
- Pehe, V. (2020). *Velvet Retro. Postsocialist Nostalgia and the Politics of Heroism in Czech Popular Culture*. Berghahn Books.
- Peruško, Z., Vozab, D., & Čuvalo, A. (2021). *Comparing Post-Socialist Media Systems. The*

- Case of Southeast Europe*. Oxon / New York: Routledge.
- Rampin, R. (nedatováno). *Taguette*. Získáno červen-červenec 2024, z Taguette: <https://app.taguette.org/>
- Rodriguez, C. (2008). Citizen's media. V W. Donsbach (Editor), *The International Encyclopedia of Communication*. John Wiley & Sons, Ltd.
- Rupnik, J. (2018). *Střední Evropa je jako pták s očima vzadu*. Praha: Novela Bohemica.
- Schimpfössl, E., & Yablokov, I. (2020). Post-socialist self-censorship: Russia, Hungary and Latvia. *European Journal of Communication*, 1(35), stránky 29-45.
- Schramm, W., Siebert, F. S., & Peterson, T. (1963). *Four Theories of the Press*. Urbana / Chicago: University of Illinois Press.
- Schreier, C. (2015). *25 years after: mapping civil society in the Visegrád countries*. Stuttgart: Lucius et Lucius.
- Sparks, C. (2005). Media theory after the fall of European communism: Why the old models from East and West won't do any more. V J. Curran, & M.-J. Park (Editoři), *De-Westernizing Media Studies* (stránky 29-42). Taylor & Francis Group.
- Splichal, S. (2001). Imitative Revolutions Changes in the Media and Journalism in East-Central Europe. *Javnost - The Public*, 4(8), stránky 31-58.
- Školkay, A. (2004). Slovakia. V G. Mazzoleni, D. McQuail, & M. Kelly (Editoři), *Media in Europe* (stránky 205-213). London: Sage Publications.
- Štětka, V. (2014). The watchdogs that only bark? Media and political accountability in Central and Eastern Europe. V M. Glowacki, E. Lauk, & A. Balcytiene (Editoři), *Journalism that Matters* (stránky 35-60). New York: Peter Lang.
- Švelch, J. (2018). *Gaming the Iron Curtain*. MIT Press.
- Urbániková, M., & Volek, J. (2017). *Čeští novináři v komparativní perspektivě. Hybridní, virtuální a mizející žurnalisté v post-transformační fázi*. Praha: Academia / Masarykova univerzita.
- Waschková Císařová, L. (16. říjen 2012). Média v kraji jsou i nejsou na okraji. 21.

konference Člověk a média. Získáno 7. červenec 2024, z http://www.clovekamedia.cz/konference/sborniky/cm_2012_podzim.pdf

Willis, J. W. (2007). *Foundations of Qualitative Research*. Sage Publications, Inc.

Wydawnictwo Krytyka Polityczna. (nedatováno). *Gównodziennikarstwo*. Získáno 10. červenec 2024, z Wydawnictwo Krytyka Polityczna: <https://wydawnictwo.krytykapolityczna.pl/gownodziennikarstwo-paulina-januszewska-1121>

Zákon č. 468/1991 Sb. Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání. In Poslanecká sněmovna České republiky [online]. (1991). Získáno [cit. 2023-07-26], z <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=468&r=1991>

SCHVÁLENO

25.3.23
Mif.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Padevětová Marie	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin: auto;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;"> Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd </td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">14 -03- 2023 -1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td style="text-align: center;">89 Příloh:</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Přidělena:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	14 -03- 2023 -1-	Čj:	89 Příloh:	Přidělena:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		14 -03- 2023 -1-							
Čj:		89 Příloh:							
Přidělena:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021/2022									
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 58612026@fsv.cuni.cz									
Studijní program/forma studia: NMgr. Mediální studia, prezenční									
Název práce v češtině: Kritická média ve středoevropském post-socialistickém prostoru									
Název práce v angličtině: Critical Media in Post-Socialist Space of Central Europe									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat <u>nejdříve</u> šest měsíců od schválení tezí) ZS 2023/2024									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Tato diplomová práce se zaměří na tzv. kritická média, pojem, definovaný C. Fuchsem. Kritická média se liší od těch mainstreamových svou opoziční podstatou, která se otiskuje jak do obsahové stránky produkovaných textů (např. výběrem témat, která zpochybňují momentální status quo), tak i do organizační a finanční struktury redakce. Hlavní strukturální rysy se většinou projevují ve formě neziskového fungování, finanční podpory od čtenářů, a absentující hierarchie mezi pracovníky (Fuchs, 2011, s. 300). Vybraná kritická média budou zkoumána v prostoru střední Evropy. Tato lokalizace a specifikace médií byla pro výzkum zvolena z důvodu nedostatečného akademického pokrytí a reflexe kritických médií v post-socialistických státech, a kvůli sdílené historické zkušenosti vybraných zemí. Zkušenost se socialismem se totiž promítá do vnímání médií až dodnes, kdy jsou levicová média, a tudíž nutně i témata, často stigmatizována a vytlačována z hlavního názorového i mediálního proudu. V době, kdy zažíváme nárůst pravicového extremismu a populismu, je potřeba nahlížet na svět i jinou optikou, než jakou nám předávají mainstreamová média. Ta mohou být totiž sama zatížena nevolí k levicovému myšlení. Kritická a alternativní média obecně zkoumají C. Fuchs a C. Atton. Zemím, které chce zkoumat tato práce, se tyto autoři ale věnují jen spoře, nebo vůbec. Zkoumání mediálního vývoje post-socialistických zemí je častější. Autoři, např. K. Jakubowitz, J. Volek a M. Urbániková, B. Dobek-Ostrowska, nebo Z. Peruško a kol. se často uchylují ke komparativní analýze mediálních systémů určitých států jakožto celku. Dosud však nedošlo ke srovnání čistě kritických médií, která mohou kvůli své existenci právě ve zvoleném prostoru nést určité atypické znaky, které by v jiných státech nemusely být přítomné.									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Práce si klade za cíl popsat, a zároveň porovnat kritická média v rámci vybraných států. Konkrétně se jedná o média tzv. Visegrádské čtyřky – Česko, Slovensko, Polsko a Maďarsko. Hlavní výzkumná otázka diplomové práce pak zní následovně: Jakými rysy se vyznačují kritická média v zemích Visegrádské čtyřky, a čím se odlišují od mainstreamových médií? Abychom mohli tuto otázku dostatečně zodpovědět, práce si klade také výzkumnou podotázku: Jak vybraná kritická média fungují po organizační, strukturální a finanční stránce, a jaký druh obsahu je pro ně specifický? Další otázka se vztahuje k historickému a politickému kontextu: Jak se historická zkušenost se socialismem, a zároveň současná post-socialistická situace promítají do existence těchto kritických médií?									

Hypotéza práce spočívá v tom, že v postsocialistických zemích Střední Evropy se kvůli razantní transformaci státního aparátu sice vytvořilo pluralitní mediální prostředí, avšak hlavní ideologický proud, který se promítá i do mainstreamových médií, výrazně odsouvá některé z minoritních mediálních i názorových aktérů do pozadí. To pak vede nejen k podpoře jejich další (mediální i názorové) ostrakizace, ale také k soustavné dehonestaci těchto odlišných názorů.

Předpokládaným přínosem práce je zmapování odlišnosti kritických médií od hlavního mediálního proudu, a nalezení společných jmenovatelů těchto médií v rámci středoevropského postsocialistického prostoru. Na tomto půdorysu lze pak dále stavět tvrzení o tom, proč je jejich existence v dnešní době přínosná.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Teoretická část
 - a. Mediální vývoj v postsocialistických státech Střední Evropy
 - i. Zmapování společných rysů mediálních vývojů ve vybraných zemích
 - ii. Transformace státu, transformace novináře (Jak působila proměna státního zřízení na média a jejich aktéry? Jaké obtíže vnesl do mediální sféry nový, demokratický a kapitalistický řád, pokud hovoříme o zemích, ovládaných po dekády socialistickým režimem?)
 - b. Kritická média (definování pojmu)
 - i. Obecná charakteristika kritických a alternativních médií
 - ii. Kritická média na poli alternativních médií (vymezení pojmu vůči jiným pojetím alternativních médií, konkretizace chápání kritických médií v rámci práce)
 - iii. Propojení kritických médií s post-socialistickou realitou bývalého Východního bloku
2. Metodologie
 - a. Představení výzkumného vzorku (charakteristika vybraných médií, příp. představení respondentů, výběr článků)
 - b. Výzkumné cíle, otázky a design výzkumu
 - c. Sběr dat (představení metod: etnografie redakcí, kvantitativní obsahová analýza článků, a polostrukturované rozhovory se členy redakcí)
 - d. Interpretace dat (metoda zakotvené teorie a komparativní analýzy)
3. Empirická část
4. Závěr (čím si jsou média navzájem podobná, či nikoliv, jak fungují a jak jsou organizována, čím se liší od hlavního mediálního proudu)

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Periodika Alarm, Kapitál, Krytyka polityczna, Mércé

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Práce bude založena především na komparativním kvalitativním výzkumu, a to konkrétně na etnografii daných redakcí, dále na polostrukturovaných rozhovorech s (šéfi)redaktory vybraných médií. V poslední řadě se bude výzkum ubírat naopak kvantitativním směrem, a to formou obsahové analýzy publikovaných článků těchto redakcí. Data budou posléze interpretována pomocí zakotvené teorie, a také na základě jejich vzájemné komparace, která nabídne ucelený obraz kritických médií střední Evropy, jejich vzájemné podobnosti, nebo naopak možné odlišnosti, a představí konkrétní rysy jejich vymezení se vůči mainstreamu.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

ATTON, Chris (ed.). *The Routledge Companion to Alternative and Community Media*. New York: Routledge, 2015.

Anotace: Sborník, editovaný Chrisem Attonem, se věnuje alternativním formám médií a žurnalistiky. Přesněji pak publikace nabízí jak teoretická východiska pro charakteristiku takových alternativních podob médií, tak jejich konkrétní příklady.

CLARKE, Adele E., WASHBURN, Rachel, FRIESE, Carrie (eds.). *Situational Analysis in Practice. Mapping Relationalities Across Disciplines*. New York: Routledge, 2022.

Anotace: Antologie nabízí shrnutí vývoje zavedených kvalitativních postupů a nové způsoby toho, jak je můžeme nahlížet, přičemž jedna z editorek, Adele E. Clarke, propaguje konvergenci zakotvené teorie se situační analýzou. Druhá z uvedených metod představuje nástroj k vyhodnocování dat, získaných skrze široké spektrum metod, a to například etnografického pozorování, obsahové analýzy nebo prostřednictvím rozhovorů.

CORBIN, Juliet, STRAUSS, Anselm. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 4. vyd. Thousand Oaks: Sage Publications, 2015.

Anotace: Ve 4. revidovaném vydání této referenční publikace je představena podrobná metodologie zakotvené teorie, a také to, jak následně pracovat se získanými daty – od jejich prvotního zpracování až po širší kontextualizaci, a to vše na konkrétních příkladech.

DOBEK-OSTROWSKA, Bogusława, GŁOWACKI, Michał. *Comparing media systems in Central Europe: between commercialization and politization*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2008.

Anotace: Tato antologie poskytuje detailní zpracování aktuální podoby středoevropských médií, a věnuje se mimo jiné politickým, ekonomickým, ale i zahraničním vlivům na média ve vybrané oblasti, a přibližuje tak příčiny, proč jsou média taková, jaká jsou.

DOWNEY, John, MIHELJ, Sabina (eds.). *Central and Eastern European Media in Comparative Perspective: Politics, Economy and Culture*. New York: Routledge, 2016.

Anotace: Editoři této knihy usilují o aktualizaci komparativních teorií Hallina a Manciniho, a především pak jejich aplikaci na oblast střední a východní Evropy. Stejně tak je cílem sborníku zmapování střední a východoevropské oblasti, a hledání příčin, stojících za podobou tamějších médií.

FUCHS, Christian. *Foundations of Critical Media and Information Studies*. New York: Routledge, 2011.

Anotace: Autor čte média skrze optikou kritické teorie, a stanovuje pojem kritických médií, do kterých spadají také již dříve definovaná alternativní média. Kromě toho rozebírá podobu médií v souvislosti s kapitalismem a imperialismem. Klíčová část pro tuto práci však spočívá právě v části, věnující se již zmíněným kritickým médiím, která dle Fuchse narušují kapitalistickou homogenní mediální produkci.

FUCHS, Christian. *Communication and Capitalism: A Critical Theory*. London: University of Westminster Press, 2020.

Anotace: Christian Fuchs se v monografii zabývá z mnohem širšího hlediska, než v jeho předchozích publikacích vztahem společnosti, komunikace, ideologie, kapitalismu a s ním souvisejícího materialismu.

JAKUBOWICZ, Karol, SÜKÖSD, Miklós. *Finding the Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective*. Bristol: Intellect Books, 2008.

Anotace: Sborník má za úkol přiblížit čtenářům vlivy globalizace, modernizace na post-socialistické státy a jejich mediální systémy, a to s důrazem na širší kontextualizaci toho, jak se dané mediální systémy vyvíjely po pádu komunismu.

JIRÁK, Jan, KÖPPOVÁ, Barbara. *The Reality Show Called Democratization: Transformation of the Czech media After 1989*. *Global Media Journal – Polish Edition*, No. 1 (4), 2008.

Anotace: Jiráček a Köpplová se zabývají tím, jaký dopad měla prudká demokratizace,

komodifikace, privatizace a deregulace na česká média potom, co přišel konec vlády komunistické strany Československa.

LOW, Setha. *Spatializing Culture: The Ethnography of Space and Place*. New York: Routledge, 2017.

Anotace: Setha Low v knize poukazuje na to, jak může být prostor konstruován sociálně, ale třeba například i emocionálně, či diskurzivně – a jak pomocí takového prostoru pak můžeme charakterizovat jisté aspekty určité kultury či skupiny. Autorka také nabízí několik příkladů a přístupů, jak k etnografii prostoru můžeme přistupovat.

PERUŠKO, Zrinjka, VOZAB, Dina, ČUVALO, Antonija. *Comparing Post-Socialist Media Systems: The Case of Southeast Europe*. New York: Routledge, 2021.

Anotace: Autorky revidují dosud přítomné komparativní mediální výzkumy, a přistupují k nim s kritickým okem. Kniha si vytyčila za cíl zaměřit se zejména na sociální a institucionální stránku toho, jak jsou v dnešní době formována média v jihovýchodní části Evropy.

RIFFE, Daniel, LACY, Stephen, WATSON, Brendan R., FICO, Frederick. *Analyzing Media Messages Using Quantitative Content Analysis in Research*. 4. vyd. New York: Routledge, 2019.

Anotace: Odborná publikace se zabývá kvantitativním druhem výzkumu, a to s aplikací na sociální vědy, konkrétně pak na specifické pole zkoumání, jímž jsou média.

RUPNIK, Jacques. *Střední Evropa je jako pták s očima vzadu: o české minulosti a přítomnosti*. Praha: Novela bohemia, 2018.

Anotace: Jacques Rupnik, francouzský politolog, zkoumá Českou republiku, její dějiny, a zejména to, jak se promítají do dnešního fungování tohoto státu. Mimoto se autor v několika kapitolách věnuje také prostoru střední Evropy, a s pomocí svých širokých historických i politických znalostí poučeně reflektuje a shrnuje jeho dosavadní vývoj.

SILVERMAN, David. *Interpreting Qualitative Data*. 5. vyd. London: Sage, 2015.

Anotace: David Silverman ve své přehledové publikaci shrnuje možné cesty, kterými se může akademický výzkum ubírat, a představuje tak hned několik metod, kterými lze interpretovat výsledky z různých kvalitativních přístupů k nasbíraným souborům dat.

TRÁVNÍČEK, Jiří (ed.). *V kleštích dějin: střední Evropa jako pojem a problém*. Brno: Host, 2009.

Anotace: Několik autorů hovoří zevnitř i zvenčí o nejasném prostoru střední Evropy, a o jeho geopolitických a historických aspektech. Antologie obsahuje kromě již zmíněných pohledů na oblast i kulturní a literární fokus, a nabízí ucelený, a do vydání této publikace chybějící obraz států, které označujeme jako střední Evropu.

VOLEK, Jaromír, URBÁŇKOVÁ, Marína. *Čeští novináři v komparativní perspektivě: Hybridní, virtuální a mizející žurnalisté v post-transformační fázi*. Praha: Academia, Brno: Masarykova Univerzita, 2017.

Anotace: Kniha analyzuje na základě kvalitativního i kvantitativního výzkumu tuzemských novinářů možné příčiny krize české žurnalistiky hned z několika aspektů. Pomocí rozhovorů kniha dále nastiňuje postoje novinářů různých generací, a mapuje tak nejen vývoj mediální sféry, ale i samotných hodnot jednotlivých žurnalistů a proměnu praxe.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

HALBOVÁ, Barbora. *Nedůvěra ke zpravodajským médiím: Role alternativních médií a názorového*

klímatu [online]. Brno, 2019 [cit. 2023-03-02]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/v7unx/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Macková, Alena.

LAZECKÝ, Tomáš. *Autonomní sociální centrum Klinika a levicový aktivismus: Kritická analýza mediálního diskurzu*. Praha, 2018. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra elektronické kultury a sémiotiky. Vedoucí práce Hájek, Václav.

PAŘÍZKOVÁ, Nikola. *Média a geopolitika: Pozadí fungování českých médií po roce 1991 v globálním kontextu*. 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Jirák, Jan.

Datum / Podpis studenta/ky

14.3.2023
13.3.2023

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Mgr. Miloš Hroch, Ph.D.

17.3.2023

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTÍSTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITĚLE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTIKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

Mapa č. 1: Média na osách identity-materiality a jejich přijetí společností/novinářskou komunitou.

Obrázek 1: Vstup do redakce Měrce.

Obrázek 2: Tváře levice a průzor do „meeting room“.

Obrázek 3: První znamení blízkosti KP.

Obrázek 4: Jistota, že jsem správně.

Obrázek 5: Recepce a první pohled do sídla KP.

Obrázek 6: Mapa sídla KP.

Obrázek 7: Budova redakce Deníku Alarm a dekorace z trubek.

Obrázek 8: Nová identita, nová plaketa.

Obrázek 9: Pusté redakční stoly Deníku Alarm.

Obrázek 10: Ondřej Bělíček připravuje plakát na focení.

Obrázek 11: Napůl organizovaná redakce Kapitálu.

Obrázek 12: Kreativní prostor s nádechem Starého Města.

Obrázek 13: Místo šéfredaktorky v KP.